

Luitenant-Generaal J. M. VAN DER STAR,
Oud-Chef van den Generalen Staf van het Nederlandsche Leger.

Beoordeeling der geoefendheid van den milicien der Infanterie.

Volgens den „Grondslag van het onderricht bij het Wapen der Infanterie” is de Regimentscommandant verantwoordelijk voor de *slagvaardigheid*, waarin het regiment *te allen tijde* moet worden onderhouden.

„*Individueele geoefendheid van officieren, kader en manschappen*, „zoomede *lichaamskracht*, door een oordeelkundige geleidelijke opklimming tot een hoogen graad van ontwikkeling gebracht en onderhouden, „moeten hieraan hoofdzakelijk ten grondslag strekken”.

Met het oog op den pennestrijd, die in de laatste jaren gevoerd wordt door de voor- en de tegenstanders van een korten eerste-oefeningstijd onzer militie, is het — dunkt ons — niet ondienstig de vragen te stellen:

1°. Hoe is die *individueele geoefendheid* en de gevorderde *lichaamskracht* te beoordeelen, m. a. w. waaruit moeten zij blijken?

2°. Welke *mate van geoefendheid* moet van onze militie worden gevorderd?

3°. Op welke *wijze* kan deze worden verkregen?

4°. In welken *tijd* zal dit kunnen geschieden?

Naar onze meening, is het verschil van gevoelen omtrent den duur van den oefeningstijd hoofdzakelijk het gevolg van de verschillende *eischen*, welke beide partijen stellen ten opzichte van de geoefendheid der *manschappen* en van het *kader* der militie, zoowel wat de *lichamelijke* als wat de *intellectueele* geoefendheid betreft. Aangezien de meeningen daaromtrent nogal uiteenloopen, ware het derhalve zeer gewenscht, indien die eischen konden worden geformuleerd, ten einde op die wijze een grondslag te bekomen voor de beoordeeling van den tijd, benoodigd om onze militie geschikt te maken voor de taak, welke zij in *oorlogstijd* zal hebben te vervullen, m. a. w. *slagvaardig* te doen zijn.

Het antwoord op de 4e vraag hangt dus voornamelijk af van dat op de 2e, en dit laatste kan alleen worden gegeven, door na te gaan wat elk man *individueel* moet kunnen *doen* en heeft te *weten*, om de zekerheid te hebben, dat de gegeven bevelen richtig zullen worden uitgevoerd, dat te allen tijde op den slagvaardigen toestand der minderen kan worden gerekend en dat deze ook in staat zijn zelfstandig te handelen. Bij de overweging van een en ander moet in 't bijzonder er aan worden gedacht, dat de soldaten in oorlogstijd veel meer aan zichzelf zijn overgelaten dan in vreedstijd en dat ook het kader alsdan, wegens de ongeveer vijfmaal grootere sterkte der afdeelingen, grootendeels be-

staande uit miliciens, die in langen tijd niet meer onder de wapenen zijn geweest, eene veel zwaardere taak heeft te vervullen, omdat het zelf in geheel vreemde omstandigheden is geplaatst en den steun mist van geroutineerde soldaten (vrijwilligers), daar deze zoogoed als niet bij de compagnieën worden aangetroffen. Een goede gang van zaken zal mitsdien alleen te verwachten zijn van eene deugdelijke geoefendheid der manschappen, vooral omdat uit deze het kader voortkomt en dit, bij de te verwachten verliezen — niet het minst door ziekte —, uit de soldaten moet worden aangevuld.

Ten einde zich een denkbeeld te kunnen vormen omtrent hetgeen de soldaat in staat moet zijn te verrichten, achten wij het noodig in herinnering te brengen, dat hij zich in de navolgende toestanden kan bevinden:

1°. In een kantonnement, bivak, kamp of fort.

2°. Op post, hetzij bij eene politie-, kantonnements-, bivak- of veldwacht, hetzij bij een gedetacheerden post, alsmede in of buiten een verdedigingswerk, o.a. ook als observatiepost en als luisterpost.

3°. Op patrouille, zoowel te land (visiteer-, sluip-, doorzoekings-, verkenningspatrouille) als te water (in lichte platbodemde vaartuigen op inundatiën, plassen en in roeibooten op vaarten en rivieren).

4°. In het gevecht, hetzij aanvallend of verdedigend, en wel deel uitmakende eener gevechtspatrouille, der tirailleurlinie, der achter deze volgende of zich bevindende afdeelingen, of van de bezetting van den wal van een verdedigingswerk, dan wel optredende als handlanger van de artillerie.

5°. Op marsch, al naar gelang van omstandigheden zich verplaatsende zonder of met bijzondere middelen van vervoer, waarbij hij o.a. ingedeeld kan zijn bij den trein, of behooren kan tot het militair geleide van een konvoi (transport van zieken, gewonden, krijgsgevangenen en krijgsbehoeften).

Komt het bij alle hiervoren genoemde gevallen aan op stipte naleving van de gegeven voorschriften en op richtige uitvoering der ontvangen bevelen, bij elk daarvan treedt het een of ander vereischte meer bijzonder op den voorgrond, als bijv.:

ad 1°. Orde, netheid, zindelijkheid; onderhoud van lichaam, kleeding (o.a. wasschen en herstellen van ondergoed), schoeisel, uitrusting, wapens, munitie; voeding (vooral behoorlijke bereiding der spijzen); opvolging der hygiënische voorzorgsmaatregelen; pionierarbeid.

ad 2°. Waakzaamheid; geoefendheid in het seinen, c. q. telephoneeren.

ad 3°. Schrandrheid; vaardigheid in het overwinnen van hindernissen, het waarnemen en het doen van meldingen, alsook in het overbrengen van mondelinge berichten.

ad 4°. Handigheid in het gebruik maken van het terrein (vooral bedekt en doorsneden); afstanden schatten, stellen van het vizier, gebruik van het geweer als vuur- en als stootwapen, kennis der signalen, vuurdiscipline; pionierarbeid; bekendheid met de oorlogsgebruiken; aanbrengen van hulp bij ongelukken en verwondingen.

ad 5°. Marschdiscipline; zorg voor mede te nemen voedsel en drank en een oordeelkundig verbruik daarvan.

Bij dit alles behoort nog te worden gevoegd een goed begrip van den *toestand*, waarin men tegenover den vijand verkeert, en van het *doel*, dat getracht moet worden te bereiken, opdat een ieder in staat zij dienovereenkomstig te handelen en daarmede te blijven voortgaan, wanneer de meerderen buiten gevecht mochten geraken.

Bedenkt men, dat het ad 1°—5° aangegevene in het algemeen geldt, dus ook van toepassing is op elke compagnie infanterie van welke nationaliteit ook, dan zal — dunkt ons — moeten worden erkend, dat eene Nederlandsche compagnie met hare 3 officieren, 1 dienstdoend-officier, 22 onderofficieren en korporaals, 3 tamboers en hoornblazers en 193 soldaten (waaronder 2 of meer ziekendragers) in veel minder gunstige omstandigheden verkeert dan eene Duitsche, welke eene sterkte heeft van 5 officieren, 1 dienstdoend-officier (Portepeefähnrich), 33 onderofficieren en Gefreite (soldaten 1e klasse), 4 tamboers en hoornblazers, en 202 soldaten (waarvan 4 gewondendragers) — bij beide ongerekend het nog bij den kleinen trein ingedeelde personeel — zoowel tengevolge van het minder sterke kader als door den korteren diensttijd der soldaten en de geringe vredessterkte. Uit den aard der zaak toch volgt, dat de vorming van de soldaten en van het kader, de officieren daaronder begrepen, in Duitschland veel beter, d.i. grondiger *kan* plaats hebben dan in ons land, en dat derhalve in oorlogstijd eene Nederlandsche compagnie niet alleen in *getalsterkte*, maar ook in *gehalte* (geoeffendheid) *moet* achterstaan bij eene Duitsche.

Wij hebben onze compagnieën infanterie vergeleken met die van onzen oostelijken nabuur, omdat, bij een eventueel conflict, diens krijgsmacht het meest te duchten is en wij het voor Nederland, als kleinen Staat, plichtmatig achten, bij de regeling van zijne weerbaarheid, rekening te houden met de organisatie en de innerlijke waarde van de troepenafdeelingen, welke wij wellicht zullen moeten bestrijden.

Nu het blijkt, dat die vergelijking ten onzen nadeele is uitgevallen, vermeenen wij alleszins gerechtigd te zijn er op aan te dringen, dat alles worde aangewend om de voor ons nadeelige factoren tot een minimum terug te brengen. In de eerste plaats zal het daartoe noodig zijn de *oorlogssterkte* onzer compagnieën infanterie te vermeerderen, daarbij de verhouding van het kader (onderofficieren en korporaals) tot de soldaten te brengen op minstens één man op 6 minderen en het aantal officieren en dienstdoende officieren vast te stellen op $\frac{1}{40}$ van de totale sterkte. Maar in nog meerdere mate is het noodzakelijk de *geoeffendheid* zoo hoog mogelijk op te voeren en zijn wij, wegens financieele en andere redenen, verplicht den oefeningstijd zoo kort mogelijk te doen zijn, alsmede slechts eene geringe vredessterkte voor onze compagnieën aan te nemen, dan bestaat er — onzes inziens — geen ander middel ter evenaring van onze mogelijke tegenstanders dan *hooge eischen* te

stellen voor de vorming van het kader en de manschappen. Immers, door dit niet te doen, komt onze infanterie nog meer ten achteren bij die van hare tegenpartij en zal zij nog minder in staat zijn, met kans op gunstig gevolg, deze te weerstaan.

Het wil ons voorkomen, dat er bij ons te lande meer eene neiging tot het tegenovergestelde bestaat, afgaande op hetgeen in de laatste jaren geschiedt en wel in het bijzonder op de *lage eischen*, waarmede men zich wil tevreden stellen, vooral ten opzichte van het militie- en het reservekader en niet het minst omtrent de *practische* bekwaamheid. Vergelijkt men toch de „Programma's ter aanduiding van de eischen „om voor een benoeming in aanmerking te komen bij het Militie- en het Reservekader” met die „bij het Vrijwillig kader” (Grondslag van het onderricht bij het Wapen der Infanterie, blz. 23 t.m. 42), dan valt het niet alleen op, hoeveel minder de eerstbedoelde eischen zijn dan de laatstbedoelde, zoowel wat het theoretische als het praktische gedeelte betreft, maar ook wat den duur van den vereischten werkelijken dienst aangaat, welke laatste voor het Reservekader zelfs onbepaald is, zoodat men daarbij bevorderingen ziet plaats hebben in zulk een korten tijd, dat met grond mag worden betwijfeld, of de noodige *ervaring* als soldaat, korporaal en sergeant opgedaan is kunnen worden. En die *practische ondervinding* is, naar onze meening, juist onontbeerlijk voor het goed kunnen vervullen van de verplichtingen, aan den naast hooger graad verbonden.

Wij achten ons dan ook verplicht op het vorenstaande de aandacht te vestigen en kunnen dit wellicht niet beter doen dan door hen, die vermeenen, dat het vrijwillig kader tot een minimum is te reduceeren en door militiekader kan worden vervangen, uit te noodigen nauwgezet na te gaan, welke de taak van het kader in oorlogstijd zal zijn, of ons militiekader daarvoor de vereischte opleiding en geschiktheid heeft kunnen verkrijgen en of het te veel gezegd is, dat een milicien-korporaal en een milicien-sergeant respectievelijk niet meer zijn dan hoogstens een soldaat der 1ste klasse (aangenomen, dat eene verdeling in twee klassen bestond) en een korporaal, alsmede dat men minstens 4 achtereenvolgende maanden als soldaat moet hebben gediend en gedurende dien tijd in alles, wat de soldaat moet kennen, behoort te zijn onderwezen, alvorens in staat te zijn een graad te bekleeden, d.i. op grond van *militaire kunde* gezag over anderen uit te oefenen. Wij verzoeken hun, bij dat onderzoek, zich te willen denken in de plaats van de *minderen* en zich af te vragen, of zij met genoegen en zonder morren hun plicht zouden kunnen doen, hun meerderen allen eerbied en gehoorzaamheid bewijzen, aan de orders hun gegeven door degenen, die boven hen gesteld zijn, terstond en zonder daartegen te redeneeren, gehoorzamen en deze getrouwelijk volbrengen, zooals het „Reglement van Krijgstucht” verlangt, indien die *meerderen* niet inderdaad in kunde boven hen stonden. Aangezien het antwoord niet twijfelachtig kan zijn, roepen wij bij deze tevens hunne medewerking in, om te verkrijgen,

dat het bedoelde gezag alleen worde verleend aan degenen, die het bewijs hebben geleverd, zoowel *theoretisch* als *practisch*, in den bewusten graad naar behooren te zullen kunnen optreden en dat de bestaande Programma's der eischen voor de benoeming tot een graad worden gewijzigd overeenkomstig hetgeen van den korporaal, den sergeant en den hooger gegraduateerde moet worden gevorderd.

Aan die herziening zal moeten voorafgaan eene bepaalde omschrijving van de eischen, aan den *geoeffenden soldaat* te stellen, ten einde daarop te kunnen voortbouwen en de vereischen voor het *kader*, in verband met ieders taak, aan te geven. Naar onze meening, zoude het gewenscht wezen tevens eene verdeling der soldaten in twee klassen in het leven te roepen, aan de hoogste (de *eerste*) klasse eene hoogere bezoldiging te verbinden, niet alleen als prikkel om tot die klasse te behooren, maar voornamelijk als belooning voor den hooger trap van geoeffendheid en ontwikkeling van deze categorie van soldaten dan die der *tweede* klasse, en de eischen voor die 1ste klasse zoodanig te bepalen, dat daaruit bij mobilisatie dadelijk de eventueel ontbrekende korporaals kunnen worden aangevuld en zij dus in vreedstijd de voorbereidende klasse vormt voor het aanstaande kader, welke allen moeten doorloopen, alvorens den graad van korporaal te kunnen verkrijgen.

Is eenmaal uitgemaakt, wat de *soldaat* moet kennen, dan zal het ook mogelijk zijn van iederen milicien te zeggen, of hij als zoodanig *voldoende geoeffend* is, terwijl de ondervinding zal moeten leeren, op welke *wijze* en in welken *tijd* hij de vereischte mate van geoeffendheid kan verkrijgen. Daar nu de *geoeffendheid als soldaat* tot grondslag moet dienen voor het bepalen van den duur van den verplichten oefeningstijd, volgt daaruit tevens, dat zij, die nog niet voldoende geoeffend zijn op het einde van dien tijd, langer onder de wapenen zullen moeten blijven dan de anderen en dus in de eerste plaats moeten worden aangewezen voor het zoogenaamde blijvende gedeelte der lichte. Eene zoodanige bepaling zoude, naar onze meening, vanzelve er toe leiden, dat een ieder zich meer zal beijveren om tot de voldoende geoeffenden gerekend te kunnen worden en voorts de nadeelen, verbonden aan het tegenwoordige stelsel van loting voor de aanwijzing van de achterblijvende dienstplichtigen, doen verminderen.

Wanneer kan nu de milicien voldoende geoeffend als soldaat worden geacht? Waaruit moet zijne geoeffendheid blijken? Hoe kan die worden beoordeeld?

Het is, zich goed in de zaak indenkende, niet gemakkelijk op die vragen een geheel bevredigend antwoord te geven. Toch is het noodig ze nauwgezet te overwegen, vooral in verband met de door ons in het begin van dit opstel gestelde 1ste vraag, gegrond op de verantwoordelijkheid, welke op den Regimentscommandant rust. Wij vermeenen, dat het daarom goed zal zijn, zich in gedachte in diens plaats te stellen en zich dan af te vragen: „Waaraan is te zien, dat de soldaten voldoende voorbereid zijn tot de taak, welke hen in oorlogstijd wacht,

„d.i. de daarvoor vereischte individueele geoefendheid en lichaams-
„kracht bezitten?”

Afgaande op hetgeen hiervoren is opgemerkt omtrent de vereischten voor de verschillende toestanden, waarin de soldaat geplaatst kan zijn, en aangaande het resultaat, dat met de opleiding door de onderscheidene oefeningen beoogd wordt te verkrijgen, zoude — dunkt ons — het antwoord kunnen wezen, als volgt:

1°. Aan de *houding*, welke het bewijs moet leveren, dat door de gymnastische oefeningen het lichaam zoodanig evenredig ontwikkeld is, dat alle stijfheid en onbuigzaamheid van den romp en de ledematen, in den regel bij het in dienst treden bij de recruten op te merken, zijn verdwenen en dat, in verband met de deugdelijke voeding en de gezonde levenswijze, aan het geheele uiterlijk voorkomen is te herkennen de flinke, krachtige man, bestand tegen vermoeienissen, vertrouwende op eigen krachten, niet terugdeinzende voor waagstukken en gevaren.

2°. Aan den *gang*, getuigende van lenigheid, spierkracht en vlugheid van beweging, waardoor de man in staat is groote afstanden af te leggen en hindernissen te overwinnen.

3°. Aan de *kleeding*, omdat daaruit blijkt de zorg, welke hij daaraan besteedt, alsmede zijne netheid, zindelijkheid en niet het minst zijn plichtsbefef en begrip van tucht, wegens het stipt opvolgen van de voorgeschreven bepalingen omtrent de tenue.

4°. Aan het *zindelijk voorkomen*, dat te kennen geeft, dat de vereischte zorg voor het onderhoud van het lichaam wordt gedragen, in het bijzonder merkbaar aan den zindelijkken toestand van de handen.

5°. Aan het *verrichten van de eerbewijzen*, zoowel gewapend als ongewapend, in als buiten dienst, als schildwacht, enz., aantoonende, dat hij zijne verplichtingen ter zake kent, alsmede de achting, welke hij heeft voor zijne meerderen in rang en graad, wien hij eerbied verschuldigd is.

6°. Aan het *vervullen van den invendigen en den garnizoensdienst*, blijk gevende van de stipte naleving der gegeven voorschriften omtrent de orde en zindelijkheid in het kwartier en op wacht, alsmede van nauwgezetheid in dienst.

7°. Aan de *uitvoering der verschillende bewegingen bij exercitiën* voornamelijk met afdeelingen op oorlogssterkte, het bewijs leverende, dat hij die bewegingen kent en goed volbrengt, de gegeven signalen en bevelen verstaat en, vooral bij het verspreide gevecht, deze nauwgezet en in verband met den toestand van het terrein opvolgt.

8°. Aan de *bedrevenheid in het schieten* en het *schatten van afstanden*, welke hem doen kennen als een gevechtsschutter, die met zijn uitmuntend geweer eene goede uitwerking op oorlogsdoelen weet te verkrijgen.

9°. Aan de *vervulling van den velddienst*, getuigende, dat hij zijne verplichtingen in de verschillende gevallen behoorlijk weet na te komen en daarbij met verstand te handelen, zoodat op hem kan worden vertrouwd.

10°. Aan de *bedrevenheid in het overwinnen van hindernissen*, welke het beste bewijs levert van zijne kracht en behendigheid en van hem doet verwachten, dat hij in het polderland en bij gevechten in en om terreinvorwerpen uitstekende diensten zal kunnen bewijzen.

11°. Aan het *verrichten van den pionierarbeid*, blijk gevende van zijne handigheid in de werkzaamheden bij het inrichten van kamp- en bivakplaatsen en van eene verdedigingslinie, bij het in staat van tegenweer brengen van permanente werken en bij het verbreken, herstellen en verbeteren van de gemeenschap.

12°. Aan de *vlugheid in het seinen*, het *juist waarnemen* en het *goed overbrengen van mondelinge berichten*, waarbij in het bijzonder zijne verstandelijke ontwikkeling en zijn geheugen aan den dag komen.

13°. Aan den *lichamelijken toestand na een militairen marsch*, getuigenis afleggende van zijne training in het marcheeren en daardoor den waarborg opleverende voor het in slagvaardigen toestand aankomen op het gevechtveld.

14°. Aan den *toestand van het geweer, het ledergoed en het pioniergereedschap*, blijk gevende van met zaakkennis te zijn onderhouden.

15°. Aan het *bajonetschermen*, het bewijs leverende van goed gebruik te kunnen maken van het geweer, als hij met den vijand handgemeen mocht geraken.

Blijkt uit de opsomming van het voorgaande, dat het meerendeel eerst na een opzettelijk onderzoek kan worden beoordeeld en dat voornamelijk moet worden afgegaan op de verklaringen van de Bataljons- en de Compagniescommandanten, het sub 1° t./m. 5° genoemde is echter in 't bijzonder na te gaan, wanneer de soldaat *buiten dienst* is, of beter gezegd, zich alleen en vrij, d.i. zonder geleide van een meerdere, beweegt. De manschappen, die alsdan met voorover gebogen hoofd, krommen, stijven rug, knikkende knieën, binnenwaarts gekeerde voeten en op de hakken, slungelachtig loopen, stijf en slecht salueeren, slordig gekleed zijn, de kwartiermuts, kepi of shako scheef op het hoofd dragen, bij wie horlogekettingen, met penningen of andere charivari's, zichtbaar zijn, enz., enz., schildwachten, die de eerbewijzen nonchalant verrichten, enz., behooren zeker niet tot de categorie, van welke gezegd kan worden, dat zij lichamelijk voldoende geoefend is, dat de tucht tot in merg en been is doorgedrongen.

Is voorts op te merken, dat in en nabij de kazerne manschappen met defecte kleeding, bijv. gescheurde werkbroeken en werkkielen loopen, dat op den marsch naar en van het exercitie- of schietterrein, bij detachementen onder geleide, niet in den pas en in rij en gelid behoorlijk wordt gemarcheerd, dan getuigt dit evenmin voor de tucht, welke in de *compagnie* wordt gehandhaafd, en ook niet voor het gehalte van het *kader*, wiens taak het is de officieren en den Compagniescommandant te steunen, noch voor diens plichtsbetrachting, omdat het dergelijke zaken toelaat, noch voor de strenge opvatting van hunne taak door de *officieren* zelve, wanneer een en ander onder hunne oogen plaats heeft.

Bij een *goed gedisciplineerden troep* toch zullen, noch kunnen vorengenoemde feiten zich voordoen; het wakend oog van den meerdere voorkomt die, of heft ze dadelijk op.

Uit het bovenstaande volgt niet alleen, dat dergelijke tekortkomingen niet mogen worden aangetroffen bij de onderdeelen van het regiment, indien daarbij eene *strengte krijgstuicht* wordt onderhouden, maar ook, dat de compagnie, waarbij die tucht zoodanig is ingeprent — d.i.: ein-exerziert und eingelebt — dat de manschappen, ook zonder meerderen, steeds stipt hunne verplichtingen nakomen, de eerepalm verdient, voor zooverre de vorming tot soldaat betreft, en dat mitsdien door allen moet worden getracht dit hooge peil van *plichtsbesef* te bereiken. Dit zal, naar onze meening, alleen dan mogelijk zijn, indien er naar wordt gestreefd de manschappen zooveel mogelijk *zelfstandig* te laten optreden, d.i. hetzij alleen, hetzij met anderen, zonder geleide van een meerdere, verschillende daarvoor in aanmerking komende dienstverrichtingen te doen uitvoeren. Wekt dit eensdeels het *eergevoel* op, anderdeels is het de beste voorbereiding voor den oorlogstoestand, omdat alsdan juist in hooge mate dergelijke zelfstandigheid gevorderd wordt en daarop gerekend zal moeten kunnen worden.

Maar niet minder is dit het geval ten opzichte van de zorg van den man voor zijn lichaam, kleeding, uitrusting, wapens, nachtleger, kwartier, voeding, enz., vooral gelet op de ongunstige omstandigheden, waarin hij in oorlogstoestand kan verkeeren tengevolge van de enge of geconcentreerde kantonnementen en oordbivaks, bekrompen huisvesting in de lokalen van een verdedigingswerk, legering in schuilplaatsen, vaartuigen, enz. Dan toch hangt alles af van zijne geoefendheid in het onderhoud van een en ander, zijne zindelijkheid, orde en netheid, of hij steeds slagvaardig zal wezen, of ziekten, ongedierte, vervuiling door afval en uitwerpselen zullen worden voorkomen. Niet genoeg kan, onzes inziens, op dit gedeelte der militaire opleiding de aandacht worden gevestigd, omdat de groote meerderheid der manschappen van nature vuil en slordig is en zelfs zij, die als officiers-oppasser optreden, blijken geven niet voldoende bekend te zijn met hetgeen vereischt is voor de hiervoren vermelde zaken, hetgeen aan niet anders kan worden toegeschreven dan dat zij in dit opzicht niet grondig onderlegd zijn. Daarom ook kunnen wij ons niet vereenigen met het tegenwoordige stelsel van bewassing en herstelling van het ondergoed, aangezien dit in oorlogstijd bezwaarlijk zal kunnen worden toegepast en elk man alsdan wel verplicht zal zijn zelf voor een en ander te zorgen. Beter ware het derhalve den soldaat, evenals den matroos, te leeren zijn goed te wasschen, te drogen en te herstellen; de tijd en de moeite daaraan besteed worden ruimschoots vergoed door de zekerheid, welke wordt verkregen, dat de man *te velde* in staat zal zijn zichzelf te redden en door de wetenschap, dat het in dit opzicht door hem geleerde mede ten goede kan komen van zijn gezin, bij terugkomst na afloop van zijn oefeningstijd, daar te verwachten is, dat hij dit ook aldaar zal mededeelen en

in toepassing brengen. Zoodoende kan de verplichte oefeningstijd, die den *burger* tot *oorlogssoldaat* moet vormen, tevens dienstbaar worden voor de maatschappij en wel in 't bijzonder voor die klassen, waartoe het grootste deel der miliciens behoort en waarin het besef van het noodige van zindelijkheid, netheid en orde, alsmede het begrip omtrent het heilzame van de gymnastiek en het nut der hygiëne nog niet diep is doorgedrongen.

Na al het hiervoren aangevoerde, vermeenen wij ruimschoots te hebben aangetoond, dat de *eischen*, waaraan moet worden voldaan, om als soldaat voldoende geoefend te wezen, niet gering zijn. Wij hopen daarbij er in te zijn geslaagd, het hooge belang van de door ons gestelde vragen aan het licht te hebben doen komen en daardoor bij allen de overtuiging te vestigen, dat eene bepaalde omschrijving van de voor onze militie noodige individueele geoefendheid noodzakelijk is, ten einde daarvoor een juisten maatstaf ter beoordeeling te bekomen en te kunnen beslissen, of zij al dan niet *voldoende geoefend* is en dus *slagvaardig* zal kunnen wezen.

Eerst, wanneer die grondslag is vastgesteld, zal het mogelijk worden de 3e en de 4e vraag te beantwoorden en het ter zake bestaande verschil van gevoelen op te heffen. Hoe eerder die zal zijn verkregen, des te meer zal zulks zijn in het belang van het hoofdwapen van ons leger, dat door gehalte en geoefendheid zijne getalsterkte moet trachten op te voeren, en dat in waarheid de kern van ons verdedigingsvermogen uitmaakt.

W.

Samensmelting der officierskaders, verbetering door bezuiniging. ¹⁾

De juistheid van het gezegde „L'homme propose, mais Dieu dispose” ondervinden wij reeds nu voor de tweede maal in de bovenomschreven quaestie.

Na de benoeming der Staatscommissie in zake de fusie, hadden ook wij ons vast voorgenomen geen opstellen van tegenstanders meer te beantwoorden, indien deze alsnog mochten verschijnen.

Bij de uitgifte van het verslag der lezing van den Kapⁿ. MICHELSEN in Krijgswetenschap, zagen wij ons echter verplicht op dat besluit terug te komen; en ook nu weder is dit het geval, nadat er zoo vele protesten tegen de invoering van die fusie zijn ingebracht.

Het optreden van deze bestrijders is intusschen hoogst natuurlijk. Sedert de benoeming van de Staatscommissie is men, vooral in Indië, gaan inzien, dat het met de fusie ernst werd. Meer aandacht heeft men dus daar aan dit onderwerp gaan schenken, en daardoor is het aantal, niet alleen van de *tegenstanders*, maar ook van de *voorstanders* aanzienlijk toegenomen.

Zoo kort mogelijk zullen wij trachten eenige der geopperde bedenkingen te wederleggen.

Vooraf onzen openlijken en besten dank aan den schrijver MAVORS uit het Ind. Mil. Tijdschrift en aan den Heer Redacteur van genoemd Tijdschrift, voor de toezending van de overdrukken hunner opstellen uit de 5de aflevering van jaargang '99.

In den eersten overdruk vermeldt MAVORS op blz. 431 op den 6^{en} regel v. o. het volgende:

„De S. (wij) schijnt 't mij kwalijk te nemen, dat ik niet juist op de hoogte was van zijn *veranderd* (2) standpunt op dit gebied (het niet achterlaten van de officiersgezinnen); hij schijnt *andere* (2) ideeën op dit gebied verkondigd te hebben in tal van artikelen in dagbladen, o. a. in het Alg. Handbl. Maar goeie genade, hoe wil ik daarvan op de hoogte zijn? . . . . Moet ik me op alle Hollandsche bladen abonneeren om vooral te weten wanneer S. weer eens aan 't woord is?”

Zouden wij ons werkelijk vergissen indien wij vermeenden, dat al

¹⁾ Dit opstel is door overvloed van stof eerst nu geplaatst kunnen worden.

²⁾ Deze cursiveering is van ons.

wie zich in een polemiek wil mengen, in de allereerste plaats *grondig* op de hoogte moet zijn van het door hem te behandelen onderwerp, en in de tweede plaats, het zelfs voor zoo iemand geraden is, den ingetreden toestand der quaestie te kennen, op het oogenblik waarop hij de pen opneemt om den strijd aan te binden? Loopt iemand, die aan deze eischen geen gevolg geeft, niet groot gevaar — evenals een zeker Ridder uit de verhalen van onze kinderjaren — tegen windmolens te vechten, of liever gezegd, tegen argumenten die alleen in *zijn* verbeelding bestaan?

Noch aan den eersten, noch aan den tweeden eisch heeft MAVORS voldaan.

Van een *veranderd* standpunt onzerzijds, is in het geheel geen sprake.

In ons allereerste geschrift — de brochure van 5 Oct^r. '95 — stelden wij voor, als *voorwaardelijken* maatregel „dat de gezinnen — van in de Koloniën te detacheeeren officieren der fusie — in het moederland zouden achterblijven”.

De *voorwaardelijkheid* van dit beginsel blijkt duidelijk uit noot 12 op blz. 27 der brochure. Daarin wordt immers opgegeven „*van deze omstandigheid* (het achterlaten der gezinnen) *mag de invoering van den voorgestelden maatregel niet afhangen*”. Wat willen deze gecursiveerde woorden toch anders beteekenen, of hoe wil, ja hoe kan men die woorden anders uitleggen dan: Indien na bestudeering van dit vraagstuk het duidelijk blijkt, of zoo er zelfs gegronde vermoedens aanwezig zijn, om te veronderstellen of aan te nemen, dat het hier voorgestelde practisch *onuitvoerbaar* of zelfs minder *gewenscht* is, dan mag deze maatregel niet worden ingevoerd? Ook uit andere in onze brochure vermelde aanhalingen zouden wij deze onze bedoeling kunnen aantoonen.

Toen dan ook later verschillende tegenstanders van de fusie — die evenals MAVORS *geen* genoegzame aandacht aan noot 12 hadden geschonken, en die evenals MAVORS onze verdere opstellen omtrent deze quaestie *niet* hadden gelezen — telkens — te goeder trouw natuurlijk — dit verkeerd uitgelegd argument opnieuw aanvoerden om ons stelsel te bestrijden, waren wij wel verplicht — zelfs meer dan eens — op deze zaak terug te komen. Aan ons heeft het dus zeer zeker niet gelegen om MAVORS en de andere anti-fusianen intijds aan te toonen, dat de hier bedoelde door ons gestelde eisch slechts een *voorwaardelijke* was.

De tweede overdruk — die van de redactie van het I. M. T. — bevat een opstel over het personeel geëmployeerd bij het Dep^t. v. O. in Nederland.

De bedenkingen, die wij verplicht zijn tegen dat stuk in te brengen, zijn de volgende:

In de eerste plaats bevreemdt het ons ten zeerste, dat de geachte redactie van dat Tijdschrift, de quaestie, waarvan hier sprake is, eerst heeft ontdekt, toen ons laatste opstel *in April* '99 in hare handen kwam. Onze „Nabetrachting” toch — waarin dit onderwerp op blz. 397 werd behandeld — is opgenomen in „De Mil. Spect. No. 7 jaargang '98”. Van den inhoud van dat opstel had die redactie dus reeds van Augustus

'98 af, of 8 (zegge acht) maanden vóór de aankomst van „De Mil. Spect. No. 3 van '99”, kunnen kennis nemen. De groote overhaasting, waarmede de Redacteur van het I. M. T. *nu* moest handelen om zijn stuk nog in de afl. No 5 van dat Tijdschrift — *dat reeds ter perse was*, zooals hij meldt, — te kunnen doen opnemen, klinkt ons dan ook wel wat zonderling. Het hiervoren door MAVORS gebezigde excuus, kan en mag de Redacteur hier niet gebruiken. De brochure van '95 is, evenals de meeste — zoo niet alle — van ons uitgegeven stukken die op de fusie betrekking hadden, aan die redactie toegezonden. Zoo gelukkig waren wij niet. Immers richtten wij ná de verschijning van de afl. No, 3 van het I. M. T. van '96 — waarin een opstel tegen de fusie voorkwam van den schrijver IJ —, tot de redactie het zeer beleefd verzoek, ons — wel te verstaan *tegen rembours* — zoo spoedig mogelijk een exemplaar daarvan te willen doen toezenden. Maar tot dusverre hebben wij het gevraagde *niet* ontvangen.

In de tweede plaats wekt het onze bevreemding, dat de redactie kan beweren „dat wij over tal van officieele bescheiden en cijfers beschikken, welke aan geen der tegenstanders ten dienste staan”.

Deze bewering kan wel niet ernstig gemeend zijn geweest, want de stukken, waarover wij beschikken, behooren tot het *publiek* domein. Wanneer onze tegenstanders, evenals wij, zich de moeite hadden getroost en evenveel behoefte hadden gevoeld, om hunne bestrijding tegen de fusie uitsluitend te doen steunen op officieele gegevens en cijfers, dan zouden zij die evengoed hebben kunnen verkrijgen. Gaarne zouden wij hun, zoo noodig en zoo mogelijk, daarbij den weg hebben gewezen. Waren de replieken van onze bestrijders altijd op officieele bescheiden en cijfers gegrond geweest, wellicht zouden vele dan anders geluid hebben, zeer zeker degelijker zijn geweest, terwijl de dupliek voor ons oneindig moeilijker zou zijn geworden. Hierbij zij nog aangeteekend, dat wij nooit verzuimd hebben, de officieele bronnen op te geven, waarop onze beweringen of cijfers steunden. Dit deden wij vooral, om de contróle voor onze lezers gemakkelijker en hunne nasporingen minder tijdrovend te maken.

In de derde plaats heeft het ons ten zeerste verwonderd, dat de Redacteur — die zoo bitter klaagt over het gemis aan officieele bescheiden — bij deze bestrijding de voorkeur geeft aan de *officieuse* boven de *officieele* gegevens die hem ten dienste stonden.

Terwijl wij in ons opstel gebruik maakten van de cijfers die door de Regeering zelf verstrekt waren in de uitgewerkte en toelichtende staten der begrooting dienst '97 — zooals wij op blz. 397, in den 6^{en} en 5^{en} regel v. o. (M. S. '98), opgaven — neemt de Redacteur van het I. M. T. zijne toevlucht tot de verre van *betrouwbare* „Naam- en Ranglijst van Noorduyt en Zoon”. Hoe *onbetrouwbaar* deze opgaven kunnen zijn, weet de Redacteur uit eene eigenaardige persoonlijke ondervinding. In den jaargang van '96, o. a. staat nl. op blz. 350, onder No. 18, Z.W.E.G. abusievelijk aangeteekend, als te zijn versierd met de Militaire Willemssorde der 4de klasse. In de *officieele* registers van de M. W. O.

komt — onder de voorletters C. F. H. — zoodanige Ridder niet voor. Dit is wel het geval met den Luit^{t.} ter zee 2de klasse van dien-zelfden naam, doch met de voorletters L. F. H., die bij K. B. van 8 Mei '59 No. 55 de M. W. O. der 4de klasse ontving, en die later — in 1894 — is overleden.

Had dit voor den Redacteur niet reeds afdoende moeten zijn geweest om *speciaal* de gegevens van de Naam- en Ranglijst, en in het algemeen *officieuse* bronnen te wantrouwen? Nog sterker zal dit hier verder blijken.

Om onze belangstellende lezers in staat te stellen een juist oordeel te vellen, omtrent de redenen die den Redacteur van het I. M. T. genoopt hebben zoo haastig de pen tegen ons op te vatten, zullen wij de volzinnen uit onze opstellen hieronder herhalen, die daartoe aanleiding schijnen gegeven te hebben.

Op blz. 394 e.v. (M. S. '98) hadden wij den hoogstbedenkelijken en zeer ernstigen toestand, waarin het tegenwoordige O.-Ind. officierskorps verkeerde, onder de oogen van onze lezers gebracht en op blz. 397, de voorlaatste alinea, daaraan toegevoegd: „Hoe geheel anders zou dit zijn, *indien de officierskaders van al onze legers vereenigd werden*”. Zeven verschillende redenen staaften deze bewering; o.a. in punt 5 werd het volgende vermeld: „Het tegenwoordige O.-Ind. officierskorps zou met gemiddeld 281 officieren — die nu boven de formatie van dat leger zijn gevoerd — kunnen verminderen ¹⁾ hetgeen ook op de pensionneering, die in de toekomst bij dat officierskorps moet plaats hebben, van grooten invloed zal zijn. Dit aantal van 281 officiersplaatsen is evenwel n. o. m. veel te gering, aangezien het te verwachten is, dat *door de fusie*, zooals wij in onze brochure aangaven, nog tal van andere officiersplaatsen in O.-Indië zouden kunnen vervallen. Wij zullen slechts één voorbeeld aanhalen, waarop eene vermindering zou kunnen worden bewerktelligd. Bij het Dept. v. O. in Nederland zijn, *volgens den uitgewerkten en toelichtenden staat*, slechts 25 off^{ren.} werkzaam, terwijl in O.-Indië, bij dat zelfde Dept. 66 off^{ren.} aldaar zijn geplaatst, onder welke de Comdt. van het Leger. Tal van deze officiersplaatsen zouden bij de *samensmelting*, zoo zij niet kunnen vervallen, dan toch door andere geëmployeerden kunnen worden vervangen. Bij het Marine-Dept. in O.-Indië zijn slechts 11 off^{ren.}

En eindelijk op blz. 150 (M. S. '99) schreven wij de bewuste volzinnen, waarop de redactie het noodig vond de bijzondere aandacht van haar lezers te vestigen, en die zij daarom in haar opstel overschreef op blz. 435, de beide laatste alinea's. Zij luiden:

„Op diezelfde bladzijde zegt Kap^{n.} M. verder: „dat hij onze meening „niet kan onderschrijven, dat de totale sterkte aan Ind. off^{ren.} ook om

¹⁾ Dit zijn de O.-Ind. off^{ren.} buiten Indië met verlof; in Indië op non-activiteit gesteld of voor memorie buiten het leger gevoerd; en de in Ned. gedetacheerden. Deze off^{ren.} zullen *bij de fusie* niet meer *kunnen* voorkomen.

„andere dan de reeds opgenoemde redenen (d. w. z. door de gedetacheerde „en met verlof aanwezige Ind. offren.) zou kunnen verminderen. Tevens „achtte hij het indertijd door ons aangehaald voorbeeld niet gelukkig, „toen wij aantoonde, dat *in de fusie* verschillende functiën, thans door „offren. waargenomen, zouden kunnen vervallen. Dit verschil van inzicht „kan hier moeilijk worden opgelost. *Toch zou het ons niet bevreemden, „dat het ook onzen lezers moet zijn opgevallen, hoe groot het verschil „is tusschen het aantal geëmployeerde offren. aan het Dept. v. O. alhier „(25) en dat van Indië (66)*”. (Deze volzin is door de redactie van het I. M. T. zelf gecursiveerd); „en nog sterker komt dit uit, wanneer men „in aanmerking neemt, dat het Ind. Marine-Dept. met slechts 11 zee-offren. „kan volstaan”.

Het zal wel voor een ieder duidelijk zijn, 1°. dat de hier vermelde uittreksels uit onze laatste twee opstellen moeten worden beschouwd in het daaraan door ons toegeschreven en duidelijk verband, want zij zijn van elkaar volstrekt afhankelijk; en 2°. dat zij zijn geschreven, uitsluitend met het doel om aan te toonen, dat *door de fusie* — dit als de hoofd- en als de eenige oorzaak — het tegenwoordige aantal O.-Ind. offren. moet verminderen.

Men zal ook lichtelijk kunnen begrijpen, waarom *bij eene samensmelting der officierskorpsen* en wanneer alsdan *alle koloniale legers onder den M. v. O. worden gebracht* (blz. 154, M. S. '99, de 3de alinea) tal van werkzaamheden, die *nu* bij het Ind. Dept. v. O. moeten worden verricht, naar de overeenkomstige bureaux in Ned. zullen kunnen worden overgebracht. Dit zal dus tengevolge hebben, dat het Ind. Dept. v. O. met een aanzienlijk aantal *zeer hoog* bezoldigde geëmployeerden zal kunnen *verminderen*, terwijl het Ned. Dept. v. O. met een *zeer gering* aantal, *laag* bezoldigde ambtenaren, waarschijnlijk zal moeten worden *verhoogd*. En dit is niet alleen bij de Depten. v. O. het geval, maar ook bij andere takken van dienst zal dit, om dezelfde reden, *moeten* voorkomen.

Met het oog op een en ander schreven wij dan ook de woorden, die de redactie van het I. M. T. gecursiveerd in haar opstel heeft overgenomen.

En nu vragen wij: Bestaat er reden om bevreesing te uiten over die zinsnede? Hadden wij geen recht om te wijzen op de aanzienlijke vermindering, die dit personeel *moet* ondergaan, zoodra *de fusie* eventueel zal worden ingevoerd? Zal een ieder, die op deze *beweegredenen heeft gelet*, dat verschil, omtrent het aantal offren. bij de twee Depten., niet verbaasd groot gevonden hebben?

Verder moeten wij nog doen opmerken, dat de cijfers — niet één uitgezonderd —, die wij in de hiervoren opgegeven volzinnen opnamen, *alle* zijn overgenomen van de uitgewerkte- en toelichtende staten dienst '97, die dus door de Ministers (die v. O. en die van Kol.) aan de beide Kamers der Staten-Generaal zijn aangeboden.

Hoe het nu mogelijk is, dat de redactie van het I. M. T., uit de twee getallen, die in den bewusten, door dat Tijdschrift gecursiveerden, volzin voorkomen — getallen die dus niet door *ons*, maar door de *Regering*

zelf verstrekt zijn — zoo gracieuselijk heeft kunnen distilleeren, „dat wij zoo uiterst onvolledig de organisatie van het Ned. Leger en van dat zijner koloniën zouden hebben bestudeerd (blz. 436, I. M. T. '99, laatste gedeelte van alinea 4)”, komt ons, minstens genomen, zeer vreemd voor.

Op blz. 436, de 3^e alinea v. o., meldt de redactie van het I. M. T. verder het volgende:

„Blz. 3 en 4 van de „Naam en Ranglijst” *leeren ons* (wij cursiveeren), dat het Dept. v. O. in Ned. telt 26 offren., waaronder de M. v. O. en bovendien een Secretaris-Generaal, twee Referendarissen en een Raad-adviseur, terwijl volgens blz. 302 ^{t/m} 304 het Dept. v. O. in Indië sterk is 64 offren., waaronder de Comdt. van het Leger”.

Onze Naam- en Ranglijst van '99 daarentegen leert ons, dat bij het Ned. Dept. v. O. zijn geplaatst niet 26 maar 27 offren., waaronder de M. v. O. en bovendien *één* Secretaris-Generaal, *één* Raad-Adviseur, niet *twéé* maar *drie* Referendarissen en ook nog *één* Hoofd-Commies en *één* Bibliothecaris. Bij gevolg niet 4 maar 7 burgerambtenaren.

Eene vergelijking echter, tusschen de Ministerieele cijfers van Oorlog en van Koloniën aan de Staten-Generaal medegedeeld in de uitgewerkte-en toelichtende staten dienst '99, en de opgaven voorkomende in de Naam- en Ranglijst '99, toont aan, hoe gevaarlijk het is, op *officieuse* en *onbetrouwbare* gegevens af te gaan.

Genoemde staten vermelden nl. dat het Dept. v. O. in Ned. is samengesteld uit 27 offren., waaronder de M. v. O.; verder, niet 7, maar 69 burgerambtenaren, alsmede een niet opgegeven aantal, tijdelijk bij dat Dept. gedetacheerde militairen en 19 bedienden. De Naam- en Ranglijst geeft — zooals wij boven zagen — slechts aan 27 offren. en 7 burgergeëmployeerden.

Bij het Dept. v. O. in Indië zijn — volgens de hiervoren bedoelde staten — 66 offren. geplaatst, terwijl de Naam- en Ranglijst slechts 64 opgeeft.

Indien de Redacteur van het I. M. T. ons niet heeft willen bestrijden met behulp van de bronnen, waaruit wij de gegevens hebben geput, dan zou hij, in plaats van bij de Naam- en Ranglijst, te rade hebben kunnen gaan bij het Ind. Staatsblad van 1894 N°. 88, met de daarin gebrachte wijzigingen — een stuk dat zeer zeker binnen zijn bereik lag. Waren de gegevens uit dat Staatsblad door hem in zijn opstel vermeld, dan zouden de aldus verkregen cijfers voor een ieder eenige waarde hebben gehad, omdat die gegevens *officieel* zijn. In elk geval had hij dan tevens kunnen vermelden, dat er bij het Ind. Dept. v. O. niet enkel militaire, maar ook civiele personen werkzaam zijn.

Onze geachte bestrijder — die ons beschuldigt: „dat wij de organisatie van het Ned.- en van het Ind.-Leger zoo uiterst onvolledig hebben bestudeerd”, stelt dienaangaande op blz. 436, de vraag:

„wat leert echter een meer gedetailleerde beschouwing?”

Welnu, deze leidt hem er toe te vermelden: 1°. wat bij het Ned. Dept. v. O. *niet* en bij dat in Indië *wel* is vertegenwoordigd; 2°. welke categorieën van offren. aan het hoofd van de verschillende afdelingen in Ned. en in Indië zijn geplaatst; verder vervolgt hij met op te geven; 3°. dat bij de IIIe afd. van het Ind. Dept. — en hierop verzoekt hij de bijzondere aandacht — aanwezig zijn: één Inspecteur der draagbare wapenen en de Voorzitter der commissie van proefneming; en uit al het vorenstaande concludeert hij — n. o. m. zeer te recht — „beide Depten. zijn zeer ongelijksoortige grootheden”; en hij eindigt — steeds redeneerende volgens de onbetrouwbare gegevens uit de Naam- en Ranglijst — met 4°. eene zeer gedetailleerde opgave te geven, van de offren., die naar zijne meening, tot het Ned. Dept. v. O. zouden moeten behooren, — alhoewel zij daaronder *niet* zijn gerangschikt, — en wel omdat zij in Indië tot dat Dept. gerekend zouden worden.

Voor personen, die de organisatie van het Ned.- en de formatie van het Indische-Leger *niet* of *uiterst onvolledig* hebben bestudeerd, kan zoodanige bijdrage wellicht hoogst belangrijk schijnen, maar voor ons doet zij eigenlijk niets af, omdat het te berde gebrachte niet past in het debat over *fusie* en wel om de volgende redenen:

De *samenstelling* van het Dept. v. O. in Ned. en in Indië, heeft, *op zichzelf beschouwd*, hoegenaamd niets te maken *met de fusie*. Hoe groot het personeel ook is, of hoeveel deze getallen ook met elkander verschillen, zulks heeft in het geheel *geen* invloed of betrekking op de *samenstelling der officierskorpsen*. Wel hebben wij beweerd en aangetoond, waarom het *aantal offren.* van het Ind. Dept. v. O. *door de fusie* moest *vermindere*n; dat was aan de orde. Indien daartegenover de redactie het tegengestelde had *bewezen*, nl. dat bedoeld aantal offren. in de fusie *geen* vermindering kan ondergaan, — dan hadden wij haar te woord kunnen staan. Nu zijn wij tot ons leedwezen verplicht — ten einde het debat over de *fusie* zelf niet af te leiden — het door het I. M. T. aangevoerde voor notificatie aan te nemen. Wij leggen het dus naast ons neer en sluiten hiermede dit debat.

In de Locomotief van 26 April '99 komt een hoofdartikel voor van den schrijver X., getiteld: „Nogmaals de fusie van het Ned. met het Ind. officierscorps”, waarin onze „Nabetrachting”, welke reeds in de Juli-aflevering van De Mil. Spect. van het vorige jaar verscheen, — wordt gecritiseerd.

Evenzoo geeft Si OMONG zijn anti-fusiaansch gemoed lucht, door in zijn „Militaire causerie” (voorkomende in den Java-Bode van 8, 9 en 25 Mei '99) op te komen — wat zijne eerste twee stukken aangaat — tegen ons opstel in De Mil. Spect. '99, blz. 132, en — wat het laatste artikel betreft — tegen de lezing die de 1e Luit. THOMSON hield in de Vereeniging t. b. v. d. Krijgswetenschap op den 10^{en} Maart '99. Opstel en lezing bestreden de denkbeelden, die door den O.-Ind. Kapⁿ. van den Gen.-Staf I. P. MICHELSEN waren ontwikkeld op 16 Dec. '98 in diezelfde Vereeniging.

Gaarne zouden wij deze beide schrijvers gedetailleerd en ieder afzon-

derlijk hebben beantwoord. Wij zijn echter verplicht geworden, dat voornemen op te geven, aangezien een meer gewichtig opstel tegen de fusie nu onlangs is verschenen in den Ind. Gids, hetgeen ons noopt tot eene eenigszins uitvoerige wederlegging van dat stuk over te gaan.

De schrijver van bedoeld opstel uit den Ind. Gids teekent zich***. Zijn stuk is getiteld: „Indische militaire belangen”, en in drie onderafdeelingen verdeeld. De Juni-aflevering behandelt „Onze militaire positie in Azië”; die van Juli beveelt aan: „Geen samensmelting der officierskaders in Indië en Nederland”; terwijl in het Augustus-nummer beschouwingen worden geleverd over „De voornaamste argumenten der voorstanders eener samensmelting van de officierskaders in Indië en Nederland”.

Met de meeste belangstelling hebben wij kennis genomen van het door dien schrijver geleverde werk. Zijne stukken zijn met warmte en bezieling geschreven. Hij heeft zich doen kennen als een uitstekend en buitengewoon goed stylist, die zijne lezers weet te boeien en zelfs hen weet in te palmen. Men moet de verschillende quaestiën, die hij behandelt, zeer à fond kennen, m. a. w. zeer vast in zijn schoenen staan, om niet te worden meegesleept door zijne denkbeelden, ook al zijn de door hem verkondigde stellingen wel wat dubieus. C'est un vrai charmeur, die zijn lezers hypnotiseert. Hij is niet malsch voor zijne tegenstanders, wanneer hij in hun werk fouten of minder juiste voorstellingen vermeent ontdekt te hebben. Even sterk pessimist als hij zich voordoet in zijne opstellen van Juli en Augustus, even sterk optimist is hij in het Juni-artikel. Hij kent in dit laatste opstel geen bezwaren om te verkrijgen of om aan te schaffen hetgeen hij als nuttig of noodzakelijk opgeeft. Over de financieele quaestiën tot bereiking van zijn doel, stapt hij luchtig en zeer gemakkelijk heen. Doch laten wij hem aan het woord.

„Naar onze innige overtuiging”, zoo roept hij op blz. 681 vol vuur uit, „heeft Indië eene *zelfstandige* Marine noodig, welke zoowel in *kwaliteit* als in *kwantiteit* wedijveren kan met de oorlogsvloten, die ieder der *Groote Mogendheden* voor Oost-Azië kan afzonderen” . . . . . „De „Groote Mogendheid” Nederlandsch-Indië behoort tegen uitheemsche aanranding verdedigd te worden door eene oorlogsvloot „up to date”. Zij *moet* plaats weten te nemen onder de Staten, die zich den vrede bewaren door *machtontwikkeling*, m. a. w. zij moet leeren zich te doen *ontzien*, zich *gevreesd* te maken”.

Op blz. 685 „In het aanbevolen stelsel behoort” (wel te verstaan in Indië) „ook eene *ruime uitbreiding* van de marine-inrichtingen en eene oprichting van opleidingsscholen thuis”.

En op blz. 683: „Of Indië zich de weelde eener krachtige zeemacht kan veroorloven is alzo *slechts eene geldkwestie*, enz., enz.”, (al deze cursiveeringen zijn van ons).

Zooals uit den eersten hiervoren aangehaalden volzin blijkt, wil dus schrijver voor Indië wederom invoeren een *gescheiden* Marinestelsel,

niettegenstaande de ondervinding heeft geleerd, welk *groot* nadeel daaraan verbonden is, zoowel omtrent het materieel als het personeel.

Uit het verslag (in '91 uitgekomen), dat door de Staatscommissie — benoemd bij K. B. van 31 Juli '89, N°. 27 — werd uitgebracht, zou *** kunnen ontwaren, welke gegronde redenen eene vroegere Regeering dwong, om het eertijds bestaande, *gescheiden* Marinestelsel, in 1842, in een *gefusioneerd* te hervormen. En ook nog thans gelooven wij niet, dat men vele *zaakkundige* marine-officieren zou vinden, die de *noodzakelijkheid* van die terugbrenging tot den vroegeren, sedert 1842 verlaten toestand zouden deelen. Zij althans, die wij er over raadpleegden, waren *eenstemmig* zeer sterk tegen zoodanige scheiding gekant en schreven dat Ind. denkbeeld toe aan den geest die aldaar veelal heerscht, om zich zooveel mogelijk in alles, maar — vooral op militair gebied — los en onafhankelijk te maken van het Moederland. Die deskundigen, waaronder ook een oud-Minister van Marine, voegden daaraan nog toe: „Werd wederom eene zelfstandige Kol. Marine gevormd, dan zou deze evenals vroeger, geen lange levenskracht kunnen behouden”.

Na allen lezers — die het bedoelde Juni-artikel uit den Ind. Gids '99 hebben gelezen — ten sterkste te hebben aangeraden vooral ook kennis te nemen van de zoo zaakrijke en uitnemende wederlegging 1°. van MULTAVIDI in zijne „Indische Mavortiana”. opgenomen in den Java-Bode van 14 Juli '99, eerste blad; en 2°. van een ongenoemde in het opstel „Onze zeemacht in Indië”, voorkomende in het Alg. Handbl. van 26 Augustus '99, eerste blad — zullen wij ons niet verder inlaten met het geschrevene uit de Juni-aflevering, om des te uitvoeriger het Juli-nummer te kunnen behandelen, dat speciaal tegen ons is gericht ¹⁾.

In de Juli-aflevering van den Ind. Gids wijdt *** de eerste zes bladzijden van zijn opstel aan philosophische beschouwingen omtrent onderwerpen en vraagstukken van den dag. Wij zullen hem op dat terrein niet volgen, noch zijne bewering beoordeelen, of de invoering van den algemeenen dienstplicht in Ned. *wel als zoo aanstaande kan worden beschouwd* (blz. 783). Ter bekorting van ons opstel zullen wij liever overgaan tot die punten, waarin die schrijver ons meer rechtstreeks aanvalt.

Wij vinden dan op blz. 784 twijfel uitgesproken of beide legers (het Ned. en het Koloniale) wel goed zouden gediend zijn met een en hetzelfde officierskorps. Die vrees is in de eerste plaats ontstaan, beweert ***, omdat de wijze waarop die beide *legers* worden geoefend zoozeer met elkander verschilt. Het leger van het Moederland moet z. i. *hoofdzakelijk* zijn ingericht met het oog op den *verdedigenden* oorlog in Ned. tegen eenen Europeeschen vijand, terwijl het Ind.-Leger moet worden geoefend voor den voortdurenden *aanvallenden* krijg tegen Oost-Aziatische benden, meerendeels bewapend met vreemd- en veelsoortige blanke

¹⁾ Zie ook de boekbeoordeeling in het I. M. T. '99, N°. 10 en 11.

wapenen, werptuigen, waaronder pijl en boog of slechte vuurwapens, enz.

Is het aanneembaar, zoo vragen wij, dat een officier die bij een leger is opgeleid geworden, dat tegen uitstekend geoefende en bewapende Europeesche troepen zich op het oorlogsveld moet kunnen meten, totaal *ongeschikt* zou zijn, om troepen in de tropen te leiden tegen *benden*, die *geen* militaire opleiding hebben genoten, hoogst primitief of liever *slecht* bewapend en georganiseerd zijn (zonder cavalerie of veldartillerie, enz.) en daarenboven alle indirecte oorlogshulpmiddelen *missen* (telegraaf, telefoon, transport- en munitievoertuigen, enz.) die zoo'n grooten factor vormen voor het succes?

Hebben dan onze *offren.*, die sinds zoovele jaren in Indië werden gedetacheerd, en zelfs zij, die in vroeger jaren in allerlei rangen onverwachts bij dat leger werden overgeplaatst, getoond, dat zij *niet* konden voldoen aan de verplichtingen, die men hun daar moest opleggen en toevertrouwen?

Staven dan de voorbeelden, die wij uit den vreemde kunnen trekken, de gegrondheid van schrijvers vrees? Blijkt het b. v. dat de officier, die jaren lang in Engeland had doorgebracht, *onbruikbaar* was om diensten te presteeren in Abyssinië, Afganistan, enz., en dat de Fransche officier, die het grootste gedeelte van zijn diensttijd in het Moederland bleef, *ongeschikt* was om in Tonkin, Madagascar, enz., op te rukken en aldaar diensten te bewijzen?

Of zou *** soms vermeenen, dat een en ander *alleen* toepasselijk is op onze brave Ned. kameraden?

Zijn dan de met namen genoemde voorbeelden, — die niet alleen door ons vermeld, maar ook door den Luit. THOMSON werden opgegeven in zijn zoo meesterlijke voordracht, in Krijgswetenschap gehouden, — niet reeds afdoende om het omgekeerde aan te toonen van hetgeen door *** werd beweerd?

Laten onze geachte bestrijders dan toch eens met tastbare bewijzen aankomen, en niet steeds schermen met *innige persoonlijke opvattingen, overtuigingen en meeningen*, die sierlijk voorgedragen, alleen tengevolge kunnen hebben, dat minder tot oordeelen bevoegden er door worden medegesleept.

In de tweede plaats merkt *** op (blz. 785): „de tactiek van het gevecht in de engere beteekenis van het woord is eenvoudig genoeg, overal. In Indië echter maken de eigenlijke gevechten geenszins de hoofdzaak uit bij de oorlogsverrichtingen in onzen strijd met de inheemsche bevolking. De groote en eigenaardige moeilijkheden komen eerst daarna: het bezetten van uitgestrekte terreinen met zeer weinig troepen”.

(Wordt dit dan aan een in Ned. opgeleid officier *niet* geleerd?) „het aanleggen met den Nederlander onbekende materialen van vreemdsoortige versterkingen”.

(Hoelang zou het wel duren eer een uit Ned. gedetacheerd officier daarvan op de hoogte komt? Bij de eerste detachering

van een Ned. officier staat hij *gelijk* met den voor het eerst naar Indië vertrekkenden Ind. officier. Zou die Ned. officier ná een vijfjarige detachering werkelijk nog achterstaan bij zijn Ind. collega? Gedurende ons verblijf te Atjeh — '73 en '74 — kregen onze gedetacheerde offren., die toen slechts een paar maanden vóór die expeditie bij het Ind.-Leger in dienst waren gesteld, menigmaal zoodanige opdrachten.)

„dikwijls in de naaste omgeving omringd door onzichtbare, immer loerende vijanden”.

(Is dat bezwaar in den Westerschen krijg niet oneindig grooter, door de uitstekende en verdragende vuurwapenen en tevens door het rookzwak buskruit der tegenpartij?)

„het openen van uitzicht door het opruimen van den tropischen plantengroei, het dekken daarvan”.

(Hoe menig bamboestoel, enz. hebben Ned. ged. offren. niet moeten opruimen en die werkzaamheden moeten dekken?)

„het maken van patrouilles en begeleiden van transporten, alles met onevenredig kleine troepen-afdeelingen”.

(Wat te denken van deze vermelding? Hebben onze Ned. offren. dan niet menigmaal dergelijke opdrachten uitgevoerd en hebben zij daaraan dan niet uitstekend voldaan?)

„het zoeken van politieke aanraking met den vijand, voor wien men zich verstaanbaar moet kunnen maken, en zooveel meer”.

In deze laatste aanhaling schuilt eindelijk een eenigszins schijnbaar en gerechtvaardigd bezwaar. Echter vragen wij: aan welke, zelfs Ind. offren. worden zoodanige politieke onderhandelingen met den vijand toevertrouwd of opgedragen? Immers, in den regel, alleen aan den bevelvoerenden officier; in enkele gevallen, aan buitengewoon geschikt gebleken offren. en in zoodanige gevallen — om het prestige en den invloed te verhoogen — liefst niet aan een subaltern officier.

Wat waren de ideeën van Generaal NETSCHER daaromtrent, wel te verstaan, toen hij pas uit Indië terugkeerde, en dus zijne herinneringen en zijne opgedane ondervinding nog frisch, helder en versch waren? In de Vereeniging van Krijgswetenschap liet hij zich althans volgenderwijze uit:

„Ook voor het vormen van wezenlijk Ind. specialiteiten, officieren, die evengoed in politieke missiën en als gezaghebbers in pas geannexeerde gewesten, als op het oorlogstooneel, te gebruiken zijn, is het stelsel van veelvuldige aflossing niet gunstig, — maar bij het *thans* in Indië aanwezige talrijke en kundige civiel-ambtenaarspersoneel *is dit ook minder dringend noodig dan vroeger.*”

Doch men veroorloove ons nog deze vragen: Welke expeditie, — waarbij besprekingen of onderhandelingen met den vijand zijn te voorzien, of vooraf noodzakelijk worden geoordeeld — wordt in Indië uitgezonden, die *niet* vergezeld is van een geschikt geoordeeld ambtenaar van het civiel bestuur? Zou — bij de invoering van het fusie-stelsel —

in dien toestand verandering komen? Heeft men zelfs nu niet, aan den zoo handigen en den zoo bekwamen onderhandelaar, die den Atjeher en de Atjehsche toestanden zoo door en door kent, aan den zoo kranigen niet genoegzaam te prijzen en te bewonderen Generaal J. B. VAN HEUTSZ, heeft men hem niet een van de meest bedreven en in de inlandsche, vooral de Atjehsche, toestanden meest doorknede ambtenaren van geheel het Ind. civiel bestuur toegevoegd?

Op het bovenvermelde volgt een geheel nieuw argument, waarop tot dusver door geen enkel tegenstander is gewezen.

Dit vernietigend argument bevat beschouwingen omtrent de staatsrechtelijke verhoudingen tusschen de legers in Moederland en Koloniën, en het grondwettelijk bezwaar (blz. 785 à 787), welke wij in geen deele kunnen onderschrijven.

Klaarblijkelijk gaat * * * uit van de meening, dat Ned. en zijne Koloniën en Bezittingen in geen verband met elkaar behooren te staan, ja zelfs, dat de thans in enkele opzichten bestaande eenheid of ineensmelting van belangen moet verdwijnen. Wij leiden dit af uit hetgeen door hem wordt vooropgezet in de woorden: „*Evenmin als tusschen de Landmacht en de Marine, bestaat er tusschen de Ned. en Ind. legers eenige verhouding. Zij staan in dit opzicht niet dichter bij elkander dan b.v. de Ned. en Deutsche krijgsmachten*”.

Maar vragen wij, bestaat er dan geene verhouding tusschen de Landmacht en de Marine? Hoe is dit overeen te brengen met Art. 60, alinea 1 der Grondwet, luidende: „De Koning heeft het oppergezag over Zee- en Landmacht?” Vloeit niet uit die grondwetsbepaling voort, dat de Koning, als de hoogste macht, het hoogere gezag uitoefent over deze beide takken van dienst, waarvan de eene te land en de andere ter zee haren voornaamsten werkkring zal vinden? Heeft niet de grondwetgever door in één adem „Zee- en Landmacht” te noemen, te kennen gegeven, dat er wel degelijk verhouding bestaat tusschen beide onderdeelen der Staatsmachten? Ware dit niet het geval, dan zou immers niet in alinea 2 van dat Art. vermeld staan: „*De mil. offren.* (,zoowel die van de land- als van de zeemacht”) *worden door Hem benoemd enz.*” Neen, de band, de verhouding, is... de Koning.

En die verhouding tusschen de Ned.- en Ind.-Legers bestaat insgelijks door Art. 61 der Grondwet in verband met de Artt. 1 en 42 van het Reglement op het beleid der regeering van Ned. Indië, vastgesteld den 3^{en} Sept. '54 (Stbl. No. 129).

Immers heeft de Koning het opperbestuur der Koloniën en Bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen. Van Hem gaat dus het bestuur uit, overeenkomstig de bepalingen van het Ind. Regeeringsreglement, waarbij in Art. 1 is bepaald: „De regeering... wordt *in naam* des Konings uitgeoefend door eenen Gouv.-Generaal... en ieder die zich in Ned. Indië bevindt is verplicht den G.-G. te erkennen als des Konings vertegenwoordiger...” Als uitvloeisel van dit in Art. 1 vooropgezette beginsel is in Art. 42 aan den G.-G. het opperbevelhebberschap opge-

dragen van de in Ned.-Indië aanwezige landmacht, een opperbevelhebberschap dat dus *in naam* des Konings wordt uitgeoefend, krachtens de bij de wet verleende machtsdelegatie.

Waar zou het heen, als het beginsel van * * * moest gelden, dat die legers staatsrechtelijk niet dichter bij elkander staan dan b.v. de Ned. en de Duitsche krijgsmachten?

Deze krijgsmachten hebben ieder hun eigen Hoofd, zij kunnen zelfs — wat nimmer moge plaats hebben — als vijanden tegenover elkander staan, wanneer Duitschland en Ned. in enkele opzichten tegenstrijdige belangen tegenover elkander door den sterken arm zouden hebben uit te maken.

Maar Ned. en zijne Koloniën hebben geen tegenstrijdige belangen. Ned. is door zijne Koloniën en de Koloniën zijn door het Moederland groot. Zij hebben slechts één belang, nl. elkanders vooruitgang en bloei zooveel mogelijk te bevorderen.

Ging het beginsel van * * * op, dan is de toestand van algeheele scheiding van Koloniën en Moederland nabij, dan zouden de Koloniën te eeniger tijd kunnen staan tegenover het Moederland, en dien toestand willen wij trachten te voorkomen in beider belang en voor onze geliefde Vorstin, in wier handen het oppergezag over Zee- en Landmacht en het opperbestuur der Koloniën en Bezittingen bij de Grondwet zijn gelegd.

Het groote verschil in standpunt, dat wij tegenover * * * innemen, zal uit het vorenstaande duidelijk zijn, en wij achten ons daarom ontheven van de verplichting om aan te toonen hoe gevaarlijk de door hem geopperde ideeën kunnen zijn. Wij achten het slechts noodig er op te wijzen, dat al hetgeen door hem wordt aangehaald, als niet te zijn in overeenstemming met het door hem vooropgestelde beginsel, voortvloeit uit de onereuse — hoewel niet bepaaldelijk geuite — meening, dat Ned. en de Koloniën *twee* zijn, in plaats van *een*, zooals wij meenen. De door hem genoemde „*misstanden*” zouden alleen dan „*misstanden*” kunnen zijn, wanneer zijn staatsrechtelijk bezwaar juist ware. En dit betwisten wij.

Intusschen zijn het niet *de legers* maar de *officierskorpsen*, waarvan de fusie door ons is aanbevolen. Juist omdat wij de *legers* hier en in Indië laten zooals zij zijn, en alleen de *officieren* tot *één* korps vereenigen willen, kunnen conflicten of misstanden waarop * * * wijst, alsdan niet bestaan.

Of er in 1879 eene Staatscommissie is werkzaam geweest om te trachten de staatsrechtelijke verhouding tusschen beide genoemde „*legers*” te regelen, doet niets ter zake, want wij hebben in ons systeem immers alleen te doen met de „*officieren*” en voor dat „*eene*” korps offren. behoeven geene „*verhoudingen*” te worden geregeld.

Grondwetsherziening is voor ons stelsel onnoodig. In de eerste plaats niet, in verband met den bestaanden toestand; en in de tweede plaats evenmin, op grond van de bepalingen der Grondwet zelve.

Thans detacheert men offren. van het eene leger bij het andere. Niemand heeft er ooit aan gedacht, dat zulks zou strijden met de Grond-

wet. De Ned. officier, die voor 3 of 5 jaren bij het Ind.-Leger dienst doet, blijft behooren tot het Ned.-Leger. Welnu, wat is de fusie eigenlijk anders, dan eene *detacheering* op uitgebreide schaal? Bij de samensmelting wordt en blijft de *fusie-officier*, een officier van het Ned.-Leger.

En de Grondwet zelf verbiedt de *detacheering* niet. Volgens Art. 181 toch bestaat de Zee- en Landmacht uit twee categorieën nl. 1°. vrijwillig dienenden en 2°. dienstplichtigen. Tot de vrijwillig dienenden behooren de officieren. Daar volgens Art. 184 alleen dienstplichtigen te land niet dan met hunne toestemming naar de Koloniën en Bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen mogen worden gezonden, en volgens Art. 183 de dienstplichtigen ter zee bestemd zijn om te dienen zoowel in als buiten Europa, zoo volgt hieruit dat de *niet*-dienstplichtigen, d. w. z. de vrijwillig-dienenden, waartoe de *offren.* behooren, wél in en buiten Europa mogen dienen, vooral wanneer zij zelf zich er toe verbinden, iets dat in ons fusie-stelsel aangegeven, dus *sous entendu* is.

Wij merken hierbij op, dat er van eene „*amalgamatie*” van de beide „*legers*” geen sprake is, zoodat het dienaangaande door * * * geleverde betoog buiten beschouwing kan blijven.

De zaak komt overigens eenvoudig hierop neêr, dat in het stelsel van de *fusie*, voortaan, zoodra die zou zijn ingevoerd, niemand, die den rang van officier zou wenschen te verwerven, tot het verkrijgen van dien rang wierd toegelaten dan onder voorwaarde, dat hij zich verbindt, den Staat zoowel in Europa als in de Koloniën te dienen ¹⁾.

En, zooals gezegd, de Grondwet verbiedt dit in geen deele. Geen bepaling van de Grondwet toch verhindert den Koning om bij de benoeming van militaire *offren.* (Art. 60 G. W.) die voorwaarde te stellen.

Het komt ons voor, dat tegen dit betoog geen redelijke gronden kunnen worden aangevoerd. De bezwaren van * * *, aan de Grondwet ontleend, zijn dan ook denkbeeldig en, naar onze bescheiden meening, te wijten aan eene minder juiste lezing van bepalingen, die iets anders regelen dan door ons wordt bedoeld.

Op blz. 788 deelt * * * aan zijne lezers mede: „dat het denkbeeld, om tot één enkel officierskorps voor de verschillende Ned. Legers te geraken, verre van nieuw is”. Iets verder voegt hij hieraan toe „maar tot voor korten tijd kon het zich nimmer eenigszins blijvend aan de oppervlakte der belangstelling drijvende houden; het verdween zooals het gekomen was, bijna ongemerkt. Doch eindelijk heeft de wederopduiking van het denkbeeld meer stabiliteit verkregen. Zelfs is het er in geslaagd zijne intrede te doen in de Volksvertegenwoordiging, waaraan het ditmaal de hooge eer dankt aan de zorg eener Staatscommissie te zijn toevertrouwd”.

¹⁾ In onze brochure, op blz. 13 bij punt 5 werd gesteld: „dat in het vervolg *alle onderoffren.* die naar den rang van officier dingen, en *alle cadets* der Kon. Mil. Academie en Cadettenschool zich *vooraf* moeten verbinden, zoodra zij tot officier zullen benoemd zijn, zoowel voor den dienst in Ned. als in de Koloniën beschikbaar te blijven.

Dat het bedoelde denkbeeld niet nieuw was, hebben wij reeds vermeld in ons laatste opstel (M. S. '99 blz. 155 e.v.), waarin de personen bij namen zijn genoemd die de fusie hebben willen doen invoeren. Zonder Koning Willem II in '42 en „de schrijver der brochure” in '95 mede te rekenen, behoorden onder hen: één Luit.-Generaal, tevens Comdt. van het O.-Ind. Leger in het jaar '65; twee Luit.-Kolonels in '59 en '65; twee Majoors (een daarvan was „MULTAVIDI” die 22 jaren officier was toen hij kort geleden het O.-Ind. Leger verliet) in '92 en '98; en eindelijk de schrijver van de Mil. Brieven uit den M. S. van '61. Zij waren allen off^{ren}. van het O.-Ind. Leger.

Is die voortdurend terugkeerende drang om tot de invoering van het fusie-stelsel te geraken — vooral van Ind. zijde geuit — niet reeds een bewijs, dat het hier niet geldt eene zoo *nietige onbeduidendheid*, zooals *** dit denkbeeld bestempelt (blz. 788)? Kan het bevreemding wekken — vooral als men in aanmerking neemt welke mannen het vóór ons hebben voorgesteld — dat een denkbeeld dat zoo herhaaldelijk en dat op zoo verschillende tijdstippen, telkens en telkens weder in een nieuw kleed te voorschijn kwam — niettegenstaande het weinige succes van den voorganger — *eindelijk* de aandacht trok van de Volksvertegenwoordiging? Kan bij haar niet het vermoeden zijn ontstaan — vooral nu het laatstelijk door ons gedaan voorstel een vierjarigen pennestrijd uitlokte — dat het geopperde denkbeeld werkelijk een Staatsbelang zou *kunnen* inhouden? En is het dan te verwonderen, dat die Volksvertegenwoordiging bij de Regeering er op aandrang, om dit voor haar zoo moeilijke vraagstuk door eene Staatscommissie te laten bestudeeren?

Dat de vorm, waarin ons voorstel was gekleed, meer dan te voren de algemeene aandacht en belangstelling trok, kan bovendien blijken, niet alleen uit de twee afzonderlijke vergaderingen die de Vereeniging van Krijgswetenschap aan dat onderwerp heeft gewijd, maar ook uit het ontelbaar aantal artikelen dat dienaangaande in het licht verscheen. Die bijzondere belangstelling pleit, naar onze bescheiden meening, niet tegen, maar vóór ons voorstel, en toont ook niet aan, dat dit denkbeeld eene zoo nietige onbeduidendheid zou zijn.

De veronderstelling van *** „dat de grootere belangstelling die ditmaal in de quaestie werd gesteld, alleen zou zijn toe te schrijven aan „den liefelijken klank” en de wonderlijke kracht, die uit ons spiksplinter nieuw argument uitging (voorlaatste alinea blz. 788), te weten „de bezuiniging”, moeten wij zoo sterk mogelijk tegenspreken.

Indien *** zich de moeite getroost, de verschillende opstellen en de verslagen van Krijgswetenschap te herlezen, dan zal hij ontwaren, dat die belangstelling haren oorsprong niet enkel vond in de bezuiniging, maar in *hoofdzaak* in andere motieven.

„Krijgservaring”, zoo schrijft *** op blz. 789, „die nuttig is voor de Europeesche oorlogvoering, zooals die op Ned. bodem zou moeten plaats hebben, kan in Indië niet vergaard worden”.

Generaal NETSCHER zeide dienaangaande in Krijgswetenschap: „wat

de krijgservaring betreft, zij opgemerkt, dat, ofschoon wel eens gezegd wordt, dat men daar op expeditiën tegen slecht gewapende inlanders, zonder artie en zonder cavie, wel zoo heel veel niet leert, dat juist zóó tegen eenen vijand in Europa in toepassing kan worden gebracht, het echter ontegenzeggelijk is, dat de eigenschappen, die de militair daar bij expeditiën opdoet, namelijk het blijmoedig trotseeren van vermoeienissen en gevaren, en de meerdere zelfstandigheid van handelen in beslissende oogenblikken, hem veel bruikbaar maken dan wanneer hij hier blijft”.

Trouwens aan wien de schuld, indien bij de krijgsverrichtingen in Indië geen meerdere oorlogsondervinding wordt opgedaan, die op Ned. bodem in toepassing kan worden gebracht? Zijn de groote tactici en zij die in allerlei deelen der wereld oorlog voerden, en dus ook in de tropen oorlogsondervinding opdeden, niet eenstemmig van oordeel geweest, dat de *algemeene beginselen* der oorlogvoering onder *alle* hemelstreken *dezelfde* moeten blijven? Welke was het resultaat der krijgsondervinding, opgedaan o. a. door den Generaal GAZZURELLI — nu hoofd der Hoogere Krijgsschool — toen hij pas uit den Abyssinischen krijg terugkwam — in dat land opgedaan (M. S. '97, blz. 335)?

„De *hoofdbeginselen* der strategie en tactiek, zegt hij, behouden in Afrika hunne *volle beteekenis*. Verdeelen om te leven, vereenigen om te vechten. Een goed verzekerde verbindingslijn bezetten en de hoofdmacht op het beslissende punt samenbrengen om zeker van de overwinning te wezen: dat zijn de *onveranderde* strategische en tactische grondslagen waarvan de beteekenis *even groot* voor *koloniale* veldtochten is (dus ook in Indië), als voor *Europeesche* oorlogen”, en hij voegde daaraan nog toe: „dat men *niet straffeloos* de beginselen van de militaire wetenschappen, bij hunne toepassing op het oorlogsveld, *verkracht*; en dat eene ernstige en degelijke voorbereiding *even noodzakelijk* is voor eene *koloniale* expeditie, als voor eene *Westersche* operatie”.

Wij zouden het dan ook zeer betwijfelen, dat de tegenwoordige officren. — die het voorrecht en de eer hebben van te dienen onder de bekwame leiding van den zoo kundigen Generaal VAN HEUTSZ, — welke deze beginselen steeds en zooveel mogelijk in toepassing brengt — ná terugkomst uit Atjeh, zouden kunnen verklaren: dat de krijgservaring, die zij daar hebben vergaard, in niets ten goede zou komen voor den eventueelen krijg — wat God verhoede — dien zij op Ned. bodem zouden moeten voeren.

Op blz. 789 vermeldt *** „Wat verder de gelegenheid tot vermeerdering van militaire kennis betreft, zij bestaat zeker in Ned. in ruimer mate dan in Indië, doch wij mogen hierbij niet uit het oog verliezen, dat de eischen dienaangaande voor Indië in veel opzichten anders en ook *lichter zijn dan voor Nederland*. Veel van hetgeen voor het Moederland te achten is hoogst noodige speciale vakkennis te zijn, is voor de koloniën slechts te beschouwen als eene bate voor de algemeene ontwikkeling van den officier, meer niet, en *zonder nu het nut daarvan te willen*

loochenen, meenen wij toch, dat de opoffering, om haar voor Ind. offren. iets beter bereikbaar te stellen, geen al te groote vormen mag aannemen, gelijk door fusie zeer zeker het geval zoude zijn”.

In de eerste plaats nemen wij akte van de erkenning, dat, voor de koloniale offren., de vermeerdering van militaire kennis in Ned. in ruimere mate kan worden verkregen. De meeste tegenstanders der fusie hebben dit steeds tegengesproken.

In de tweede plaats wekt het onze bevreemding op, te vernemen dat *** van meening is — vooral met het oog op zijn op blz. 810 gegeven ruim studie-programma voor den fusie-officier — dat de eischen voor de militaire kennis van de Ind. offren. lichter zijn, dan voor de Ned. offren.

Gaarne onderwerpen wij nu de vraag aan onze lezers: of bij de invoering van de fusie, het Ind.-Leger er niet bij zou winnen, geëncadreerd te zijn door offren., welke allen die meerdere militaire kennis wel hebben opgedaan? vooral met het oog op hetgeen de schrijver er nu zelf heeft bijgevoegd, dat hij het *nut* van die algemeene ontwikkeling van den officier niet kan loochenen.

Overigens constateeren wij met genoegen, dat *** op blz. 789, alinea 2 v. o., het voordeel heeft toegegeven: „van de bevordering van den practischen zin ten bate van den dienst in het Moederland, met duidelijker woorden hoewel in enger begrip, zegt schrijver, het leeren handelen in moeilijke, geheel vreemde omstandigheden”. Daarm Trent verklaart ***: „dat voordeel valt zeker niet te ontkennen”. En onmiddellijk daarop laat hij volgen: „doch om dat alleen te bereiken, d. w. z., aan het leger in Ned. (en dus ook in de koloniën) bij de fusie een officierskorps te waarborgen, dat boven de andere op het vasteland van Europa uitmunt in practischen zin, hoe aanlokkelijk ook, daarvoor alleen kan men geen maatregel invoeren, die in zooveel andere opzichten zoo schadelijk is”.

Wij zijn vast overtuigd, dat door de invoering van het fusie-stelsel aan den Staat een officierskorps zal worden gewaarborgd, dat *boven de andere officierskorpsen op het vasteland van Europa zal kunnen uitmunten in practischen zin*.

Ook in dienzelfden geest liet reeds in '97 een hoofdofficier van den Ned. Generalen-Staf zich uit, in een door hem aan ons toegezonden brief.

Groot en veelvuldig moeten daarentegen in het oog der tegenstanders wel de schaduwzijden zijn, om zoo'n ontzaglijk groot voordeel te kunnen teniet doen.

Op de laatste alinea van blz. 789 staat vermeld: „De voorstanders van samensmelting worden voor het meerendeel gevonden in het Moederland. Men schijnt er voor het Ned.-Leger het meeste nut van te verwachten, doch welk nut (van overwegend belang en tevens niet ook zonder fusie te verkrijgen) dat eigenlijk zijn zoude, het is ons, zooals uit het voorgaande blijkt, niet recht duidelijk”.

In de eerste plaats moeten wij doen opmerken, dat uit tal van brieven

en mededeelingen, die wij ontvingen, het hoe langer hoe meer blijkt, dat — nu de beginselen van ons stelsel meer en beter in Indië bekend raken — ook het aantal Ind. offren., dat met de fusie is ingenomen, aldaar in steeds sterkere mate toeneemt.

Nog onlangs, op 1 Juli jl., werd ons o. a. een afschrift toegezonden van den brief, die door een onzer vrienden — een in Ned. actief dienend Generaal — was ontvangen van een zijner kennissen uit Indië, en wel van een actief dienstdoend Ind. officier aldaar. Bij die toezending kregen wij tevens de beleefde toestemming, om van dat stuk gebruik te mogen maken.

Ten einde nu onze belangstellende lezers er over in te lichten, hoe door sommige Ind. offren. over het fusie-stelsel wordt gedacht, moge de copie van dien brief hier volgen:

„Als de fusie er doorkomt, schrijft die flinke officier, en ieder is vrij om over te gaan, dan tred ik oogenblikkelijk toe, m. a. w. ik ben een beslist voorstander.

„Mijn besluit rust op overwegingen van waarachtige vaderlandsliefde.

„Bij de fusie is de positie van de offren. (ook van de gepensioneerden) natuurlijk bij de wet geregeld. Zooals thans voor de offren. in Holland. Voor de offren. in O.-I. is dat slechts Kon. Besluit.

„Afgescheiden van de vraag in hoeverre het Ned.-Leger zelve bij de fusie is gebaat, zoo ben ik vast overtuigd, dat de fusie eene daad is van hoog vaderlandsch belang.

„Het leger is de basis van onze overheersching hier (in Indië) en gedachtig aan de stelling, dat het officierskorps het leger is, zoo vind ik het zeer wijs, dat men dat korps niet te veel de gelegenheid geeft te ver-Indischen, en... dat is thans wel het geval,

„Zelfs dat schreeuwen tegen de fusie (m. i. met weinig deugdelijken grond) is in mijn oog een slecht teeken, dat wijst op warmer voelen voor hetgeen men Indische belangen noemt, dan voor Nederlandsche belangen. En dat mag niet. In ons oog moet het hoogste en eenigste belang, dat van het Vaderland, in deze hoofdzaak zijn, en ieder ander, ook het belang van Indië, behoort daarvoor te wijken. Ik ga ter zake geheel accoord met de motieven van Luit. Jhr. RAM. Begrijp mij goed:

„Ik heb Indië lief; het heeft mij veel gebracht; ik erken dat ik zeer veel aan Indië te danken heb, maar het Vaderland gaat boven en ik heb nooit het bewustzijn gehad *Indië* te dienen, maar wel het Vaderland *in* Indië. Dit wordt door sommigen te veel uit het oog verloren, en juist het verschijnsel om in zooveel zaken Indische belangen niet naast, maar tegenover Nederlandsche belangen te stellen, is een vingerwijzing om althans den hefboom van ons gezag *in Nederland* in de vuist te houden.

„Voor hen, die *zien willen*, zijn er teekenen genoeg, die aanduiden dat zich (zij het dan al door omstandigheden thans nog bescheiden) hier gevoelens ontwikkelen, die meer Indisch dan Nederlandsch zijn en daarom is het in ons belang om te zorgen dat zij, die het gezag uit-

oefenen (de ambtenaren van het binnenlandsch bestuur) en de macht die dat gezag handhaaft (het leger) door hechte banden aan Nederland zijn gehecht. In overeenstemming met deze ideeën zou ik daarom geen bestuurs-ambtenaren willen aanstellen, die niet hun studiën in Holland hebben gemaakt.

„Dat de waarde van het Ind.-Leger, speciaal de aanvoering onder de fusie zou lijden, ik geloof er niets van!

„Ontegenzeggelijk zou de oorlogswaarde van het leger in Ned. worden verhoogd, een zaak van hoog vaderlandsch belang dus.

„Dat het Ind.-Leger zoo sterk tegen de fusie zou zijn als tijdschriften en dagblad-artikelen zouden doen vermoeden, is op grond van hetgeen ik mocht beoordeelen, als gevolg van mijn kennis der heerschende denkbeelden, volkomen *onjuist*. Kapitein MICHELSEN had wel recht van spreken uit *eigen* naam, doch hij uitte in zijn rede in Krijgswetenschap volstrekt niet de opinie van het Ind.-Leger.

„Vrees voor persoonlijke belangen (die bij een fusie volstrekt niet behoeven te worden verstoord) en een m. i. niet gezonde en ruime opvatting omtrent het waarachtig vaderlandsch belang, zijn de valsche glazen, waardoor men in de fusie een spookbeeld *meent* te zien.

„De meeste argumenten der tegenstanders zijn eigenlijk sprookjes „pour la galerie” waarbij men vergeet, dat men geen Indisch-man is, maar Nederlander, die Nederlandsche belangen te behartigen heeft *in Indië*. Een ernstig bezwaar zal de overgangstoestand blijken te zijn. Dit waag ik niet te beoordeelen.

„Natuurlijk gaat het niet aan, om hier een zaakrijk betoog ter verdediging mijner opinie te leveren, de stof is te uitgebreid en de materiën zijn te velen”.

Het ware te wenschen, dat vele Nederlanders in de Koloniën de vaderlandsliefde op gelijke wijze gevoelden als deze schrijver.

Wij zullen hieraan niets anders toevoegen, dan onzen openlijken en hartelijken dank aan den edelen Generaal, toezender van deze copie, voor de gelegenheid waarin hij ons stelde, om onze lezers met het vorenstaande in kennis te stellen.

In de tweede plaats zullen wij aan *** trachten duidelijk te maken, waarom n. o. m. een *fusie* boven een *gescheiden* stelsel is te verkiezen.

De voordeelen, die de fusie meer aanbiedt dan het gescheiden stelsel, zijn in hoofdzaak deze:

- 1°. dat *alle* offren. in de koloniën niet alleen krijgsondervinging zullen opdoen, maar ook aldaar zullen leeren handelen in moeilijke, geheel vreemde omstandigheden, enz. Deze gelegenheid bestaat voor de tegenwoordige Ned. offren. in te geringe mate;
- 2°. dat *alle* offren. hunne wetenschappelijke en technische militaire kennis in Ned. in ruimere mate en op gemakkelijker wijze zullen kunnen aanvullen en vermeerderen. Dit is in eenigszins mindere mate het geval, zooals *** heeft erkend, met de tegenwoordige Ind. offren. in Indië.

De voordeelen sub 1 en 2 genoemd te zamen genomen, waarborgen dus aan den Staat een officierskorps, dat, boven de andere officierskorpsen van Staten op het vasteland van Europa, uitmunt in intellect en in practischen zin, zooals *** dit uitdrukt.

Zouden deze te verkrijgen ontzaglijke voordeelen, niet reeds meer dan voldoende zijn, om de invoering van het fusie-stelsel te wettigen?

- 3°. dat door het minder lang achtereenvolgend verblijf in de tropen, eene aanmerkelijke verbetering in den gezondheidstoestand zal worden verkregen, niet alleen van de tegenwoordige Ind. offren., maar ook in dien van hun geheel gezin. Onder de tegenwoordig jaarlijks met verlof vertrekkende Ind. offren. bevinden zich gemiddeld 79 % zieke offren. (M. S. '96, blz. 556);
- 4°. dat Ind. verloven wegens 10jarig verblijf in de tropen, detacheringen naar Ned., non-actieviteitsstelling en voor-memorie-voering in Indië, enz., in de fusie niet meer kunnen voorkomen, waardoor dit Ind. officierspersoneel zeer aanzienlijk moet verminderen. Zonder het aantal officiersplaatsen mede te rekenen, die *tengevolge* van de fusie nog zouden komen te vervallen, bedraagt dat aantal gemiddeld per jaar 239 (zie hieronder blz. 808);
- 5°. dat het minder lang verblijf in de tropen, alsmede de in sub 4 bedoelde vermindering van personeel in Indië, eenen zeer belangrijken invloed zal uitoefenen op het aantal te pensionneeren offren., hetgeen aan de Staatskas zal ten goede komen;
- 6°. dat door de tegenwoordige overgrootte detachering van Ned. offren. in Indië, wier plaatsen in dat leger *niet* worden aangevuld, en in het fusie-stelsel niet meer zullen bestaan, de belangen van den dienst in Ned. zeer sterk zullen worden bevorderd. In de laatste jaren waren steeds ongeveer 100 Ned. offren., ter aanvulling van het groote incompleet aan Ind. offren., aldaar gedetacheerd, terwijl hunne plaatsen in Ned. onvervuld bleven;
- 7°. dat bij abnormale omstandigheden, door de oprichting van eene actief dienende officiersreserve, het officierskorps, zoowel in Indië als in Ned., en te allen tijde, zal voltallig kunnen gehouden worden.

Volgens het Koloniaal Verslag '98, blz. 27, mankeerden 245 offren. bij het O.-Ind. Leger op ult. '97. Hierin werd gedeeltelijk tegemoet gekomen door de detachering van 98 Ned. offren. en door de plaatsing van 91 Onderluitnants en Adjudant-onderoffren.-dienstdoende offren. Wij zeiden *gedeeltelijk*, want niettegenstaande het in toepassing gebrachte hulpmiddel, bleven er (blijkens datzelfde Koloniaal Verslag) nog 56 officiersplaatsen bij dat leger onaangevuld (hieronder geen Geneeskundige offren.).

Welke waarde men daarenboven aan Onderluitnants en aan Adjudant-onderoffren.-dienstdoende-offren. moet hechten, kan blijken uit hetgeen de gep. Kolonel van den O.-Ind. Gen.-Staf W. C. NIEUWENHUYSEN dien-aangaande schreef in het Ind. Gedenkboek (Ned. Indië, onder Koningin EMMA, blz. 245).

Hij zegt o. a.: „de Onderluitenanten... mogen wel ledige officiersplaatsen innemen, doch al de qualiteiten van den gediplomeerden of beroeps-officier vervullen, *kunnen zij daarom nog niet*. Hunne *mindere* kennis, ontwikkeling en beschaving zijn daartoe even zoovele *overwegende* bezwaren. Zij verrichten trouwens niet *al* de diensten die van de Luits. worden gevorderd en blijven onderofficieren voor wie eene tweeslachtige positie in het leger is geschapen, die hen *niet* tot den officiersstand doet behooren en toch bezwaarlijk geheel met den onderofficiersstand kan doen omgaan. De rang van den Onderluitenant heeft één schakel meer gevormd in de militaire hierarchie die, wel verre van den afstand tusschen den officier en den onderofficier in het belang van de handhaving der tucht groot te doen blijven, dien, ten *nadeele* daarvan, kleiner zal maken”.

De zeven hiervoren opgesomde punten bevatten slechts *zeer enkele* directe voordeelen, die *bij* en *door* de invoering van het *fusie*-stelsel zouden kunnen verkregen en die in het *gescheiden* stelsel moeten gemist worden.

In de laatste alinea van blz. 790 behandelt *** gevallen, die zich in werkelijkheid alleen in het *overgangstijdperk* van de fusie kunnen voordoen, en doet het voor zijne lezers voorkomen alsof de vermelde na-deelen den *normalen toestand* zelf betreffen.

Wie zich geroepen gevoelt tot beoordeeling van een *ontwerp-stelsel*, dat wil breken met den bestaanden toestand, die beoordeele dat stelsel naar den *normalen* toestand. Bezwaren die zich tijdens den *overgangstoestand* zullen kunnen opdoen, blijven bij de beoordeeling van het stelsel als zoodanig buiten beschouwing, omdat er in kan worden voorzien door overgangsbepalingen.

Zoo heeft de Regeering het geheel in hare hand om de bezwaren van ***, geopperd in gemelde alinea, te ondervangen, hetzij door wijzigingen aan te brengen in de bepalingen van punt 2, blz. 13, van onze brochure, luidende: „dat in de jaren, die dat tijdstip (de definitieve invoering van het fusie-stelsel, m. a. w. de intrede van den *normalen* toestand) voorafgaan, de omwisseling van off^{ren.} reeds kan aanvangen met hen, die zich e. q. daarvoor *vrijwillig* opgeven”, — hetzij door overneming van het door Luit. THOMSON voorgestelde in punt I van zijne Bijlage B (blz. 491, verslag Krijgsw.), te weten: „Den tegenwoordigen off^{ren.} van het Ned.- en het Ned.-Ind.-Leger is het verboden tot het fusiekorps toe te treden”.

Aan den voet van blz. 790 wordt in noot 1 door *** vermeld: „Ten aanzien van art. 184 der Grondwet komt in eene Regeeringsnota, betrekking hebbende op de grondwetsherziening van '87, het volgende voor: „Vrijwilligers (waaronder de off^{ren.}) kunnen derhalve, wat de Grondwet ook moge bepalen, slechts dan naar Indië worden gezonden, wanneer dit bedongen is in de met hen gesloten overeenkomst”.

Welnu, wat hebben wij in punt 5, blz. 13, der brochure aangegeven?

Bedoeld punt 5 luidt: „dat in het vervolg *alle* onderoffren., die naar den rang van officier dingen, en *alle* cadets der Kon. Mil. Academie en Cadettenschool zich *vooraf* moeten *verbinden*, zoodra zij tot officier zullen benoemd zijn, *zoowel* voor den dienst *in Ned.* als *in de Koloniën* beschikbaar te *blijven*” (v. g. blz. 789 en 791 hiervoren).

Is dat dan geene overeenkomst zooals in de Regeeringsnota bedoeld wordt?

Eindelijk genaderd tot de bezuinigingsquaestie van de fusie, waarvoor *** eene zoo groote plaats in zijn opstel inruimt (blz. 794 à 810), zij in herinnering gebracht, dat wij reeds in '96, aan den schrijver Y. het volgende deden opmerken (M. S. '96, blz. 548):

„Geheel ten onrechte vermeent Y „dat het *in hoofdzaak* bezuiniging is, die ons tot ons voorstel „Samensmelting der officierskaders” brengt (I. M. T. '96, blz. 203). Doel van ons schrijven is het *hoofdzakelijk* geweest, aan te toonen en te bewijzen, dat door die vereeniging onze legers (h. t. l. en in de Koloniën) meer en beter *strijd- en slagvaardig* zullen worden”.

Dit stond dus op den voorgrond.

En in eerstgenoemd Tijdschrift schreven wij op blz. 549: „De bezuinigingsquaestie, die uit den door ons voorgestelden maatregel *moet* voortvloeien, beschouwden wij slechts als eene zeer aangename *verrassing*, en eene zeer voordeelige *bijzaak* voor de belastingschuldigen. *Verrassing*, omdat alle voorstanders van amalgamatiestelsels, die zich tot heden opdeden, op eene zeer groote vermeerdering der Rijksuitgaven rekenden. *Bijzaak*, omdat als axioma kan worden aangenomen, dat het belang van den Staat niet *alleen* in de schatkist zetelt”.

In ons gevoelen van '96 is geen verandering gekomen. Betrekkelijk weinig waarde hechten wij dan ook nog aan de bezuinigingsquaestie, en dit is hoogst natuurlijk en zeer begrijpelijk.

Geene Regeering zou de verantwoordelijkheid op zich willen, kunnen of durven nemen om alleen ter wille van eenige tonnen gouds, die wellicht uitgespaard zouden kunnen worden, eene zoo ingrijpende verandering in een bestaand stelsel in te voeren, indien daarbij niet tevens zekerheid werd verkregen, dat ook dat nieuwe stelsel, op zichzelf beschouwd, eenen meer gunstigen toestand voor die legers in het leven zou roepen.

Hechten wij dus weinig waarde aan de financieele zijde van het vraagstuk, wij schatten daartegenover des te hooger de practische en degelijke veranderingen die bij onze legers zouden kunnen worden gebracht.

Wij zouden ons dan ook hoogst gelukkig achten en er zelfs trotsch op zijn, indien wij door ons ontwerp, in dat opzicht werkelijk het staatsbelang hadden kunnen bevorderen, m. a. w. indien wij hadden medegewerkt om aan den Staat een geheel officierskorps te bezorgen, dat door de periodieke omwisseling — dus ook door de betere gelegenheid om zich

zoowel in intellectueelen en practischen zin te ontwikkelen, als om krachtiger en frisscher te blijven — zich zal vormen tot een korps, hooger staande dan dat van een der andere Staten van het vaste land van Europa.

„Het is, naar ons voorkomt, niet mogelijk, schrijft *** op blz. 794, zelfs niet aan eene Regeeringscommissie, die zich van alle voorhanden gegevens bedienen kan, om van de geldelijke gevolgen eener samensmelting eene voldoende betrouwbare berekening te maken”.

Nu reeds eene *geheel volledige* berekening te geven van de financieele gevolgen, die de invoering van ons stelsel zal teweegbrengen, achten ook wij onmogelijk. Doch wij zijn ten volle er van overtuigd, dat het mogelijk is, in het algemeen, een denkbeeld te verkrijgen van de voornaamste geldelijke gevolgen, welke uit het stelsel zullen moeten voortvloeien, sommige financieele gevolgen zullen zelfs nagenoeg met juistheid kunnen worden aangegeven.

„Uit eene vergelijking tusschen de sterkte van het Ind. officierskorps en de gemiddelde jaarlijksche aanvulling blijkt, volgens *** op blz. 795, dat de gemiddelde officiersdiensttijd, op omstreeks 20 jaren mag worden gesteld”.

Eene berekening waarop dit aangenomen getal berust, zou zeker niet misplaatst zijn geweest ¹⁾.

„Gedurende dat tijdvak, kan men rekenen,” zoo vervolgt schrijver, „worden door elkander per hoofd 4 reizen naar of van Indië gemaakt”.

De waarde van dit cijfer van 4, hangt voor ons vrijwel in de lucht, en daarom betreuren wij het te meer, dat de schrijver ook hier niet heeft omschreven, hoe hij aan dit getal van 4 reizen is gekomen ¹⁾. Onze lezers zullen ons wel willen toegeven, dat het een minimum van berekening is, als men aanneemt, dat het *gros* der Ind. offren. in die 20 jaren slechts *eenmaal* naar het Moederland zou zijn vertrokken.

Indien mocht blijken, dat het vorenbedoelde cijfer van 20 dienstjaren te gering is genomen (vergissingen zijn bij een ieder, ook bij ons, mogelijk), dan kan worden aangenomen dat de Ind. officier, in dien *meer* dan 20jarigen diensttijd, meer dan eenmaal met verlof naar Europa is geweest, tengevolge waarvan niet 4, maar minstens 6 reizen van of naar Indië gemaakt kunnen zijn. Wij zeiden „minstens 6 reizen”, omdat uit het gemiddeld getal van 79% zieke offren. onder de jaarlijks met verlof vertrokkenen (M. S. '96, blz. 556) valt af te leiden, dat deze zieken wel eens tusschentijds naar Europa zullen zijn gegaan, waardoor het getal uit- en thuisreizen, uit den aard der zaak hooger kan worden. Bovendien kunnen tusschentijdsche reizen noodig zijn om andere redenen. Hoe groot is b. v. het aantal Ind. offren. geweest die — behalve één verlopsperiode — gedurende de bedoelde 20 jaren gedetacheerd, zelfs meer dan eens gedetacheerd werden in Ned.? Welnu, elke detachering kan

¹⁾ Zie hieromtrent ook de opmerking I. M. T. '99, N°. 11.

tengevolge hebben, dat het getal der reizen hooger wordt dan 4 of 6, waarbij niet uit het oog zij verloren, dat de meeste Ind. offren., die in Ned. als leeraar bij inrichtingen van onderwijs werden gedetacheerd, vroeger eenen cursus aan de Hoogere Krijgsschool hadden doorlopen.

Heeft *** bij het stellen o. a. van het getal reizen op 4, wel rekening gehouden met hetgeen wij hierboven aanvoerden? Nu niet blijkt op welke berekening dat cijfer berust, zij men voorzichtig met het maken van conclusiën. Onzerzijds hebben wij steeds aangegeven hoe en op welke wijze wij aan onze cijfers kwamen. Een ieder kon ze dus contrôleeren, en wij wenschen die contrôle evenzeer mogelijk te maken omtrent hetgeen wij thans beweren.

Bij de vergelijking van onze vroeger gegeven cijfers met die van dit opstel, zullen eenige niet onaanzienlijke verschillen worden opgemerkt. Die verschillen zijn door onderscheidene omstandigheden veroorzaakt: 1°. Bezigden wij vroeger het Koloniaal Verslag van af '94, thans het laatst uitgekomen, dat van '98; 2°. Vroeger berekenden wij de omwisseling van Opper- en Hoofdoffren. naar perioden van 5 jaren, thans naar eene omwisseling om de 3 jaren. Deze berekening valt dus uit in het nadeel der bezuiniging; 3°. Aanvankelijk stelden wij ons voor, dat de uit Indië afgeloste offren. een verlof zouden bekomen van 5 weken; hier is dit gesteld op 2 maanden. Ook dit viel in het nadeel uit der te verkrijgen besparing.

Voorts is tot ons leedwezen gebleken, dat wij niet in alle berekeningen er op hebben gelet, dat de Geneeskundige offren. buiten het fusie-korps staan, en dat enkele posten van bezuiniging door ons niet altijd terecht zijn gerekend te behooren tot de jaarlijksche. Wij stellen er prijs op, dit openhartig te erkennen, terwijl wij aan *** onze erkentelijkheid betuigen, dat hij ons op dit laatste heeft gewezen.

Gaan wij thans na welke sommen bij de invoering van het fusie-stelsel door het Rijk meer zullen moeten worden betaald, en vervolgen wij daarna met de winstposten.

Volgens het Kol. Verslag van '98, Bijlage A, Staat I. „Normale formatie” op ult. '97, blz. 2, moet het O.-Ind.-Leger zijn samengesteld uit 1140 offren. (ná aftrek der Geneeskundige offren.). Onder dit getal zijn begrepen 89 Opper- en Hoofdoffren. en 1051 subalterne offren. (257 Kapns. en 794 Luits.).

Ingevolge de bepalingen, in ons fusie-stelsel verondersteld, zouden alzoo jaarlijks uit Indië moeten worden afgelost $\frac{89}{3}$ of 30 Opper- en Hoofdoffren. en $\frac{1051}{5}$ of 210 Kapns. en Luits. Te zamen dus 240 offren.

De afgelosten zouden tot een gelijk getal (240) offren. uit Ned. moeten worden vervangen.

Het bedrag dat het Rijk in het fusie-stelsel jaarlijks aan overtochts-uitgaven van en naar O.-Indië zal hebben uit te geven, belooft alzoo

$240 \times f1425$ (prijs van de terugreis uit- en van de heenreis naar O.-Indië) of $f342.000$.

Het West-Ind.-Leger bestaat uit 20 offren. (hieronder geen Geneeskundigen), te weten: 1 Hoofdofficier en 19 subalterne offren. (3 Kapns. en 16 Luits.).

In het fusie-stelsel dus zouden $\frac{1}{3}$ Hoofdofficier + $\frac{19}{5}$ subalterne offren. = $4\frac{2}{15}$, waarvoor wij stellen 4 offren., jaarlijks moeten worden afgelost en gedetacheerd.

De gemiddelde som, welke voor de reis van en naar West-Indië betaald moet worden, bedraagt $f850$. De gezamenlijke overtochtsuitgaven voor deze offren. zullen alzoo jaarlijks $4 \times f850$ of $f3400$ bedragen.

Voor Oost- en West-Indië zal alzoo jaarlijks aan overtochtsuitgaven moeten besteed worden $f342.000 + f3400 = f345.400$.

Wij zullen trachten na te gaan hoeveel overtochtsuitgaven het Rijk in het tegenwoordige gescheiden stelsel jaarlijks voor Oost- en West-Ind. offren. gemiddeld uitgeeft.

Volgens de vijfjarige statistieke opgaven uit het Kol. Verslag van '98, opgenomen in Bijlage A, Staat 10. „Verantwoording der verliezen en winsten aan offren. (Staat a)”, blz. 12 en 13 (*dus jaarlijksche mutatiën*), vinden wij — in die vijf jaren te zamen — vermeld: Onder de *verliezen* aan offren. in de 4de kolom, 269 gepensionneerd; 5de kolom, 20 eervol ontslagen zonder pensioen; 7de kolom, 43 opheffingen van detacheringen van tijdelijk in Indië dienende offren. van het leger h. t. l.; 8ste kolom, 563 met buitenlandsch verlof vertrokken; en 9de kolom, 49 gedetacheerd geworden bij het leger h. t. l. Te zamen dus 944 offren. Onder dit aantal bevinden zich ongeveer 161 Geneeskundige offren., blijft dus $944 - 161$ of 783 offren. en alzoo gemiddeld $\frac{783}{5}$ of $156\frac{3}{5}$, waarvoor wij stellen 157 offren., die jaarlijks van uit O.-Indië naar Ned. moesten vervoerd worden ad $f725$ per officier. Wij krijgen alzoo aan overtochtsuitgaven naar Ned. $157 \times f725$ of $f113.825$.

Onder de *winsten* aan offren. komen voor: als nieuw benoemd in de 12de kolom, 154 van de K. M. Academie; en in de 14de kolom, 113 verkregen uit de korpsen van het leger h. t. l.; verder in de 16de kolom, 10 overgeplaatst van het leger h. t. l.; 18de kolom, 418 van buitenlandsch verlof teruggekeerd; 19de kolom, 61 terug van detachering bij het leger h. t. l., en in de 20ste kolom, 113 in dienst gesteld als gedetacheerd van het leger h. t. l. Te zamen dus 869 offren. Onder dit getal bevinden zich ongeveer 74 Geneeskundigen, blijft alzoo $869 - 74 = 795$ of gemiddeld $\frac{795}{5} = 159$ offren., per jaar, voor wie het Rijk overtochtskosten moet betalen naar O.-Indië ad $f700$ per officier. Dit maakt alzoo $159 \times f700 = f111.300$.

In de laatste vijf jaren werden te zamen 29 offren. (waaronder geen Geneeskundigen) van en naar West-Indië omgewisseld, gemiddeld dus $\frac{29}{5} = 5 \frac{4}{5}$, waarvoor wij stellen 6 offren. De overtochtsuitgaven van Amsterdam naar Paramaribo en Curaçao bedragen respectievelijk f 400 en f 450, dus gemiddeld voor de heen- en terugreis f 850. Voor die 6 offren, heeft het Rijk dus betaald aan overtochtsuitgaven $6 \times f 850$ of f 5100.

In het gescheiden stelsel vergoedt dus het Rijk aan gezamenlijke jaarlijksche overtochtskosten eene som van $f 113.825 + f 111.300 + f 5100 = f 230.225$.

Het verschil tusschen de twee stelsels bedraagt alzoo f 345.400 — f 230.225 of f 115.175.

Zooals onze lezers zullen ontwaard hebben, werden de passagegelden in geen der hiervoren behandelde gevallen voor de officiersgezinnen in rekening gebracht.

Omtrent die gezinnen wenschen wij het volgende onder de aandacht te brengen en daarbij de vraag stellen: Welken invloed zal de invoering van het fusie-stelsel op het in het huwelijk treden der *jonge* Luits. hebben?

Zij, die met Ind. mil. toestanden eenigszins bekend zijn, weten, dat in het tegenwoordige stelsel onder die offren. eene groote neiging bestaat, om zoo spoedig mogelijk te trouwen. Men treft dan ook onder de *jonge* Ind. Luits. een overgroot aantal gehuwde offren. aan. Wij geven toe, dat voor Ind. offren. die hunnen geheelen dienstdienst in de Koloniën moeten doorbrengen, dit streven zeer verklaarbaar is, zelfs, dat daaraan voordeelen zijn verbonden. Een op zeer jeugdigen leeftijd aangegaan huwelijk kan echter later tot ontzaglijk veel moeilijkheden aanleiding geven. De schrijver *** heeft op blz. 938 daarop zoo terecht gewezen. Behalve WILIANA (in zijne „Mil. Brieven” in de N. Rott. Courant van '96) hebben ook tal van andere schrijvers zoo duidelijk en herhaaldelijk de nadeelen doen uitkomen van op te vroegen leeftijd gesloten officiershuwelijken. In vroeger tijd werkte de Staat zelf het huwelijk van subalterne offren. niet in de hand. Om waarborg te hebben, dat deze categorie van offren. in hun huwelijksleven den stand als officier zou kunnen ophouden, eischte de Regeering van elk hunner een verband op het Grootboek van een kapitaal dat minstens f 400 rente afwierp, en welke rente aan deze offren. gedurende dat verband werd uitbetaald. Deze maatregel is evenwel sedert geruimen tijd opgeheven.

Doch thans rijst bij ons de vraag: Zal de drang en de aanbeveling om op zeer jeugdigen leeftijd in het huwelijk te treden, ook voor den *fusie-officier* even groot blijven, of even noodzakelijk blijken, als voor den Ind. officier van het *gescheiden* stelsel?

Wij vermeenen die vraag *ontkennend* te moeten beantwoorden. Wij vermoeden zelfs, dat — door de bepalingen in ons fusie-stelsel opgenomen 1)

1) In de brochure is op blz. 14, punt 12, bepaald: „Zoodra het benoogde

— het in Ned. te sluiten huwelijk van Luits. — die nog niet voldaan hebben aan hunne *eerste* detachering naar de Koloniën — veelal tegenkanting zal ondervinden van de zijde der aanstaande schoonouders.

Reeds in ons opstel van het Alg. Hdbl. van 26 Sept. '97, eerste blad, wezen wij hierop. Daarin staat vermeld: „Men houde in het oog, dat zeer weinig Luits. zich in Ned. de weelde veroorloven, binnen de drie jaren na hunne benoeming tot officier, een huwelijk aan te gaan, en dat bovendien, juist omdat ná die drie jaren eene *vijfjarige* detachering naar de Koloniën *moet* volgen, velen van hen dat voornemen zullen uitstellen; en zeer zeker zal men vele ouders vinden, die ook om die reden het voorgenomen huwelijk hunner dochters zullen tegenhouden, totdat de aanstaande schoonzons uit de Koloniën van die detachering zullen zijn teruggekeerd. Het is dus o. i. te voorzien, dat bij de invoering van de fusie, *zeer weinig gehuwde* Luits. naar de Koloniën zullen vertrekken”.

Maar het zijn juist de Luits., die in het fusie-stelsel, verreweg het grootste contingent zullen leveren van de jaarlijks om te wisselen *offren.*; want het getal Luits. bedraagt bijna $\frac{2}{3}$ van het totaal aantal der in Indië benodigde *offren.* Volgens de normale formatie (Kol. Verslag '98) zouden in dat jaar $\frac{794}{5}$ of bijna 159 Luits. in ons stelsel hebben moeten omwisselen. Indien derhalve ons vermoeden juist mocht blijken (dat in de fusie het aantal jonggehuwde Luits. aanzienlijk minder moet zijn) — dan rest nog de vraag: hoeveel personen zouden er (in het gescheiden stelsel) wel meer behooren tot de gezinnen van het 159-tal Ind. Luits., die in '97 minstens acht jaren officier waren, dan die in ons systeem en voor verreweg het meerendeel ongehuwd naar en uit Indië zullen worden vervoerd; en ook, hoeveel personen, deel uitmakende van de gezinnen der overige *offren.*, zouden, — tengevolge van het korter gedwongen verblijf in de tropen dan in het gescheiden stelsel (Hoofd- en Opper*offren.* slechts 3 jaren) — vrijwillig in het Moederland achterblijven? Want voor zoover deze recht hebben op overtochtsuitgaven, zou in het

---

aantal togetreden *offren.* voor de geregelde omwisseling in punt 10 bedoeld aanwezig zal zijn en dit zal toelaten, mogen Luits. die geen 3 jaren, Kapns. die geen 2 jaren en Majoors die nog geen vol jaar in dien rang bij het leger in Ned. hebben gediend, alsmede de *offren.*, die reeds als ongeschikt voor bevordering bij hun wapen of dienstvak zijn beoordeeld, voor zoodanige detachering *niet* in aanmerking worden gebracht 10”.

Deze noot 10 waarnaar verwezen werd, luidde: „Deze laatste bepaling waarborgt de zekerheid, dat bij de Koloniale legers *alleen* zoodanige *offren.* zullen worden ingedeeld, die de diensten aan hunnen rang verbonden reeds in Ned. hebben geleerd, terwijl minder geschikte of minder ontwikkelde *offren.*, voor wie de detachering en de voor hen uit te geven hooge Rijksuitgaven minder vrucht dragend en minder goed besteed zouden zijn, daarvoor *niet* in aanmerking komen”.

fusie-stelsel voor hen niet behoeven te worden betaald. Het c. q. niet betaalde zal men bij de financieele beschouwing moeten aftrekken van de f 115.175 aan overtochtsuitgaven, die volgens onze vorenvermelde berekening in het fusiestelsel *meer* van het Rijk zouden worden gevorderd ¹⁾.

Zoo de balans daardoor niet in het voordeel van de fusie mocht omslaan, dan zal men toch zeker uit het voorgaande kunnen opmaken, dat het nadeelig saldo in het fusie-stelsel aanzienlijk minder zal zijn, dan *** en de overige tegenstanders het hebben doen voorkomen.

Bij eventueele invoering van het fusie-stelsel, zullen er steeds tal van *offren.* zijn, die tusschen het Moederland en de Koloniën zich op reis bevinden, en bovendien een zeker aantal, dat tengevolge van die detachering of aflossing in Ned. met verlof vertoeft. Dit gezamenlijke aantal *offren.* zal dus in dien tijd geen diensten in het leger kunnen presteeren.

Om nu geen nadeel voor den dienst te ondervinden is het noodig (wij toonden dit reeds aan in ons opstel van het Alg. Hdbl. van 17 Dec. '95, eerste blad), dat de organisatie van het Ned.-Leger met bedoeld aantal *offren.* worde vermeerderd.

Hierbij zij aangestipt, dat het onze bedoeling is, dat de Ind. diensttijd, het Ind. traktement, de Ind. toelagen, enz., van de te detachereen *offren.* eerst zal intreden zoodra zij in de Koloniën voet aan wal zetten, en dat een en ander voor de af te lossen *offren.* zal eindigen op den dag waarop zij zich inschepen om naar Ned. terug te keeren. Alleen voor de *offren.*, die op die heen- of terugreis bij detachementen zijn ingedeeld, wordt eene uitzondering gemaakt. Hun Ind. diensttijd, traktement, toelagen, enz., vangen dan aan bij hunne inscheping naar, en houden op bij hunne ontscheping uit de Koloniën.

Wij zullen nu nagaan hoe groot dit, boven de organisatie van het Ned.-Leger te voeren, aantal *offren.* zal zijn.

Uit de formatie van het O.-Ind.-Leger op ult. '97, opgenomen in het Kol. Verslag '98, volgt (wij toonden dit reeds hiervoren aan), dat, bij

¹⁾ Voorwaarden en vrachtprijzen betreffende het vervoer van Gouvernements-passagiers.

Art. 11. Voor het vervoer der gouvernements-passagiers en hun onderhoud gedurende de reis wordt aan de Maatschappij betaald:

1°. Wat betreft de reizen van Ned. naar Ned.-Indië.

Voor passagiers eerste klasse:

- a. voor iederen passagier, die op den dag van inscheping het 13e jaar is ingetreden, f 700.
- b. voor iederen passagier, die op den dag van inscheping het 4e jaar is ingetreden en het 12e jaar nog niet heeft volbracht, f 350.
- c. voor 2 kinderen tot één gezin behoorende, beide het 3e jaar niet volbracht hebbende, f 350.
- d. voor 1 kind, dat op den dag van inscheping het 4e jaar niet is ingetreden, niets.

2°. Wat betreft de reizen van Ned.-Indië naar Ned.:

de eventueele invoering van ons stelsel, ieder jaar 240 in O.-Indië dienende offren. moeten worden afgelost.

De reis tusschen Batavia en Ned. mag volgens contract — onvoorziene omstandigheden uitgesloten — hoogstens 40 dagen duren.

Wanneer aan een uit O.-Indië terugkeerend officier, ná zijne aankomst in Ned., 60 dagen verlof wordt toegestaan, dan zal de tijd gedurende welken zoodanig officier geen dienst in het leger kan doen, bedragen 40 + 60 of 100 dagen. In die 100 dagen zal alzoo het afgeloste aantal offren., die reizende of met verlof zijn, tellen $\frac{240}{365} \times 100 = 65 \frac{275}{365}$, waarvoor wij stellen 66 offren.

Jaarlijks moet een gelijk aantal offren. (240) uit Ned. naar O.-Indië gedetacheerd worden, om de afgeloste ranggenooten te vervangen. Wordt nu aan ieder van deze offren. vóór hun vertrek 30 dagen verlof verleend om zich voor die detachering voor te bereiden, dan doet hij gedurende 40 + 30 = 70 dagen geen dienst bij het leger. Tijdens die 70 dagen zal dus dat aantal naar O.-Indië reizende en met verlof vertoevende offren. bedragen $\frac{240}{365} \times 70 = 46 \frac{10}{365}$, waarvoor wij stellen 47 offren.

In West-Indië dienen 20 offren. Jaarlijks zullen dus $\frac{1}{3}$ Hoofdofficier + $\frac{19}{5}$ subalterne offren. = $4 \frac{2}{5}$, waarvoor wij stellen 5 offren., afgelost en vervangen moeten worden.

De reis naar en van West-Indië duurt 21 dagen.

Van deze categorie offren. zullen alzoo de afgeloste offren. 21 + 60 en de te detacheren offren. 21 + 30 dagen geen dienst in het leger kunnen doen. Gedurende die 81 en 51 dagen zal derhalve het aantal der reizende en met verlof vertoevende offren. bedragen $\frac{5}{365} \times 81 + \frac{5}{365} \times 51 = 1 \frac{295}{365}$, waarvoor wij stellen 2 offren.

Resumeerende, telt het gezamenlijke aantal offren., dat bij het Ned.-Leger boven de tegenwoordige organisatie zou moeten worden gevoerd, dus 66 + 47 + 2 = 115 offren. Hieronder zijn geen Geneeskundige offren. begrepen.

Om in het fusie-stelsel de Ned. organisatie van het leger met deze 115 offren. te kunnen verhoogen, moet het Ned. budget van Oorlog noodwendig worden verhoogd. Voor het bepalen van het bedrag dier verhooging kan het volgende dienen.

Voor passagiers eerste klasse:

- a. voor iederen passagier, die op den dag van inschepping het 13e jaar is ingetreden, f 725.
- b. voor iederen passagier, die op den dag van inschepping het 4e jaar is ingetreden en het 12e jaar nog niet heeft volbracht, f 362.50.
- c. voor 2 kinderen, tot één gezin behoorende, beide het 3e jaar niet volbracht hebbende, f 362.50.
- d. voor 1 kind, dat op den dag van inschepping het 4e jaar niet is ingetreden, niets.

Opgave van het aantal in Oost- en West-Indië jaarlijks af te lossen fusieoffren. en gezamenlijk bedrag van het Ned. traktement dat zij gedurende één jaar zouden ontvangen.

RANGEN.	Aantal jaarlijks af te lossen Koloniale offic. volgens de formatie van ult. '97 (Kol. Verslag van '98).	Jaarlijksche Ned. traktementen per rang en per jaar.	Totaal uit te betalen Ned. traktementen gedurende één jaar.	TOELICHTINGEN.
Luitt.-Generaals...	$\frac{1}{3}$	f 6500.—	f 2.166.66	uit O.-Indië.
Gen.-Majoor.	$\frac{4}{3}$	„ 5500.—	„ 7.333.33	
Kolonels.	$\frac{9}{3}$	„ 4500.—	„ 13.500.—	
Luitt.-Kolonels.	$\frac{30}{3}$	„ 3400.—	„ 34.000.—	
Majoor.	$\frac{45}{3}$	„ 3000.—	„ 45.000.—	
Kapitein.	$\frac{257}{5}$	„ 2000.—	„ 102.800.—	
Luitenant.	$\frac{794}{5}$	„ 1100.—	„ 174.680.—	uit W.-Indië.
Majoor.	$\frac{1}{3}$	„ 3000.—	„ 1.000.—	
Kapitein.	$\frac{3}{5}$	„ 2000.—	„ 1.200.—	
Luitenant.	$\frac{16}{5}$	„ 1100.—	„ 3.520.—	
Te zamen.....	244		f 385.199.99	

Niet met 244 maar slechts met 115 offren. (in dezelfde verhouding van rangen) zal de organisatie van het Ned.-Leger moeten worden verhoogd, zooals wij hiervoren hebben aangetoond. De som, waarmede het Ned. budget van Oorlog zal moeten worden vermeerderd, bedraagt alzoo $f \frac{385.200}{244} \times 115$ of $f 181.549,18$.

Op blz. 797 meldt*** „voor de lezers van de voorgaande overwegingen, die met ons de onmogelijkheid beamen, om nu reeds eene eenigszins betrouwbare berekening te maken van het totale pensioensbedrag, dat bij de fusie jaarlijks aan gewezen offren. zou moeten worden uitgekeerd, zal het ongetwijfeld een raadsel zijn, hoe de schrijver der brochure „samensmelting der officierskaders, verbetering door bezuiniging” is

kunnen komen tot eene bepaalde som — f 190.175, aangevende het hooger bedrag, dat bij de fusie aan pensioenen zal moeten worden besteed”.

Hoe wij aan die bij benadering aangegeven som zijn gekomen, kunnen onze lezers vinden in onze brochure op blz. 16 tot en met 20. Tevens brengen wij hier in herinnering — evenals wij het ook in de brochure hebben gedaan — dat bij die berekening niet in aanmerking is genomen, dat in het fusie-stelsel het gezamenlijke aantal offren. met een aanzienlijk cijfer moet verminderen, tengevolge waarvan ook het aantal in de toekomst te pensionneeren offren. belangrijk minder moet worden.

In het tegenwoordige *gescheiden* stelsel bevinden zich onder het O.-Ind. officierskorps voortdurend tal van offren., die boven de formatie van dat leger zijn gevoerd: o.a. de offren. buiten Indië met verlof; de in Indië op non-activiteit gestelde en aldaar voor memorie buiten het leger gevoerde offren.; de Ind. offren. die bij het Ned.-Leger of bij inrichtingen van onderwijs h. t. l. zijn gedetacheerd; enz. Deze offren. kunnen in ons stelsel — zooals wij hebben aangegeven — niet meer voorkomen.

Zonder de Geneeskundige offren. daaronder op te nemen, bedroeg dit aantal in de jaren '93 tot en met '97 (Kol. Verslagen van '94 tot en met '98, zie in de verdere aantekeningen op de tegenwoordige formatie het hoofdstuk „Aanwezige sterkte”) respectievelijk 237, 249, 267, 215 en 227, te zamen dus 1195 offren., of gemiddeld per jaar $\frac{1195}{5} = 239$ O.-Ind. offren.

Zooals wij in het begin van dit opstel hebben aangegeven, zullen — bij eene eventueele invoering van de fusie, — daarenboven vele andere officiersplaatsen bij het Ind.-Leger komen te vervallen. Dit laatst bedoelde aantal — dat niet reeds nu met juistheid kan worden opgegeven, — moet alsdan bij het vorengenoemd aantal van 239 worden opgeteld.

Het zal toch wel voor een ieder duidelijk zijn, dat wanneer het tegenwoordig aanwezig getal O.-Ind. offren. (waaronder Generaals tot en met 2de Luits) met een zoo belangrijk cijfer moet verminderen (na aftrek van de 115 boven de organisatie van het Ned.-Leger te vermeerderen Ned. offren.), dit ook een zeer belangrijken invloed moet uitoefenen op het aantal, in de toekomst, te pensionneeren offren.

In het 4e kwartaal '98 (een voor ons betoog hoogst nadeelig jaar, aangezien toen nog van kracht was de bepaling opgenomen in het Kol. Verslag van '97, blz. 39: „dat de verloven naar Europa voor sommige categorieën van offren., wegens 10-jarig verblijf in de tropen — moesten worden opgeschort”), werden verlofstraktementen uitbetaald aan: 1 Generaal-majoor; 1 Kolonel; 8 Luit.-Kolonnels; 8 Majoors; 71 Kapiteins; 70 Eerste-Luitenants en 7 Tweede-Luitenants. Te zamen dus aan slechts 166 Oost-Ind. offren. (Onder dit aantal zijn geen Geneeskundige offren.).

Respectievelijk bedroegen die jaarlijksche verlofstraktementen per rang: 5500, 4500, 3400, 3000, 1600 en 1350 gulden. Deze sommen zijn niet onaanzienlijk te noemen; want het Ind. jaarlijksch *verlof*straktement van een Tweede-Luit. bedraagt f 350. van een Eerste-Luit. f 400 en

van een Kapⁿ. f 300 meer dan — en die van de overige Opper- en Hoofd-officiersrangen evenveel als het *activiteitstraktement* van de soortgelijke rangen der Ned. offren.

Berekend volgens bovengemelde cijfers, beloopt het gezamenlijke verlofstraktement in één jaar van deze offren. f 345.950.

Telt men hierbij op de overtochts-uitgaven die ook nog door het Rijk moeten worden vergoed, dan krijgt men $166 \times f 1425$ (prijs voor de reis van en naar O.-Indië) of f 236.550.

Indien dus al deze Ind. offren. slechts één jaar verlof hebben genoten, dan heeft het Rijk voor hen moeten vergoeden f 345.950 + f 236.550 of f 582.500. En onder deze bijna 6 ton zijn niet begrepen de overtochts-uitgaven voor de gezinnen van die offren., die eveneens door het Rijk moeten worden bekostigd en waarmede dus de som van f 582.500 nog moet worden verhoogd.

Het aantal personen, die tot het gezin van zoodanige offren. behooren, is, vooral in het gescheiden stelsel, over het algemeen zeer groot, aangezien de meeste van die offren. gehuwd zijn, sommigen zelfs zeer talrijke gezinnen hebben.

In het fusie-stelsel zouden zoodanige jaarlijks terugkeerende uitgaven voor het Rijk kunnen worden bespaard, aangezien de verloven naar Ned. in dat stelsel niet meer kunnen voorkomen.

In punt 18 van onze brochure (blz. 27) hebben wij voorgesteld de uitrustingsstoelagen in het fusie-stelsel te doen vervallen. Als reden, die ons tot dit voorstel had geleid, gaven wij op: „dat zoodra de omwisseling van de offren. der Landmacht van en naar de koloniën (zie E 8 en 10 blz. 13 en 14) *periodiek* terugkeert, het niet billijk zal zijn die uitkeeringen, zelfs twee en meermalen aan de offren. der Landmacht toe te kennen, terwijl diezelfde uitkeeringen aan de offren. der Marine worden onthouden”.

Reeds in '96 (M. S. blz. 568) gaven wij aan den schrijver IJ, die in het I. M. T. '96 deze quaestie behandelde (blz. 227), te kennen: „dat om te voorkomen, dat bij terugkeer de achtergelaten kleeding onbruikbaar of buiten de mode zal blijken, voor de koloniale en Ned. offren. dezelfde uniform zou kunnen worden voorgeschreven. Dat dit niet het minste bezwaar oplevert, bewijst de kleeding bij onze zeemacht”.

Hieraan kunnen wij toevoegen, dat op de door Kapⁿ. MICHIELSEN gestelde vraag (verslag Krijgsw. blz. 184): „Worden de uitkeeringen voor de uitrusting der offren. van de landmacht inderdaad *noodzakelijk* geoordeeld, ja dan neen?” door ons gerepliceerd werd: „Ons antwoord hierop is *zeer beslist ontkenmend*. Tot staving van die meening behoeven wij slechts te wijzen op de Marine, alwaar zoodanige uitkeeringen tot op den huidige dag toe, nog niet *noodzakelijk* zijn gebleken. Te minder zou de noodzakelijkheid van die uitkeeringen blijken, indien bij eene eventueele fusie tevens eene *gelijke* uniform werd bepaald voor de Ned. en voor de Koloniale offren. (d. w. z. de fusie offren.). Niet alleen de Marine bewijst de *mogelijkheid* van dit denkbeeld, maar ook de Ind.

offren., die bij de Krijgsschool zijn gedetacheerd. Alle diensten — ook wanneer deze offren. bij de Ned. korpsen worden ingedeeld — verrichten zij alhier in de uniform, die voor *Indie* is voorgeschreven”.

Het was dan ook op grond van gemelde motieven, dat wij de afschaffing van de uitrustingsuitkeeringen in onze brochure hebben voorgesteld.

Om te kunnen nagaan hoe groot deze, uit die afschaffing voortvloeiende Rijksbesparing zou zijn, behoeven wij slechts te raadplegen het laatst uitgegeven Koloniaal Verslag, te weten dat van '98.

In de statistieke opgave voorkomende in Bijlage A, Staat 10, „Verantwoording der verliezen en winsten aan offren.” (*dus jaarlijksche mutatiën*), blz. 12 en 13, vinden wij vermeld, dat in de jaren '93 tot en met '97, te zamen, 49 Ind. offren. gedetacheerd werden bij het leger h.t.l. (Kolom 9); 154 Ind. offren. benoemd werden afkomstig van de Kon. Mil. Academie (Kolom 12) en 113 verkregen uit de korpsen h.t.l. (Kolom 14); 10 Ned. offren. overgeplaatst werden bij het Ind.-Leger (Kolom 16); en 113 in dienst werden gesteld bij het Ind.-Leger, als gedetacheerd van het leger h.t.l. (Kolom 20), te zamen dus 439 offren. of gemiddeld $\frac{439}{5} = 88$ offren. per jaar.

Onder deze 88 offren. komen gemiddeld per jaar 8 Ind. offren. voor, die bij de Hoogere Krijgsschool werden geplaatst. De 80 overblijvenden ontvingen gezamenlijk $80 \times f 1000$ of $f 80.000$ aan uitrustingstoelagen per jaar.

De gratificatie voor uitrusting aan Ind. offren., die bij de Krijgsschool gedetacheerd worden, bedraagt $f 600$, indien die offren. in Indië het toelatings-examen hebben afgelegd, en $f 100$ voor hen, die zich in Ned. aan dit examen onderwerpen. Het gemiddeld aantal van deze laatste categorie offren. bedraagt hoogstens één per jaar. Voor bedoelde 8 Ind. offren. bedroeg de jaarlijksche uitkeering voor uitrusting alzoo $7 \times f 600 + 1 \times f 100$ of te zamen $f 4300$.

De offren. voor het West-Ind.-Leger worden tegenwoordig voor twee jaren in die Kolonie gedetacheerd. Aan eenige dezer offren. werd een verlengd verblijf toegestaan.

Het gemiddeld aantal, dat per twee jaar gedetacheerd werd, bedroeg 1 Majoor, 2,5 Kap. en 8 Luitenants.

Volgens art. 2 van het K. B. van 12 Nov. '57, No. 56, ontvangen deze offren. bij hun vertrek eene gratificatie van $f 3000$ voor een Majoor, $f 2400$ voor een Kapitein en $f 1500$ voor een Luitenant. Voor die twee jaren maakt dit $f 21.000$ of gemiddeld $f 10.500$ per jaar.

De gezamenlijke uitrustingskosten, die dus gemiddeld per jaar door het Rijk moesten uitbetaald worden, bedroegen alzoo $f 80.000 + f 4300 + f 10.500 = f 94.800$. Deze uitgaaf zou in het fusie-stelsel, — zoo ons voorstel werd aangenomen, — jaarlijks kunnen bespaard worden.

Bij de invoering van het fusie-stelsel zal slechts één categorie offren. bestaan, te weten Ned. offren. De Cadetten aan de K. M. A. en de Cadetten-

school zullen in dat stelsel dus allen zijn Cadetten voor het Ned.-Leger. Allen zullen dus de verplichte bijdragen voor dat onderwijs moeten vergoeden. In het tegenwoordige gescheiden stelsel daarentegen, zijn de voor de Koloniën bestemde Cadetten vrijgesteld van de betaling van bedoelde jaarlijksche bijdrage.

De veranderde toestand heeft dus tengevolge, dat bij de fusie *f* 75.600 meer in 's Rijkskas zullen moeten vloeien.

„Het is ons niet bekend, zoo schrijft *** op blz. 799, wat er toe heeft geleid, die bijdragen niet verplichtend te stellen voor de Cadetten, die voor Indië worden opgeleid, doch wij twifelen er aan of de reden gezocht moet worden in vrees voor genoegzame aanvulling”.

*** kan er van overtuigd zijn, en ook het bewijs is jaren achtereen geleverd, dat, toen in vroeger tijd die bijdragen wel moesten worden vergoed, het benodigde aantal Cadetten — die bestemd waren om hunnen *geheelen* diensttijd als officier in de Koloniën door te brengen — niet kon worden verkregen.

Generaal NETSCHER heeft dienaangaande in eene vergadering van Krijgswetenschap gemeld: „Ik herinner mij den tijd nog, dat er elk jaar 30 à 40 plaatsen als Cadet voor de verschillende wapens in O.-Indië beschikbaar werden gesteld, en dat zich 5 à 6 aspiranten daartoe voordeden alhoewel reeds toen de helft der contributiegelden uit de koloniale kas betaald werd. Sedert is men er toe overgegaan om die contributie geheel op rekening van het Dept. van Koloniën te brengen. Tengevolge van deze gratisopleiding nu, is de toevloed van aspiranten ontzaglijk toegenomen en de concurrentie even groot als voor het leger hier te lande”.

In het fusie-stelsel wordt een geheel andere toestand geboren; want dan is de officier niet meer verplicht *steeds* in Indië dienst te doen.

De fusie-officier staat alsdan vrijwel gelijk met den thans uit Ned. gedetacheerden, en het is bekend, dat er in den tegenwoordigen tijd bij voortdoring een zeer groot aantal Ned. officieren zich beschikbaar stellen voor eene detachering of eene hernieuwde detachering naar O.-Indië.

Op blz. 799, laatste alinea schrijft ***, „Tegenover deze *alzo niet van fusie afhankelijke* bate” (***) is van meening dat die verplichte bijdrage ook zonder fusie opnieuw kan worden ingevoerd) „staat een zeker veel grooter, *door den schrijver verzwegen, wel aan de fusie verbonden* financieel nadeel, — staan namelijk de sommen, die meer zullen moeten worden uitgegeven tengevolge van de aanzienlijke vermeerdering van leerlingen aan de Hoogere Krijgsschool, Academie, Cadettenschool en Hoofdcursus (de cursiveeringen zijn van ***)”.

Niet zonder eenige bevreemding namen wij kennis van deze regelen, en wel om de volgende redenen:

De schrijver zelf geeft geene uitlegging waarom het aantal leerlingen aan die verschillende inrichtingen van onderwijs n. z. m. *aanzienlijk* moet *vermeerderen*.

Hiervoren hebben wij reeds aangetoond, dat door de opheffing van het zoo belangrijk getal jaarlijksche verloven aan Ind. offren. toegekend, enz., het gezamenlijke aantal offren. in de fusie aanmerkelijk zal moeten *vermindere*n.

Het komt ons dus logisch voor, dat, wanneer er in de toekomst in een leger *minder* officiersplaatsen zullen bestaan, ook het benodigd aantal aspirant-offren. in diezelfde mate zal moeten *afnemen*. Na deze korte toelichting zal het, zoo vertrouwen wij, voor onze lezers duidelijk kunnen zijn, waarom wij over deze vermeende meerdere uitgaven hebben *gezwegen*.

Het Koloniaal Verslag van '98 vermeldt in Bijlage A, blz. 5 „Aanwezige sterkte”, dat op ult. '97 in Ned. gedetacheerd waren 58 Oost-Ind. offren. Hieronder zijn geen Geneeskundige offren. begrepen.

Uit den hieronder volgenden staat zal men kunnen ontwaren, welk niet onaanzienlijk verschil er bestaat tusschen de bedragen door het Rijk aan Oost-Ind. en aan Ned. offren. uitgekeerd, voor de waarneming van gelijksoortige functiën.

In welke positie of functiën in Nederland.	Aantal.	Rangen.	Waargenomen door O.-I. offic.		Waargenomen door Ned. offic.		Verschil tusschen de totale jaarlijksche inkomsten.	Toelichtingen.	
			Gezamenlijke inkomsten volgens rangen en functiën per jaar.	Totaal te betalen inkomsten per jaar.	Gezamenlijke inkomsten volgens rangen en functiën per jaar.	Totaal te betalen inkomsten per jaar.			
Gedetacheerd.	1	1e Luit. Cav.	f 2400. a)	f 2400.	f 1600.	f 1600.	f 800.	a) Toelagen volgens K. B. 25 Nov. '66, No. 14. b) Hierin begrepen f 400 maximum toe te kennen toelagen. c) Hieronder residentie-toelagen. d) Dept. van Oorlog. e) Berekend volgens het Instructie-Bataljon, omdat het niet aan te nemen is, dat wanneer de Kol. legers onder den M. v. O zijn gebracht — zooals bij de fusie verondersteld wordt — de toe te kennen gratificatiën, enz., bij deze inrichting hooger zullen zijn dan bij andere afzonderlijke Ned. afdelingen. f) Deze posten zijn hier afzonderlijk vermeld, omdat zij Ind. toelagen betreffen, die in het fusie-stelsel zullen komentevervallen.	
Leeraar H. Krijgsschool.	2	Kap. G. Staf.	" 3700.	" 7400.	" 3100. b)	" 6200.	" 1200.		
"	1	Kap. Intend.	" 3500.	" 3500.	" 2600. b)	" 2600.	" 900.		
Leerlingen idem.	8	Kapiteins.	" 3000.	" 24000.	" 2300.	" 18400.	" 5600.		
"	16	1e Luitenants.	" 2300.	" 36800.	" 1500. c)	" 24000.	" 12800.		
"	3	1e Luit. Art.	" 2300.	" 6900.	" 1600. c)	" 4800.	" 2100.		
"	1	1e Luit. Cav.	" 2300.	" 2300.	" 1900. c)	" 1900.	" 400.		
Leeraar K. M. Acad. idem Hoofdcursus.	2	1e Luitenants.	" 2000.	" 4000.	" 1600.	" 3200.	" 800.		
"	2	Kapiteins.	" 3000.	" 6000.	" 2400.	" 4800.	" 1200.		
"	2	1e Luitenants.	" 2000.	" 4000.	" 1600.	" 3200.	" 800.		
Vaste personeel der Norm. Schietschool.	1	Kapitein.	" 3200.	" 3200.	" 2300.	" 2300.	" 900.		
Dept. van Koloniën.	1	1e Luitenant.	" 2200.	" 2200.	" 1500.	" 1500.	" 700.		
"	1	Kapitein.	" 3200.	" 3200.	" 2400. d)	" 2400.	" 1100.		
"	1	1e Luitenant.	" 2200.	" 2200.	" 2400. d)	" 2400.	" 800.		
Kol. Reserve	1	Luit. Kol.	" 4400.	" 4400.	" 1500. d)	" 1500.	" 700.		
en Reconvalentescenten	1	Kapt. Adj.	" 3000.	" 3000.	" 3700. e)	" 3700.	" 650.		
Afdeeling.	5	Kapiteins.	" 2500.	" 14000.	" 2350. e)	" 2350.	" 3250.		
"	6	1e Luitenants.	" 1800.	" 10800.	" 2150. e)	" 10750.	" 3000.		
"	2	2e Luitenants.	" 1250.	" 2500.	" 1300. e)	" 7800.	" 3000.		
"	2	2e Luitenants.	" 1250.	" 2500.	" 1100. e)	" 2200.	" 300.		
Te zamen.	58			f 146300.		f 107600.	f 38700.		
Koloniale f) Reserve (Ned. officieren)	1	Kapt. Kw.	f 3000.	f 3000.	f 2150. e)	f 2150.	f 850.		
"	1	Kapitein.	" 2800.	" 2800.	" 2150. e)	" 2150.	" 650.		
"	3	1e Luitenants.	" 1800.	" 5400.	" 1300. e)	" 3900.	" 1500.		
"	3	2e Luitenants.	" 1250.	" 3750.	" 1100. e)	" 3300.	" 450.		
Te zamen.				f 14950.		f 11500.	f 3450.		
Totaal generaal.				f 161250.		f 119100.	f 42150.		

Mocht eventueel het fusie-stelsel worden ingevoerd, dan zal de Staat jaarlijks dus $f 42.150$ voor deze off^{ren}, *minder* hebben te vergoeden.

Men vergeete evenwel niet, dat de meeste dezer 58 Ind. off^{ren}., om in Ned. bedoelde funtiën te kunnen waarnemen — van uit O. Indië naar Ned. waren — en bij ontheffing uit hunne betrekking weder van Ned. naar O.-Indië zullen moeten worden vervoerd.

Het Rijk heeft alzoo tegenwoordig boven de $f 42.150$ nog te vergoeden nagenoeg $58 \times f 1425 = f 82.650$, en deze som zal dan nog verhoogd moeten worden, met de passagegelden, die het Rijk reeds betaald heeft of nog zal hebben te bekostigen voor het geheel gezin van ieder dier off^{ren}, van en naar O.-Indië. Hierbij moet worden aangeteekend, dat de som van $f 82.650$ niet voluit jaarlijks terugkeert, en dus in onze jaarrekening voor memorie moet worden gerekend.

Verder zij opgemerkt, dat in geen van onze berekeningen zijn opgenomen:

1°. de uitgaven, die minder zouden zijn te betalen — aan Ind. traktementen, Ind. toelagen, uitrustingsgratificatiën, overtochtsuitgaven, enz. — voor het aantal off^{ren}, die, tengevolge van de fusie, in Indië zouden kunnen vervallen boven het getal van 239, genoemd op blz. 808 hiervoren; en

2°. de toelagen, die aan Ind. of gewezen Ind. off^{ren}, moeten worden vergoed voor werkzaamheden in commissiën, enz., die zij in Ned. c. q. hebben verricht. Alleen voor de oplossing van het nieuwe-geweer vraagstuk o. a. bedroegen deze toelage ruim $f 22.606$, (brochure blz. 29) voor 2 *vaste*- en twee *tijdelijke* Ind. commissieleden.

Ook deze beide posten moeten in onze jaarrekening voor memorie worden ingeschreven, aangezien het bedrag voor één jaar niet met juistheid kan worden bepaald.

Behalve uit verschillende aanzienlijke memorieposten, die alsnog in rekening moeten worden gebracht, blijkt uit al het voorgaande, dat door de invoering van het *fusie-stelsel*, de Staat in *gunstiger* financieelen toestand zal verkeeren, dan bij het tegenwoordige *gescheiden stelsel*.

Zijn deze uitkomsten echter minder gunstig dan die, welke wij vroeger in uitzicht gaven, *** kan er van overtuigd zijn, dat de reden meer moet gezocht worden in de *zonder opzet* gemaakte minder juiste berekeningen, — onze rekenonkunde zooals *** zich op blz. 806 uitdrukt, — dan wel aan *moedwil* (blz. 807) gelijk hij vermeent nu gerechtigd te zijn te gelooven.

Zoolang de Staat bij de invoering van het fusie-stelsel *geen* financieel *nadeel* lijdt, kan en mag *die* invoering niet afhankelijk zijn van één of méér tonnen gouds die men *vermeende* meer te zullen kunnen besparen; en is de aanneming van dat stelsel n. o. m. *alleen* afhankelijk van de vraag: of wij daardoor werkelijk meer en beter *slag*- en *strijdvaardige legers* zullen verkrijgen?

En deze vraag is niet alleen door ons zeer beslist bevestigend beantwoord, maar ook door de laatste twee M. v. O. *toegegeven* (zie o. a. de Memorie van Antwoord betreffende hunne begrotingen).

Deze uitkomst kan wel niemand bevreemden, want, niet alleen zal men door de fusie verkrijgen een korps off^{ren.}, waarbij *ieder* officier krijgservaring zal hebben opgedaan, waarbij *ieder* officier zal hebben leeren handelen in moeilijke en geheel vreemde omstandigheden, enz., en waarbij ook *ieder* officier zoo goed mogelijk in de gelegenheid is gesteld geworden om zijne wetenschappelijke en technische militaire kennis te vermeerderen; maar ook zal men verkrijgen een korps off^{ren.}, dat door de periodieke omwisseling krachtiger en frisscher zal *blijven*, althans dan het tegenwoordige Ind. officierskorps, waarbij men onder de jaarlijks met verlof vertrekkenden 79% zieke off^{ren.} telt (M. S. '96 blz. 556), tengevolge van de schadelijke invloeden van een te lang achtereenvolgend verblijf in de tropen.

Het gevolg van een en ander zal zijn: dat in het fusie-stelsel onze legers door meer wetenschappelijk en technisch onderlegde- en door meer practisch gevormde off^{ren.} geëncadreerd, meer *strijd-* en *slagvaardig* moeten worden.

Nu de financieele zijde der fusie als afgehandeld kan worden beschouwd, moge een enkel woord volgen omtrent de quaestie betreffende de eigenlijke comptabele zijde van het vraagstuk.

Op blz. 932 stelt*** nl. de volgende vragen:

a. van waar moet het geld komen waarover, volgens den redenaar (de Heer THOMSON), de Minister van Oorlog bij fusie beschikken zal ten behoeve van het *koloniale leger*?

b. Welke zijn de geldmiddelen, die eenen Nederlandschen Oorlogsmi-
nister ten dienste staan?

c. Kunnen die uit de koloniën afkomstig zijn?

d. Wat meent de Grondwet daaromtrent (wij bedoelen omtrent de afkomst der financiën, die door den Minister van Oorlog kunnen worden aangewend)? en

e. Wat beteekent het eerste lid van het Grondwetsartikel 125: „Geen hoofdstuk der begrooting van uitgaven kan meer dan die voor één departement van algemeen bestuur behelzen?”

Daar op geen van deze vragen het antwoord wordt gegeven, veroorlove*** ons, op het volgende de aandacht te vestigen.

Hoofdstuk VIII der staatsbegrooting (oorlog) bevat in de VI^{de} Afdeeling (Studie en onderwijs) verschillende artikelen in zake uitgaven voor de Hoogere Krijgsschool, de Kon. Mil. Academie, de Cadettenschool, den Hoofdcursus en de Normaalschietschool, waarbij de wetgever heeft goedgevonden de uitgaven voor die instellingen vast te stellen o. a. „na affrek van het aandeel dat uit het I^{ste} Hoofdstuk der begrooting van Ned.-Indië wordt betaald”.

Hieruit vloeit voort, dat *alle* uitgaven voor die inrichtingen door den

M. v. O. worden gekweten uit de gemelde VI^{de} afdeeling van het VIII^{ste} Hoofdstuk der Staatsbegrooting.

De M. v. Koloniën geeft ten laste van het I^{ste} Hoofdstuk der Ind. begrooting een bevelschrift af, ten beloope van het aandeel van Indië, om te worden aangewend tot vermindering van het bezwaar, gelegd op de betrokken artikelen van de begrooting voor het Dept. van Oorlog in Nederland. Zijn het bevelschrift en de vermindering van bezwaar geboekt in de betrokken begrootingsregisters, dan is daardoor het volgend resultaat verkregen: Indië heeft zijn aandeel betaald, en de Ind. begrooting is bezwaard met het door Koloniën aan Oorlog verschuldigde; terwijl daartegenover Oorlog het aandeel van Koloniën heeft ontvangen; en op de begrooting van Oorlog geen hooger bedrag in zake bedoelde uitgaven voorkomt, dan er daarop verevend zou moeten worden, ingeval Oorlog niet anders dan de uitgaven voor zoover Nederland betreft had voldaan, en het aandeel van Indië door Koloniën rechtstreeks ware betaald geworden, buiten bemoeienis van Oorlog.

Op gelijke wijze kan er bij de fusie worden gehandeld, zoo noodig met inachtneming van Art. 30 der Ind. Comptabiliteitswet van 7 Mei 1864 (Stbl. No. 35).

Wordt dus de fusie in den door ons bedoelden zin ingevoerd, dan kunnen de begrootingen van uitgaven voor het I^{ste} en het II^{de} Hoofdstuk van Ned.-Indië op gelijke wijze als thans ingericht blijven, en zullen er ten laste van de betrokken artikelen van de begrooting van Hoofdstuk VIII (Oorlog) geene andere uitgaven blijven dan die, welke uitsluitend Nederland betreffen, terwijl de Ind. begrooting wordt bezwaard met de overige uitgaven.

Wij meenen, dat door het vorenstaande de vragen sub *a* tot en met *d* voldoende zijn opgelost. En wat de vraag betreft, bedoeld sub *e*, zij korthedshalve verwezen naar de woorden van Professor Buys in diens werk „De Grondwet”. Deze zegt omtrent artikel 125 (vroeger 121) het volgende:

„Van de drie voorschriften, in dit art. voorkomende, dagteekent het eerste van 1815, het tweede van 1840 en het laatste van 1848.... Het algemeene doel van het art. is, waarborgen te geven, dat het recht van de vertegenwoordiging om tot het vaststellen van de uitgaven mede te werken, in de praktijk niet tot een ijdele formaliteit worde gemaakt. Vandaar in 1815 het gebod, dat de uitgaven voor ieder departement van algemeen bestuur een afzonderlijk hoofdstuk van de algemeene begrooting moesten uitmaken, dat wil zeggen, afzonderlijk worden geraamd, opdat de Staten-Generaal, over elk van die hoofdstukken in het bijzonder stemmende, in de gelegenheid zouden zijn af te keuren wat hun afkeurenswaardig toescheen, en niet gedwongen worden in hetzelfde votum over de begrooting van meerder departementen te zamen een oordeel uit te spreken. Het voorschrift was in 1815 zeer noodig, want de Tweede-Kamer moest zich houden aan het wetsontwerp van de Regeering, zooals deze het had ingericht. De bevoegdheid om daarin verandering

te brengen of te splitsen, wat naar men meende ten onrechte was samengevoegd, bestond niet. Sedert echter aan de Kamer het recht van amendement gegeven werd, is een verkeerde praktijk, als nu de eerste zinsnede wil beletten, van zelf *onmogelijk* en *dus het voorschrift geheel overbodig geworden* (Deze laatste woorden zijn door ons geursiveerd)".

Wij onderstellen, dat wij hiermede kunnen volstaan en hebben aangetoond, dat er noch een comptabel, noch een Grondwettig bezwaar bestaat tegen de invoering van de fusie.

Wij willen den geachten tegenstander thans niet verder op den voet volgen, nu de eigenlijke hoofdzaken zijn behandeld. Wij doen dit, niet alleen omdat de ons toegestane plaatsruimte in deze aflevering van dit Tijdschrift reeds geheel is ingenomen, maar ook, omdat het Augustus-nummer van *** hoofdzakelijk eene bestrijding betreft van de meeningen, geuit door de Heeren THOMSON en JHR. RAM. Bovendien zouden wij vermoedelijk wat al te uitvoerig worden, daar er nog al wat valt op te merken tegen hetgeen op blz. 810 e. v. is geschreven.

Wij laten het dus hierbij, overtuigd als wij blijven, dat door de invoering van de fusie wel degelijk wordt verkregen:

Verbetering (hoofdzaak), door *Bezuiniging* (bijzaak).

15 September 1899.

DE SCHRIJVER DER BROCHURE.

Nog steeds Wachtforten?

Zoals men zich herinneren zal, werd ten vorigen jare bij de behandeling der vestingbegroting in de Tweede Kamer een *principieel* debat (de woorden zijn van den Heer SERET) gevoerd over de quaestie: wacht- of woonforten. Dit debat vond allereerst zijn oorsprong in financieele overwegingen, en wel in dien zin, dat ware de aanbouw der wachtforten duurder toegeschenen dan die der woonforten, er o. i. al zeer weinig uitzicht zou hebben bestaan, dat uit den boezem der Kamer om verdedigings-redenen op den bouw van wachtforten zou zijn aangedrongen.

Daardoor is men dus onwillekeurig reeds eenigszins bevooroordeeld geweest. Waar men zich nu eenmaal verplicht acht, gelden uit te geven, die men liever voor andere doeleinden gebezigd zag, ligt het voor de hand, dat men het meest geneigd is den goedkoopsten weg te volgen en de verdedigbaarheid der wachtforten, vergeleken bij die der woonforten, in een rooskleuriger licht ziet tengevolge van de financieele voordeelen, die aan het eerste stelsel worden toegekend. De overwegingen van financieelen aard primeeren dus ongetwijfeld de eischen der defensie.

Maar bovendien, kan de Tweede Kamer zich bevoegd rekenen — en wij mogen deze vraag stellen zonder te vreezen daardoor iemands eigenliefde ook maar in het minst te kwetsen — kan de Kamer zich bevoegd achten om in een vraagstuk van zoo specifiek krijgskundigen aard, zoo veelzijdig en zoo verreichend in zijne gevolgen, eene beslissing te nemen, tegenovergesteld aan de adviezen der Regeering? Mag men vergen, dat de leden der Kamer, bij de vele werkzaamheden, die hun ambt noodzakelijk met zich brengt, ook eene studie maken van onderwerpen, die geheel buiten hunne gewone sfeer van denken liggen; en dan nog wel eene studie zoo degelijk, dat deze hen tot volkomen zelfstandig oordeelen in staat stelt? Loopen zelfs zij, die voor eene dergelijke studie den tijd hebben kunnen vinden, tengevolge van een bijna even begrijpelijk als natuurlijk gemis van vakkennis, niet gevaar om, des volkomen onbewust en geheel te goeder trouw, te gaan aan den leiband van hen, die hun iets voorspiegelen, dat ook om andere dan zuiver zakelijke redenen iets bekorends voor hen heeft?

En de deskundige leden dan? Ook zij bevinden zich in een even eigenaardigen als moeilijken toestand. Op grond van het feit dat zij — in het onderwerpelijke geval — tot het Nederlandsche officierskorps behooren of behoord hebben, worden zij wellicht geheel buiten hunne bedoeling gestempeld tot specialiteit in eene aangelegenheid, die voor hen misschien alleen dit speciale heeft, dat zij nimmer aanleiding hadden, er eene speciale

studie van te maken. Zouden deze leden zelve, uitzonderingen daarge laten, aan hunne adviezen, waar het technische zaken geldt — hierop leggen wij den nadruk — eene hoogere, meer *wetenschappelijke* waarde willen toegekend zien, dan aan de adviezen der Regeering, die daartoe de voorlichting van hare meest bekwame ambtenaren kan inroepen? Wij betwijfelen dit ten zeerste. Die leden zullen zelve tot de eersten behooren om te erkennen, dat de verplichting voor het geven dier adviezen en het dragen van de verantwoordelijkheid daarvoor tot de taak der Regeering behoort.

En ware het anders, het zou verkeerd zijn, omdat de verantwoordelijkheid dan in waarheid zou overgegaan zijn van de schouders van den verantwoordelijken Minister op die van „een lid” of „vele leden” of „den geachten afgevaardigde uit...”, die geenerlei rechtstreeksche verantwoordelijkheid draagt.

En als nu, dank zij de overredingskracht van dien afgevaardigde, de Kamer eens een besluit neemt, rechtstreeks in strijd met 's Lands belang, wat dan?

Dan zal de Minister eene dergelijke beslissing niet uitvoeren en zijne demissie nemen, antwoordt men wellicht.

Wel mogelijk, daargelaten of de zaak daarmede gediend is; maar zoo niet? Zoo de Minister zich neerlegt bij de beslissing der Kamer en die uitvoert; wie draagt dan de verantwoordelijkheid voor de nadeelige gevolgen, die daaruit kunnen voortvloeien? Dan is o. i. die verantwoordelijkheid verdronken in een Kamerdebat.

Gesteld bijv. de Kamer ware in 1897 eens ernstig ingegaan op de toen door den heer VERHEY — een deskundig lid — aangeprezen wachtforten, waarin alleen de noodige ruimte zou zijn voor de manschappen, die gedurende een etmaal op wacht waren, en de Minister had zich bij die beslissing neergelegd. Dan hadden wij thans forten, die door den ontwerper daarvan — wij bedoelen den Heer VON SCHMID, want de heer VERHEY zal zijne overtuiging wel verkregen hebben door zelfstandige bestudeering van de wachtfortenbrochures; het is althans niet aan te nemen, dat zulk een zonderlinge inval ongeveer tegelijkertijd in het brein van twee personen zou ontstaan — dan zouden wij thans forten hebben, volgens een ontwerp dat inmiddels door den ontwerper zelf reeds voor de tweede maal zoo grondig herzien is, dat de eerste druk tot den derden — veel verbeterden en vermeerderden — druk staat als de dag tot den nacht. En nu zegge men niet, dat dit alles niet geschied is, omdat men het niet gewild heeft, want meerdere deskundige leden waren lang niet wars van die wachtforten (1e druk) en het was dus gansch niet onmogelijk geweest, dat hun invloed op eene stemming — ware het daartoe gekomen — overwegend ware geweest.

Trouwens, komen dergelijke zaken wel ergens anders voor dan bij de bespreking van Oorlogs- en Marine-aangelegenheden? Weigert men bijv. den Minister van Justitie den bouw van een gerechtshof, indien hij

dat gebouw zus en niet zoo wil laten inrichten? Wij gelooven het niet; het schijnt ons zoo geheel in strijd met het gezond verstand.

Wanneer men genoeg vertrouwen in de kennis en het beleid van den Minister van Oorlog stelt om hem eene begrooting van $\pm$ 23 milioenen te doen uitvoeren, om aan zijne hand het beheer toe te vertrouwen over den sterken arm van den Staat, dan behoort men ook genoeg vertrouwen in zijne adviezen te stellen, om ten aanzien van de inrichting der forten niet eigen meening boven die des Ministers te willen stellen.

Wij hebben deze vraag — die, wij erkennen het, netelig is — met een enkel woord willen aanroeren, omdat zij ons van zoo overwegend belang toeschijnt. Hoe zal er ooit eenheid kunnen komen in de inrichting der Amsterdamsche Stelling, wanneer die inrichting telken jare ten speelbal moet zijn aan het toeval, hier vertegenwoordigd door een, soms door onnaspeurlijke oorzaken in het leven geroepen Kamervotum, — en toch is eenheid van gedachten zoo dringend noodig bij eene zaak als de onderwerpelijke.

Daarom nog eens: de Kamer gebruike hare macht om aan het algemeen beleid de door haar gewenschte richting te geven, zij late technische details, in casu de inrichting der forten, ter verantwoordelijkheid van den voor zijne adviezen en voor zijne handelingen verantwoordelijken Minister.

Het is een eigenaardig verschijnsel, dat de Heer von SCHMID, die — als wij ons wel herinneren — voorheen citaten met krukken en valhoeden vergeleek en smalend neerzag op hen, die in hun betoog zich daarvan bedienden, in zijne laatst verschenen pennevrucht in de VRAGEN DES TIJDS van September l.l. eensklaps de behoefte aan beide hulpmiddelen zoozeer gevoeld heeft, dat daarin een afzonderlijk, aan citaten gewijd hoofdstuk voorkomt. In dat hoofdstuk wordt ons, voor een goed begrip der zaak, wel wat erg verkort, de meening medegedeeld van VON LEITHNER omtrent de inrichting van forten, zooals deze uitgedrukt was in de *Mittheilungen* van Januari l.l. en waaruit volgens den Heer v. S. blijkt, dat VON LEITHNER „zich onlangs voorstander verklaard heeft van het wachtfort in den zin, zooals dat in de eerste brochure was aangegeven”.

Zooals trouwens reeds aan het slot van het even genoemde artikel in de *Mittheilungen* was aangekondigd, heeft VON LEITHNER intusschen zijne daarin uitgesproken denkbeelden nader uitgewerkt en deze — onder de bijvoeging dat het zijne „neueste Anschauungen” zijn — het licht doen zien in de *Mittheilungen* van September j.l. En wanneer nu de Heer v. S. en zijne medestanders zich de moeite willen geven dat artikel te lezen, zullen zij tot hun leedwezen moeten erkennen, dat kruk en valhoed den Heer v. S. ontvallen zijn, want daarin is van overeenkomst tusschen VON LEITHNER's denkbeelden en „het wachtfort in den zin, zooals dat in de eerste brochure (van den Heer v. S.) was aangegeven,” kwalijk een spoor te ontdekken.

Om ook voor hen, die het bedoelde artikel niet gelezen hebben, den toestand duidelijk te maken, geven wij hieronder, zoo kort, doch zoo volledig mogelijk, een resumé daarvan.

De ter verdediging van eene groote stad aan te leggen vestingwerken moeten bestaan uit een kernbevestiging *en* een gordel. De kernbevestigingen „haben (somit) aus sturmsicheren Linien zu bestehen, welche von ebenfalls sturmsicheren Stützpunkten, die zur Flankierung kräftig ausgestaltet sein müssen, ausgiebig vertheidigt werden können”.

De gordel bestaat uit een aantal groepen, elke groep uit eenige „Nahkampfwerke” en batterijen, welke soms in één eenheidswerk samengevat worden.

De afstand van kern en gordel moet zoodanig gekozen worden, dat van de kern werking tegen den gordel mogelijk is.

Dieser Umstand ist durchaus nicht zu unterschätzen, da er eine bedeutende Stärkung der Gürtelstellung mit sich bringt, und es verhindert, dass bei einem Durchbruch derselben die einzelnen Gruppen im Rücken genommen und in der Kehle beschossen und angegriffen werden.

Bovendien wordt hierdoor het optreden der hoofdreserve in het ter rein tusschen gordel en kern in hooge mate vergemakkelijkt.

Die Gürtellinie bildet also eine Art Vorpostenstellung, in welcher die Sicherheits-Besatzung bis zum Auftreten der Hauptreserve erfolgreichen Widerstand leisten soll. De „Sicherheits-Besatzung” wordt gevormd door alle blijvend in den gordel gedислоceerde troepen.

De afstand der elementen (Nahkampfwerke) eener groep moet, met het oog op het doordringen des vijands bij nacht, in beginsel niet grooter zijn dan tweemaal de kartetsafstand der snelvuurkanonnen of de volkomen bestreken baan der moderne geweren, dus 500 M. Toch behoeven de Nahkampfwerke alleen dan op 1 KM. van elkander te liggen, als de werking van het frontaalvuur der tusschengelegen batterijen niet krachtig genoeg geacht wordt, om dezen afstand te kunnen vergrooten.

Diese (die Nahkampfwerke) ausschliesslich als Infanterie-Werke anzulegen, wäre ganz unrichtig; dagegen sprechen wichtige Bedenken.

De infanterie kan niet altijd in de gevechtsstelling zijn; om haar uit de dekking daarin te brengen, kost tijd. De weinig talrijke, uitgezochte bedieningen van eenige snelvuurkanonnen zijn niet zoozeer aan verwar- ring stichtende invloeden onderhevig, als de wellicht reeds meermalen valsch gealarmeerde infanterie. De werking van het geschutvuur is meer betrouwbaar; de vuurmonden kunnen te voren op de meest gevaarlijke plaatsen gericht zijn, zoodat deze zeker onder vuur genomen worden, „während ein so genaues Verfahren von Infanterie überhaupt nicht, am wenigsten aber in der Aufregung eines plötzlichen Alarmes erwartet werden kann”. Ook is de uitwerking van het machine- of snelvuur- geschut beduidend grooter dan die van de op hetzelfde emplacement op te stellen infanterie. Daarom vooral artillerie in de zwakke uitsprin- gende hoeken. Bovendien mag de gunstige invloed op het moreel der

infanterie niet onderschat worden; de toevoeging van licht geschut maakt de Nahkampfwerke veel zelfstandiger en onafhankelijker van de ondersteuning der Fernkampf batterien.

Deze gronden spreken voor de noodzakelijkheid der bewapening met snelvuurgeschut „und auch dafür, den Caliber derselben nicht allzu schwach zu halten”.

Voor uitsluitende versterking of vervanging van infanterievuur, waar men tegen stormaanvallen eene bijzonder groote werking wenscht, zijn mitrailleurs voldoende, „welche in Hangars, nahe der Kampfstellung, untergebracht werden müssen. . . . Auch leicht bewegliche Geschütze können so Verwendung finden und bieten noch den Vortheil besserer Wirkung und geringerer Complication des Mechanismus”.

De veiligheidsbezetting van den gordel bestaat uit: de bezettingen der werken en de groepsreserven of groepsbuitenreserven.

Als oberster Grundsatz für die Zuweisung der Besatzung der Werke hat zu gelten, dass in ihnen stets nur die zu ihrer Vertheidigung unumgänglich nothwendigen Abtheilungen von Infanterie oder Artillerie ständig unter zu bringen sind, während Verstärkungen oder Ablösungen ausserhalb der Werke bei den Gruppenreserven dislociert werden.

Deze stelling berust op de overweging, dat de onderkomens slechts in beperkte mate aan de eischen der hygiene (lucht en licht) voldoen, zoodat een „längerer, ununterbrochener Aufenthalt” daarin niet tot verheffing van het moreel bijdraagt. Dit geldt natuurlijk in verhoogde mate als het werk beschoten wordt, zoowel omdat alsdan alle openingen gesloten moeten worden, als omdat zich dan de „physiologischen Einwirkungen der Explosion schwerer Bomben” voelbaar zullen maken. Ihre (der bezetting) häufige Ablösung wird zu einem Gebot der Nothwendigkeit.

De aflossing wordt mogelijk geacht, omdat — wegens het groot munitieverbruik — het bombardement niet onafgebroken, gedurende langeren tijd zal voortduren, terwijl ook „eine vollständige, länger währende Einschliessung einzelner Werke der Gruppe oder der ganzen Werkgruppe sich bei der angenommenen Organisation des Gürtels nicht gut annehmen lässt”. Onder de „Organisation des Gürtels” wordt verstaan *het scheppen van een gordel en een kernbevestiging*.

De aflossing der bezetting is dus niet alleen noodzakelijk, zij is ook mogelijk. Daardoor wordt de constructie der gordelwerken eenvoudiger en minder kostbaar; *de hier verkregen besparing kan besteed worden aan de betere inrichting der gevechtsstelling en aan de hindernis*.

Die Stärke der *Infanterie-Besatzung* von Nahkampfstützpunkten wird je nach ihrer Wichtigkeit und ihrer mehr oder minder bedrohten Lage verschieden sein; *doch soll man im allgemeinen anstreben, dass in jedem Werke mindestens eine Compagnie wenigstens zeitweilig zur Abweisung eines Angriffes untergebracht werden könne*.

Damit ist natürlich nicht gesagt, dass für diese ganze Compagnie auch kasernartige Unterkunftsräume nothwendig seien, *doch soll so viel bombensicher gedeckter Platz vorhanden sein, dass eine solche Unter-*

abtheilung — wenn auch noch so gedrängt — Unterkommen findet.

Thatsächlich wird man jedoch das Werk nur in gewissen Zeiträumen, z. B. über Nacht, wenn die Gefahr eines Angriffes droht, so stark besetzen, während gewöhnlich vielleicht nur die Hälfte oder noch weniger als Sicherheits-Besatzung dienen kann, welche Anzahl von Leuten sodann auch bequem untergebracht werden kan.

An Artillerie soll jedes Werk mindestens die einfache Bedienung, mehr einen entsprechenden Procent-Satz (10 bis 30%) für Ersatz von Verlusten, erhalten; nur bei sehr exponierten Werken, wo eine halbwegs gesicherte Ablösung der Artillerie-Bedienung durch auswärts dislocierte Reserven nicht möglich erscheint, soll die doppelte Bedienung untergebracht werden.

In diesem Falle wird es auch rathsam sein für die complete Infanterie-Besatzung die nothwendigen Bereitschafts- und Unterkunfts-räume zu schaffen.

De groepsreserve bestaat uit die infanterie- en artillerie-afdeelingen, welke ter completeering der minimum bezetting op de volle sterkte, zoodat ter aflossing der artilleriebediening noodig zijn. Deze reserve moet eenerzijds zoo dicht mogelijk bij de groep, anderzijds gedekt tegen de vijandelijke inwerking ondergebracht worden. Tenzij het terrein bijzonder gunstige dekking verleent, moeten de kantonnementen dezer reserve dus op een afstand gelijk aan de geheele lengtespreiding der op het werk gerichte schoten plus een zekerheidsmaat, overeenkomstig de werking der scherven en G.K.T. kogels, van die werken verwijderd blijven. De taak dezer reserve is, afgezien van de versterking of aflossing der fortbezetting, die van eene buitenreserve, zij moet dus bij eene overvaling de bedreigde werken de eerste ondersteuning brengen, waartoe licht geschut of mitrailleurs aan haar toegevoegd kunnen worden. De infanterie wordt bovendien ter voltooiing van den veiligheidsdienst, dus tot het uitzenden van veldwachten en patrouilles in het voorterrein gebezigd. Op de standplaats der reserve bevindt zich tevens het groepsdepot (proviand, gereedschappen en munitie voor de veiligheidsbewapening). Hier bevinden zich ook dikwerf de munitiemagazijnen voor de mobiele artillerie-reserve.

Meerdere, tactisch bij elkander behoorende groepen worden tot een verdedigingsrayon vereenigd, welks bezetting omvat de vorengenoemde troepen en bovendien eene uit alle wapens bestaande reserve, die tot de veiligheidsbezetting in de verhouding van een voorpostengros optreedt. Taak: versterking en aflossing der voorgaande, voltooiing van den veiligheidsdienst, krachtig ingrijpen bij een aanval op het rayon.

Bij het ter verdediging inrichten moeten de groepen allereerst tot een, tegen omvatting en zelfs tegen rugaanvallen beschermd geheel ingericht worden door afsluiting der flanken en van de keel door middel van hindernisliniën.

Sind die Gruppen in sich stark, ist durch ihre entsprechende Ausgestaltung gegen Umfassung auch genügend vorgesorgt worden, und ist

die Kernbefestigung verlässlich, sowie derartig angelegt, dass sie bei Durchbrüchen und bei Rückenangriffen auf die Gruppen am Feuerkampfe theilnehmen kann, so werden Durchbrüche im Gruppen-Intervall keine Gefahr mit sich bringen.

De kernbevestiging verkrijgt eene afzonderlijke bezetting, gesplitst in veiligheidsbezetting en reserve.

Bovendien beschikt de geheele vesting over eene hoofdreserve, die ook buiten de kern gebruikt kan worden.

Der Wert der Flankierungs-Anlagen (klein flankement der gordelforten), *welches von mancher Seite bestritten wird*, besteht darin, dass sie während des Sturmes unbeirrt durch das Feuer der feindlichen Angriffsstaffel die Bestreichung des Grabens bewirken können und — ihrer Lage nach — lange intact zu erhalten sind; auch bieten sie eine enfilierende Bestreichung des Hindernisses, welche stets der frontalen vorzuziehen ist, und dies schon darum, weil hier ein ungezieltes Feuer möglich erscheint, ein Umstand, der in kritischen Augenblicken grosse Wichtigkeit besitzt.

Das frontal bestrichene Hindernis im *Spitzgraben* hat dort am meisten Berechtigung, wo es aus Panzerlafetten, welche gegen die Wirkung von Infanterie-Feuer und leichten Geschützen unempfindlich sind, vertheidigt wird.

Zweifelhaft ist sein Werth in dem Falle, wo es nur durch Infanterie vertheidigt wird.

Stellt man sich nämlich vor, dass beim Sturm gegen ein Werk, welches vielleicht von höchstens einer Compagnie besetzt ist, ganze Bataillone im Feuer liegen und, sobald die Besatzung am Bankette erscheint, dieselbe sofort mit Schnellfeuer auf nahe Distanzen begrüßen, so kann man immerhin die Frage aufwerfen, ob nicht viele Leute der Besatzung, im Streben sich möglichst zu decken, mehr gegen den Himmel als in das tiefer liegende Hindernis schieszen werden.

Die Casematten des Werkes (gordelfort) enthalten alle für die Besatzung nothwendigen Räume, welche gegen die Beschieszung zu schützen sind.

Hierzu zählen Mannschaftsräume MIT PRITSCHENBELAG, Bereitschaftsräume mit Sitzbänken, Officierräume, Küchen, Aborte, Depots und Communicationen.

Die Bemessung derselben erfolgt nach örtlichen Verhältnissen — je nach der mehr oder weniger bedrohten Lage des Werkes — in der Art, dass *wenn eine häufige Ablösung der Besatzung möglich ist, die Räume weniger reichlich, im Gegenfalle aber reichlicher bemessen werden.*

Jedenfalls soll aber zeitweilig die ganze, zur vollständigen Besatzung des Werkes nothwendige Kraft gedeckt untergebracht werden können.

Het als voorbeeld aangegeven vleugelwerk eener groep bevat 10 *snelvuurkanonnen*, waarvan:

- 2: 75 mM. voor groot flankement,
 4: „ „ „ bestrijking voorterrein,
 4: lichte snelvuurkanonnen voor grachtsverdediging.

Wie, na het vorenstaande gelezen te hebben, het stelsel van verdediging, door VON LEITHNER ontwikkeld, vergelijkt met de door den Heer v. S. gepubliceerde denkbeelden, zal zeker wel geen oogenblik op de gedachte komen, ook maar de minste overeenstemming te vinden tusschen VON LEITHNER'S Nahkampfwerke en „het wachtfort in den zin, zooals dat in de eerste brochure (van den Heer v. S.) was aangegeven”; ook het systeem der verdediging, en daarop komt het in niet geringe mate aan, is geheel verschillend.

Zien wij dus, dat het beroep op VON LEITHNER niet opgaat, de geheele verwijzing naar het wachtfort uit de eerste brochure heeft gansch en al geen zin meer, omdat de Heer v. S. — door de critiek tot beter inzicht geleid — sinds zijne verhuizing naar de VRAGEN DES TIJDS tot zoo geheel andere denkbeelden op het gebied van fortbouw gekomen is, dat hij met een onbevooroordeeld oog zijn eerste ontwerp met het derde (veel vermeerderde en verbeterde) vergelijkende, ze zelf bezwaarlijk als kinderen van een vader zal herkennen.

Het werd reeds door den Kapitein MIJSBERG gezegd, en wij erkennen het dankbaar, de Heer v. S. is op den goeden weg, nu nog meer dan verleden jaar, en wanneer hij slechts getrouw het oor blijft leenen aan hetgeen de critiek hem van den aanvang heeft voorgehouden, dan bestaat er voor hem alle kans gansch en al op den goeden weg te komen, doch dan zullen zijne forten hoe langer zoo meer op woonforten en hoe langer zoo minder op de forten (?) uit de eerste brochure gaan gelijken.

Las men bijv. in de eerste brochure (blz. 35): „Aan dezen laatsten „eisch (bestand zijn tegen vijandelijk vuur) moeten evenzeer beantwoorden de talrijke accessoiren als: keukens, brandstoffen- en vivres-magazijnen, cantines, reinigingslokalen, ziekenverblijven, bakkerijen, werkplaatsen voor herstellingen, bergplaatsen van brandbluschmaterieel, in „één woord al die lokalen voor bijkomstige bestemmingen, die men in „woonforten niet kan of niet wil ontberen. De aanzienlijke sommen, die „met *wachtforten* kunnen bespaard worden, moeten daarom zeer zeker „ook meetellen”, — in het thans in de VRAGEN DES TIJDS aangeboden ontwerp vinden wij: een keuken, een brandstoffen- en een verduurzaamde levensmiddelen-magazijn, een reinigingslokaal, een ziekenverblijf, een operatiekamer en zelfs gedekte ruimten voor het intendance- en genie-materieel — in welks mogelijke afwezigheid in wachtforten de Heer VERHELJ zich ten vorigen jare nog zoo hartelijk verheugde — in den vorm van pioniergereedschap, enz., slaapfournituren, schilderjassen, oliepakken, zuidwesters, klompen, enz., bezems, emmers, witkalk, koolteer, enz.

Het is waarlijk, alsof de Heer v. S. met hen, die zich op zijn eerste denkbeeld wierpen, een loopje heeft willen nemen!

Maar niet alleen in de inrichting, ook in het karakter der wachtforten is eene groote wijziging gekomen.

Las men bijv. in de eerste brochure (blz. 34): „Er is eene dienstregeling, die waarborgt, dat iederen nacht een frissche, ongeschokte „infanteriebezetting met het handhaven van de stormvrijheid der „forten zal belast zijn. Deze regeling berust op het periodiek, en „in een bedreigd front dagelijks, voltallig aflossen van den bezettingstroep”, — in het thans aangeboden ontwerp lezen wij: „Het „kenmerk van de dienstregeling in een wachtfort mag nog eens in herinnering worden gebracht. Dit kenmerk is, dat normaal de bezetting „ieder etmaal wordt omgewisseld, niet omdat de verplichting daartoe „uit het stelsel voortvloeit (!?), maar omdat de aflossing, met het oog op de „gewenschte aanhoudende slagvaardigheid der bezetting, groote voordeelen „oplevert”. In verband hiermede vindt de Heer v. S. aanleiding: „afdoende rekening te houden met de onderstelde omstandigheid, dat de „dienst in een wachtfort, bij hooge uitzondering, twee of drie etmalen „achtereen door een zelfde bezetting moet worden waargenomen.”

In de eerste brochure berust dus het geheele denkbeeld van het wachtfort op dagelijksche aflossing in een bedreigd front om iederen nacht over eene frissche infanteriebezetting te beschikken, thans wordt, *juist waar men zeer bedreigd is*, doordien de vijand de aflossing onmogelijk maakt, dezelfde bezetting twee of drie etmalen in het fort gelaten. Is er groter verandering in stelsel denkbaar?

En over deze laatste aangelegenheid nog een enkel woord.

Zooals wij zoeven reeds opmerkten, wordt door den Heer v. S. thans op de „hooge uitzondering” gerekend, dat in een beleg eene periode van eenige dagen kan intreden, gedurende welke het ondoenlijk zou kunnen zijn om met de aflossing het fort te naderen; ja, hij meent dat zelfs *afdoende* gedaan te hebben.

Dat het den Heer v. S. iets, en zelfs veel, gekost moet hebben om deze concessie te doen, waardoor zijne forten het karakter van wachtforten geheel verliezen, kunnen wij wel eenigszins begrijpen, maar niet, dat hij daartoe nu eenmaal overgaande, het nog altijd doet „à son corps défendant”. Want eenmaal aannemende, dat de aflossing onmogelijk gemaakt kan worden, heeft het geen zin te trachten door allerlei spitsvondige redeneeringen aan te toonen, dat die onmogelijkheid, misschien nog wel niet altijd geheel onmogelijk zal zijn. Had de Heer v. S. zich in dit opzicht sterk gevoeld, dan had *hij* voorzeker zijn ontwerp niet zoo grondig herzien; nu hij dit laatste wel gedaan heeft, werkt het tegenpartelen wel eenigszins op de lachspieren.

Want al gaat men van de veronderstelling uit, dat die „hooge uitzondering” in een beleg slechts voor „enkele fortten” gedurende „eenige dagen” kan voorkomen, zoo neemt dit niet weg, dat niet vooruit is te bepalen, waar die toestand zich zal voordoen, zoodat bij *alle* fortten daarop gerekend moet worden en wel op alleszins *afdoende* wijze, omdat de fortten, waar deze omstandigheid intreedt, het meest bedreigd zijn:

het zijn die, waar de vijand de stelling forceeren wil en waar hij de bezetting machteloos tracht te maken, alvorens den stormaanval te wagen.

In verband met deze aangelegenheid, rijst ook de vraag, *wanneer* de Heer v. S. eigenlijk wil aflossen. In het „Antwoord aan de K(C)ritiek” wordt op blz. 41 gezegd: „Acht men, dat de vijand met artillerievuur de „nachtelijke aflossing zou kunnen doen afstuiten, dan zou een fort-in-„richting waarbij de aflossing noodzakelijk is, beslist moeten worden „afgekeurd”. Hier staat dus het beginsel van *nachtelijke aflossing* als een paal boven water.

Thans lezen wij in het artikel in de VRAGEN DES TIJDS: „Op den voorgrond dient gesteld, dat waar in de litteratuur over „het wachtfort van een *nachtelijke* aflossing sprake was, aan een tactischen toestand moet gedacht zijn, die tot nachtelijk aflossen zou nopen. Waar mogelijk zal eene aflossing in de duisternis wel altijd vermeden worden”.

„Moet gedacht zijn”; de Heer v. S. heeft er dus zelf niet aan gedacht, anders had hij gezegd: „gedacht is” of „gedacht moet worden”, maar hoe verklaart hij dan zijne vroegere uitspraak? Kan er eigenlijk wel sprake zijn van een vruchtbaar debat, met iemand die zoo met woorden, neen, met denkbeelden speelt?

Op blz. 261 van den Jaargang 1897 van dit Tijdschrift wezen wij er reeds op, dat de vijand in onophoudelijke alarmeeringen en bedreigingen gedurende den nacht het meest werkzame middel bezit om in de forten, waar *hij* dit wenscht, de aflossing tot eene onmogelijkheid en daardoor aan den weerstand een einde te maken. Wellicht dat deze overweging er toe bijbracht den Heer v. S. laatstelijk de aflossing overdag in plaats van gedurende den nacht te doen stellen.

Daaraan danken wij ook de beschrijving van het panorama, dat zich van den St. Bavo te Haarlem en andere hooge uitkijkposten aan het oog van den aanvaller zal vertoonen en door welks schoonheid hij ongetwijfeld zoo getroffen zal zijn, dat hij, ondanks telefonen en telegrafien, al die bedrijvigheid zal waarnemen, zonder te trachten deze op eenigerlei wijze te verstoren.

In een zeer breedsprakig betoog tracht de Heer v. S. — niettegenstaande hij met die eventualiteit rekening houdt — aan te toonen, dat het onuitvoerbaar is een of meer forten zoodanig onder vuur te nemen, dat hierdoor de aflossing tot eene onmogelijkheid wordt, of althans met zooveel verliezen gepaard gaat, dat de frissche, slagvaardige toestand van de nieuwe fortbezetting aanzienlijke wijziging ten nadeele der verdediging ondergaat.

Op dit laatste punt heeft de Heer VERHEIJ vermoedelijk niet gelet, toen hij ten vorigen jare zeide: „Toch ook slechts gedurende een beperkt „aantal dagen achtereen zou de vijand groote vuurkracht tegen een be-„dreigd fort kunnen aanwenden en zou de zelfde aflossing eenmaal, „misschien tweemaal, de kans kunnen loopen op het lijden van verliezen, „terwijl nog allerlei kan worden gedaan om de kans op verliezen lij-

„den te verkleinen en desnoods in gevaarlijke fronten een afflossing meer „kan worden ingedeeld.”

Dat men bij de verdediging van Amsterdam wel, binnen zekere perken althans, in staat zal zijn, geleden verliezen aan te vullen, daaraan zal wel bij geen deskundige twijfel bestaan, maar dat is hier de vraag niet. Weinig baat het, of men buiten het fort over reserve-afflossingen of manschappen ter aanvulling van geleden verliezen beschikt; — waarop het aankomt is, dat men *in* het fort een slagvaardige bezetting bezit. Wanneer nu gedurende de afflossing groote, verliezen worden toegebracht, is er geen kans deze aan te vullen — tenzij men nogmaals eene afflossing beproefde, wat dan toch zeker wel niet in de bedoeling zal liggen — dan uit de afgelost wordende, tengevolge van haar „24-uur”sche zitperiode niet meer slagvaardige bezetting. Nog erger is natuurlijk de toestand, als de afflossing geheel achterwege moet blijven.

Dit evenwel in het voorbijgaan opgemerkt. De vraag is: kan een fort gedurende enkele dagen zoodanig onder vuur gehouden worden, dat het niet raadzaam geacht kan worden, de afflossing onder dat vuur te doen plaats hebben? Daarop antwoorden wij volmondig: ja!

De aanvaller zal tegenover het gedeelte van het front, waar hij deze tactiek wil volgen, voor een ruime ontwikkeling van artillerie zorg dragen. Hij zal niet zoo dwaas zijn, als de Heer v. S. onderstelt, om die taak aan *een* batterij toe te vertrouwen, want juist door deze over meerdere batterijen te verdeelen, vermindert hij, omdat elke batterij dan minder projectielen in eene zekere tijds-eenheid behoeft te verschieten, de bezwaren, aan de aanvulling der munitie verbonden. Deze bezwaren zullen trouwens toch niet onoverkomelijk zijn in den tegenwoordigen tijd, met zijn smalspoorbanen en motorvoertuigen.

Door de beschieting aan meerdere batterijen toe te vertrouwen, voorkomt de aanvaller voorts, dat het vuur op de forten gestaakt zou moeten worden, indien de verdediger er door zijn vuur in mocht slagen of op eenig punt den munitie-aanvoer tijdelijk te onderbinden, of in eene batterij groote verliezen teweeg te brengen. Beide eventualiteiten, hoewel niet zeer waarschijnlijk, mogen door hem niet uit het oog verloren worden.

Dat men daarbij het vijandelijk worpgeschut op de kleine afstanden zou moeten opstellen, is eveneens onjuist; in N° 1 van den loopenden Jaargang van dit Tijdschrift hebben wij reeds over die afstanden gesproken en doen daarbij thans nog opmerken, dat dáár sprake was van het doorslaan van dekkingen, dus van het brengen van treffers op een klein oppervlak, terwijl hier alleen noodig is het onder vuur nemen van de binnenruimte van en van de toegangen tot het fort, dus het brengen van treffers binnen eene zekere ruimte.

Dat echter, zooals de Heer v. S. meent, „de resultaten van het vuur gedurende den nacht, vooral op levende doelen, bij die van hetzelfde vuur overdag afgegeven, zullen achterblijven”, vinden wij zoo ongerijmd, dat wij die meening alleen bij den Heer v. S., doch zeer zeker niet bij den Heer DE RAS, zooals eerstgenoemde onderstelt, bestaanbaar achten. Het

vuur eens geregeld zijnde, worden dank zij de hulpmiddelen, waarover de vestingartillerie beschikt — de schoten des nachts onder volkomen de zelfde voorwaarden afgegeven als overdag en de uitkomsten van dat vuur zullen dus zeer zeker de zelfde blijven. Men vuurt daarbij op het fort en treft de levende doelen, die zich daarin bewegen; een dergelijk vuur heeft dus niets gemeen met een vuur tegen levende, zich in de ruimte vrij bewegende doelen, zooals de Heer v. S. ten onrechte schijnt te veronderstellen.

VON LEITHNER zegt omtrent de aflossing onder het vijandelijk vuur het volgende: „Anderseits wird bei andauernder, heftiger Beschieszung auch die häufige Ablösung der Besatzung nicht so leicht möglich sein, denn eine solche im Feuer durchzuführen, musz ungeheure Verluste mit sich bringen”.

Nu nog een enkel woord over de uitkomsten van het mortiervuur, waarover de Heeren v. S. en VERHEIJ gesproken hebben. De eerstgenoemde heeft uit de „Beknopte Overzichten” de, bij elk vuur opgegeven, verkregen resultaten in een staat samengevat en put daaruit twijfel nopens de werkzaamheid van dat mortiervuur, indien dit op de forten zou worden afgegeven. Bij het beoordeelen van die uitkomsten wordt men door den Heer v. S. verzocht te overwegen: „dat de afstand, van welken geschoten werd, meestal nauwkeurig uitgezet en bekend was, dat de waarneming van het inslaan der schoten somwijlen uit ver vooruitgeschoven, gedekte posten plaats had; dat meestal kapiteins der vestingartillerie de vuurleiding hadden, enz., enz”.

Ieder die wel eens in Oldebroek geweest is, weet in hoeverre deze toelichting juist is en welke waarde daaraan moet worden toegekend, maar de Heer v. S. schijnt nog altijd niet te begrijpen, dat de schiet-oefeningen *oefeningen* zijn, die niet ten doel hebben hem materiaal voor zijn staatjes te bezorgen, maar die de vuurleiders voor hunne taak bekwaamen moeten. De gegevens, die uit die vuren afgeleid kunnen worden, staan dus volstrekt niet gelijk met de uitwerking van een vuur, dat door het aldus geoefende personeel geleid zou worden. Daar, waar bij het oefeningsvuur de uitwerking redelijk of gering was, is er alle aanleiding om aan te nemen, dat degene, die met de leiding van dat vuur belast was, bij eene volgende gelegenheid betere uitwerking kan verkrijgen. Waartoe zou anders die oefening dienen? Bovendien zou men, om een richtig oordeel te kunnen vellen, moeten weten: aan welke oorzaken het toe te schrijven was, dat de uitwerking zóó en niet anders was, daardoor zou zeker veel opgehelderd worden, wat den Heer v. S. thans verbaast.

Waarom echter de Heer v. S. zich altijd bepaalt tot het mededeelen van halve waarheden, is ons niet duidelijk.

Heeft hij zich uitsluitend bepaald tot den klerkjjes-arbeid om uit de „Beknopte Overzichten” af te schrijven: zooveel goed, zooveel redelijk,

zooveel gering, zonder den tekst verder te lezen? Men zou het moeten onderstellen, want hoe is anders aan te nemen, dat hij bij zijn zoeken naar de waarheid gansch en al over het hoofd zag, wat geschreven staat in het B. O. over 1893 op blz. 23 ad f. sub b. en in dat over 1895 op blz. 16 ad E, en wat juist voor zijn doel zooveel wetenswaardigs bezat. Ook de Heer VERHEIJ schijnt daarover heen gelezen te hebben.

De hier bedoelde passages luiden, als volgt:

„Hierbij werden bevredigende uitkomsten verkregen, aangezien genoegzaam gebleken is, dat op afstanden van omstreeks 1500 M. het verblijf „in eene batterij door G. K. T.-vuur uit mortieren van 10 cM. zeer moeilijk „wordt gemaakt.”

En:

„Daarbij bleek voldoende (een vuur op 2300 M.), in aanmerking genomen dat voor elke oefening slechts 20 G. K. T. beschikbaar waren, „dat bij toepassing dezer regels met IJ. G. K. T. van 15 cM., het bedienen „van vuurmonden in een batterij zeer moeilijk is te maken en dikwijls „geheel kan worden belet.”

Maar, zoo ongeveer vraagt de Heer VERHEIJ — en de Heer v. S. vindt, dat die vraag de aandacht verdient —, kan onze eigen artillerie gedurende den betrekkelijk korten tijd, dat dit ten gerieve der aflossing noodig wordt geacht, de vijandelijke batterijen niet bestoken; waartoe wordt anders, behalve het geschut, dat wij al hebben, voor de bewapening van de Stelling van Amsterdam nog eene som van 4 millioen noodig geacht?

Zooals wij hiervoren reeds opmerkten, is de aanvaller bij de opstelling dezer batterijen volstrekt niet tot de kleine afstanden beperkt en kan deze dus gedekt plaats vinden. In verband daarmee achten wij het niet waarschijnlijk, dat de verdediger er spoedig in slagen zal de juiste opstellingsplaats dier batterijen op te sporen en zijn vuur daarop te regelen. Daarbij komt, dat er den aanvaller van een wachtfortenstelling alles aan gelegen is, deze batterijen in staat te stellen hun vuur ongestoord voort te zetten; hij zal dus zorgen eene zoodanige artilleriemacht ontwikkeld te hebben, dat hij in staat is met de batterijen des verdedigers, die trachten dit vuur tot zwijgen te brengen, den strijd aan te binden; hij zal tot iederen prijs het vuur van den verdediger van de met de bijzondere opdracht belaste batterijen trachten af te leiden en de batterijen des verdedigers zoodanig onder vuur moeten nemen, dat zij daaraan geen ernstige schade toebrengen kunnen.

Dit weinige moge volstaan om aan te geven hoe de aanvaller zal handelen om de door den Heer VERHEIJ bedoelde poging der verdedigende artillerie — althans gedurende den voor de beschieting noodigen tijd — te verijdelen; daarop verder in te gaan, zou tot eene verhandeling over de tactiek der vestingartillerie leiden, welke men te dezer plaatse wel niet verwachten zal.

Wil dat nu echter zeggen, dat wij voor de Stelling van Amsterdam

geen geschut moeten aanschaffen? O. i. juist het tegendeel ¹⁾; hoe meer geschut wij bezitten, des te meer kans bestaat er, dat wij tegenover den aanvaller niet al te zeer, in de minderheid geraken, des te meer kans, dat wij zijne nadering zullen tegenhouden, wanneer wij althans forten bezitten, waaraan het vuur, dat de aanvaller onder alle omstandigheden in de eerste plaats daartegen zal richten, geen grooter schade dan aan gemakkelijk te herstellen aardewerk kan aanbrengen. Is dat het geval, dan zullen wij die beschieting rustig kunnen afwachten en met onze artillerie de uiterst moeilijke taak aanvaarden om door eene stelselmatige leiding van het vuur den meestal onzichtbaren vijand op te sporen, om hem daarna afbreuk te doen. Dat is echter eene taak, die veel tijd, veel vuurmonden en veel munitie kost, en wanneer de aflossing van het wachtfort zou moeten wachten, tot den vijand genoegzaam afbreuk gedaan was om zijn op de forten gericht vuur minder werkzaam te maken, dan twifelen wij er niet aan of de wachtbezetting zou reeds lang in den toestand „gänzlicher Erschöpfung” geraakt zijn, die volgens den Heer v. S. bij eene belegering niet te ontgaan is, doch in het onderhavige geval den val van het betrokken fort tengevolge zou hebben.

Hiermede zal het ons veroorloofd zijn van des Heeren v. S.'s artilleristische beschouwingen af te stappen; niet echter, dan nadat wij als slotsom van onze beschouwingen nogmaals hebben neergeschreven, dat het den aanvaller door vuur, gedurende dag en nacht, gepaard aan onophoudelijke alarmeeringen en bedreigingen, gedurende de duisternis, mogelijk zal zijn de aflossing van de fortbezetting gedurende zekeren, door hem zelf te bepalen tijd onmogelijk te maken; dat deze handelwijze hem ongetwijfeld tot groote krachtsinspanning zal noodzaken, maar dat de technische hulpmiddelen, waarover hij beschikken kan, en de groote hoeveelheid troepen en artillerie-materieel, welke hij voor deze oorlogshandeling kan bestemmen, hem de mogelijkheid zullen openen tot die krachtsontwikkeling te geraken, en dat op grond daarvan de inrichting der forten eene zoodanige moet zijn, dat zij *afdoende* gelegenheid aanbiedt om de bezetting, welke zich eenmaal daarin bevindt, in slagvaardigen toestand te houden, omdat eene moreel en fysiek uitgeputte afdeling aan den stormaanval, welke na genoegzame voorbereiding te verwachten is, geen weerstand zal kunnen bieden. Voorts, dat de evenbedoelde werkzaamheid des vijands tegen elk punt, dat hem goeddunkt, in het leven kan worden geroepen, en dus *alle* forten, waarvan hier sprake is, in gelijke mate aan den bovengestelden eisch moeten voldoen.

Wanneer wij thans nagaan, hoe de Heer v. S. in zijn derde (veel vermeerderd en verbeterd) ontwerp op *afdoende* wijze de noodige voorzieningen te dezen opzichte meent getroffen te hebben, dan blijkt, dat in

¹⁾ Wij spreken hier alleen over het geschut, dat 's vijands artillerie moet bevuren; behalve dat, is voor andere doeleinden toch ook nog geschut noodig.

plaats van 2 lokalen van 5 bij 10 M., d. i. dus totaal 100 M², voor onderkomen der minderen te bestemmen, gelijk in het eerste ontwerp geschiedde, thans 4 lokalen daarvoor aangewezen worden, waarvan 2: 12 bij 3.5 M., de beide andere 8 bij 3.5 M. groot zijn. De geheele beschikbare oppervlakte bedraagt dus 140 M², dient tot onderkomen van eene bezetting van 200 ¹⁾ man, en is daartoe voorzien van zitbanken, te zamen lang 182 strekkende meter. „Onder omstandigheden, dat besloten wordt niet te doen aflossen, worden deze wachtlokalen (dat zijn de twee grootste der 4 vorengenoemde) tot rustlokaal ingericht”. „De vloeren dezer laatste lokalen bestaan (?) uit opneembare vakken, die op de banken gelegd, tot britsen kunnen dienen”.

Aangezien deze toestand in het wachtfort, in verband met den daarvoor gestelden eisch van slagvaardigheid, alleen bij uitzondering zal mogen intreden, zal dus, indien de aflossing — nadat de bezetting reeds 24 uur op wacht geweest is — onmogelijk blijkt, tot het inrichten van de bedoelde lokalen, tot slaaplogies worden overgegaan. De bezetting heeft dan 24 uur *gezeten*, afgewisseld door eenige beweging, die in de gangen genomen kan worden.

Wanneer nu in de beide rustlokalen geen mM² ongebruikt blijft en dus het totale oppervlak belegd wordt (waartegen wel eenig bezwaar zal bestaan), is voor elk der 75 manschappen, die volgens den Heer v. S. daarin rusten moeten, een oppervlak van 84 M²: 75 of 1.12 M² beschikbaar. De Heer VERHELJ zal hier moeten beslissen, „of de eischen van ruimte voor den toestand van oorlog zeer voldoende tot hun recht komen.”

In het nu volgende etmaal slaapt beurtelings $\frac{1}{3}$ der bezetting en wordt dus $\frac{2}{3}$, na aftrek van de enkele, in dienst zijnde manschappen, samengebracht in de twee kleinste lokalen, waar voor dit gedeelte 70 strekkende M. aan zitruimte voorhanden is. O. i. is de hier beschikbare ruimte, met het oog op het aantal manschappen, ± 125 , *zeer* beperkt.

Wanneer dus na 24 uur tot niet aflossen besloten is, zal tusschen het 32^e en het 40^e uur der bezetting de toestand, als volgt, wezen. Een derde gedeelte der bezetting, dat gedurende 32 uren achtereenvolgens in dienst geweest is, slaapt; een derde gedeelte, dat, na 24-uren onafgebroken dienst, 8 uren op de planken geslapen heeft, is het eerst beschikbaar om tegen eventueele vijandelijke handelingen op te treden, en kan dadelijk gesteund worden door het laatste derde gedeelte, dat van 32 tot 40 uren onafgebroken, dus zonder eenige rust, in dienst geweest is en, behoudens eenig wandelen in de gangen, voortdurend gezeten heeft. O. i. zal het iedereen duidelijk wezen, dat indien de tegenstander in deze periode een ernstigen aanval onderneemt, over een „*frisschen, slagvaardigen*” verdediger beschikt zal kunnen worden; ook de „*moreele*

¹⁾ Dit getal is blijkbaar afgerond, daar het wel de bedoeling zal zijn daarvoor eene tactische eenheid te nemen; de sterkte der compagnie bezettingsinfanterie aan korporaals en minderen is 211.

conditiën” zullen bij dezen troep stellig bijzonder gunstig zijn!!!

Moet de aflossing ook na 2 etmalen worden uitgesteld, dan zal voor elk gedeelte de tijdduur van onafgebroken dienst, tengevolge der rustperioden, wel korter zijn, doch wij kunnen niet gelooven, dat de toestand der bezetting, na de, op de hiervoren omschreven wijze, bepaald onvoldoende, door haar genoten rust, frisscher of slagvaardiger geworden zal zijn, integendeel wij zijn overtuigd, dat in dit wachtfort de momenten „gänzlicher Erschöpfung” zich, tengevolge van de ongunstige conditiën waarin de bezetting verkeert, reeds in het eerste etmaal zullen doen gevoelen en wij achten eene dergelijke troepenafdeeling te eenen male ongeschikt om aan een ernstigen aanval des vijands het hoofd te bieden. Dit groote, *onoverkomelijke* bezwaar, aan het wachtfort verbonden, zal elk onbevooroordeeld beoordeelaar moeten erkennen en dit zal, wil men de verdediging der Amsterdamsche Stelling niet aan het toeval prijsgeven, moeten doen weerhouden van het bouwen van wachtforten. . . . . tenzij men op den door den Heer v. S. ingeslagen weg nog eenigen tijd blijft voortgaan en, met behoud van den naam wachtfort, werkelijk woonforten gaat inrichten.

Voor iedereen moet het toch duidelijk zijn, dat de inrichting, welke de Heer v. S. ons thans als wachtfort voorstelt, niet anders is dan een woonfort, met verbazend slecht slaaplogies.

En nu moge men nog zoo dikwerf met cijfers aantoonen, dat het wachtfort goedkoopster is — wat wij niet tegenspreken —, de Volksvertegenwoordiging late zich daardoor niet misleiden; de vraag kan en mag niet zijn: wat is het goedkoopste, want dan zou men in het geheel geen Stelling van Amsterdam moeten inrichten. Wèl daarentegen moet de vraag zijn, de vraag waarop alles aankomt, welke inrichting der Stelling waarborgt eene krachtige verdediging; de gelden, die daarvoor noodig zijn, *moeten* worden toegestaan, wil men zich niet aan het volkomen gerechtvaardigd verwijt blootstellen, dat de, in elk geval aanzienlijke sommen voor de inrichting dier Stelling benodigd, als weggeworpen geld beschouwd moeten worden.

Voor wie door het voorgaande wèl overtuigd mocht wezen, dat het *wachtfort* niet *de* oplossing kan wezen, maar nog niet overtuigd mocht zijn, dat de daaraan verbonden bezwaren bij het *woonfort* worden opgeheven, willen wij nog een oogenblik stilstaan bij hetgeen de Heer v. S. tegen de laatste aanvoert.

„Er moet in de lijn, het naast bij den vijand, in beginsel *niet* gerust „en *niet* geslapen worden en in inundatie-liniën is het mogelijk dat „beginsel, — met uitzondering wellicht voor enkele forten gedurende „een paar etmalen, — consequent toe te passen”, meent de Heer v. S.

Daargelaten, dat het een hoogst eigenaardigen indruk maakt, wanneer een beginsel, hetwelk men in het belang der verdediging consequent wil toepassen, juist losgelaten wordt, wanneer het noodzakelijk zou zijn dat beginsel in practijk te brengen, omdat men in die „enkele forten”

gedurende dat „paar etmalen” juist het meest door een aanval des vijands bedreigd wordt, willen wij toch het beginsel zelf een oogenblik nader beschouwen.

Welnu, dat beginsel geldt ongetwijfeld voor al die gevallen, waarin men gevaar loopt elk oogenblik met den tegenstander in onmiddellijke aanraking te komen, en in den veldoorlog gaat dit dan ook vrij algemeen door; vrij algemeen, omdat overdag bij de veldwachten, „bij gedeelten gerust” wordt en dit ook voor den nacht kan worden toegestaan, wanneer de algemeene toestand zulks veroorlooft (§ 207, sub. 8° en 9°, Voorschrift Velddienst).

Zelfs dan, wanneer men een fort in dit opzicht gelijk stelde met een veldwacht, zou er tegen een rusten bij gedeelten dus geen bezwaar behoeven te bestaan. Maar, zouden wij den Heer v. S. willen vragen, sinds wanneer is het fort „per se” in de lijn, het naast bij den vijand, gelegen? Wordt daar, bij gelegenheid tot uitzicht op groote afstanden, door het overdag opstellen van uitkijkposten een onbemerkte nadering niet geheel uitgesloten, ja wordt deze nadering niet reeds op zoo grooten afstand waargenomen, dat alle tijd tot het nemen van tegenmaatregelen voorhanden is? En wordt bij duisternis, nevel, enz., niet door het vooruitschuiven van veiligheids-afdeelingen, al zijn het maar luisterposten, niet de lijn van bewaking voorwaarts van de forten gebracht? Mag men dan zeggen, dat het fort in dien zin in eerste lijn ligt, dat het elk oogenblik aan een verrassenden aanval des vijands bloot staat? En voorts, wordt ook in het fort niet in de eerste lijn gewaakt, door het z. g. op wacht zijnde gedeelte, dat gewoonlijk $\frac{1}{4}$ der bezetting bedraagt, om het behoud van frischheid en slagvaardigheid te waarborgen, doordien in den regel van 4 nachten slechts één geheel doorwaakt behoeft te worden? En is nu juist niet in de defensieve kracht van het fort met de daarbij behoorende accessoires de oorzaak gelegen, dat er geen enkel bezwaar tegen behoeft te bestaan de bewaking aan $\frac{1}{4}$ gedeelte der bezetting over te laten, omdat een tweede gedeelte, van gelijke sterkte, nagenoeg oogenblikkelijk gereed staat om het eerste bij de verdediging te steunen, en ook wanneer dit noodig geoordeeld wordt, binnen een uiterst kort tijdsverloop de tweede helft der bezetting voor de verdediging van het fort gereed staat?

Wat wil men nu eigenlijk meer? Of meent men wellicht, dat een modern fort, door een natte gracht omgeven, door een hindernis gedeckt, met hefkoepels voor flankering der grachten en bestrijking der hindernis voorzien, binnen enkele minuten door den vijand overweldigd kan worden? Daarvoor dreigt geen gevaar, doch wel dreigt gevaar en zeer ernstig ook, wanneer de vijand met overmacht het fort omsingelt, de nadering van wellicht ter hulp snellende troepen onmogelijk maakt, en hij niets te bedwingen heeft dan eene uitgeputte, in het fort opgesloten bezetting, die slechts over een paar mitrailleurs, ter versterking van het infanterievuur, beschikt. Zulk een fort, door niets gesteund, ook niet door het groot flankementsvuur der nevenliggende forten —

want *dat* wil de Heer v. S. immers niet — zal niet lang weerstand kunnen bieden, doch binnen enkele uren den aanvaller als eene rijpe vrucht in den schoot vallen. Lees nu nog eens wat wij hiervoren uit v. LEITHNER's laatst verschenen pennevrucht citeerden — VON LEITHNER, zelfs volgens den Heer v. S., althans voorloopig nog, „een vestingbouwkundige van europeeschen naam” — zie, wat hij zegt van een zuiver infanteriewerk, als het door den Heer v. S. voorgestelde, en ga dan na of in hetgeen wij zooeven néerschreven, eenige overdrijving schuilt.

In verband met het voorgaande moeten wij nog met een enkel woord wijzen op het volkomen zinledige van de door den Heer v. S. geuite meening, dat het voordeel van eene expansieve bezettingssterkte alleen aan het wachtfortenstelsel kan worden toegekend, omdat wachtlokalen, voor een normale sterkte ruim (?) ingericht, zonder bezwaar gedurende een etmaal, dat dit dienstig zou blijken, door een grooter aantal manschappen betrokken kunnen worden.

Wat blijft nu van deze redeneering in het licht der feiten? Het thans aangeboden ontwerp bevat ruimte voor 200 man; onder welke omstandigheden deze in het fort verblijven, voor het geval zij langer dan 24 uren ter plaatse moeten doorbrengen, hebben wij hiervoren door een paar getallen aangegeven; expansievermogen bezit dat fort niet; het is volgepakt als een ton met haring.

Acht de heer v. S. het nu een voordeel daarin als regel minder personeel te plaatsen en de expansieschuif alleen te openen, als er gevaar dreigt? Zoo ja, dan zouden wij allereerst willen vragen met welk doel, maar dan zouden wij er ook op willen wijzen, dat *dan* van eene vermeerdering der bezetting geen sprake meer kan zijn. Men zal het dreigen van het gevaar eerst bespeuren, *als* de aflossing onmogelijk blijkt, en dan is *met de aflossing ook de versterking van het garnizoen uitgesloten*.

Dat een dergelijk bezwaar het woonfort aankleeft, is o. i. onjuist. Wel tracht de Heer v. S. een fantastisch beeld te ontwerpen van drie à vier in één nacht uitgevoerde aanvallen, waarbij de aanvaller — *notez bien*, gedurende den nacht — gebruik maakt van mitrailleurs op gepantserde automobielen en van afdoende, genoegzaam transportabele dekkingen, om zich in front en zijwaarts voor geweer- en G. K. T.-vuur te vrijwaren, en den verdediger per aanval een verlies van 10 à 15 man, d. i. dus per nacht een verlies van 30 à 60 man toebrengt, maar de Heer v. S. zal wel bij nadere overweging inzien, dat deze aanvalsmethode in de zelfde rubriek past, als de eertijds door hem aanbevolen aanvallen met petroleum-glazenspuiten, en dat, wanneer de aanvaller er in slagen kan per nacht 60 man buiten gevecht te stellen het woonfort, met goede gelegenheid tot rusten in de perioden, die op deze aanvallen volgen, met zijn klein flankement en met den steun, welken het groot flankementsvuur der nevenforten kan schenken, dat zeggen wij het

woonfort er onder die omstandigheden altijd nog oneindig beter aan toe is dan het wachtfort.

Onder de zelfde rubriek rangschikken wij de volgende opmerking: „Terloops moet ik er de aandacht op vestigen, dat in die periode (gedurende welke aflossing onmogelijk zou blijken) ook het woonfort met „victualiën, munitiën, enz., niet bereikt zal kunnen worden. Met weet „dat in onze nieuwe forten geen gelegenheid is tot het bakken van „brood (sic). Uit het oogpunt van de voorraden zal een wachtbezetting „altijd in het voordeel zijn. Zij kan behalve haar portatief reserve-ration, „het brood en de levensmiddelen voor het dienstetmaal zelf medene- „men, enz., enz.”

Hoe naef! Geloof de Heer v. S. nu zelf, hetgeen hij hier het min- deskundig publiek durft opdisschen? Heeft hij nooit gehoord van het approviandeeren van vestingen en forten. Heeft hij nooit vernomen van verduurzaamde levensmiddelen, scheepsbeschuit, sportbeschuit, cakes en dergelijke? Heeft hij nimmer opgemerkt, dat in elk fort worden opge- legd de munitiën, enz., enz., voor zoo langen tijd, dat het tijdstip van aanvulling geheel willekeurig gekozen kan worden? En zal iemand het als een voordeel kunnen aanmerken, wanneer men dagelijks 200 man gebruikt om in het fort te brengen, wat als het noodig is ook één transportwagen of één compagnieskar daarheen kan vervoeren? Maar wij kunnen den vraagtoon laten varen; de Heer v. S. wist dit alles en daarom had hij niet mogen neerschrijven iets, wat uitsluitend een effectstukje is, dat het min-deskundig publiek, helaas, maar al te vaak voor goede munt aanneemt.

Ook ten aanzien van de spreidingen bij het artillerievuur verkondigt de Heer v. S. nog altijd de vreemdste en meest onjuiste stellingen. Met een verbazenden omhaal van woorden tracht hij aan te toonen, „dat het voor het inschieten lang niet onverschillig is of de vijand een doel van 85 meter of van 160 meter breedte onder vuur neemt”. Welnu, de Heer v. S. had zich de moeite kunnen besparen, zijne conclusie is onjuist, gelijk elkeen weet, die ook maar eenmaal een vuur heeft bijge- woond. Er mislukt — tenzij men op doelen van *zeer* geringe afmetingen schiet — geen vuur tengevolge van de breedte-afwijkingen der projec- tielen, het zijn uitsluitend de lengte-afwijkingen, die dit veroorzaken, en van af het oogenblik dat het doel breder is dan de totale breedte- spreiding is het voor het inschieten volmaakt onverschillig of het 85 M., 160 M. of hoe breed dan ook zij. Wanneer het vuur eenmaal ge- regeld is, treft geen projectiel meer dan de halve breedtespreiding rechts of links van het, met het mikpunt samenvallende gemiddeld trefpunt. (De Heer v. S. schijnt dit teruggevonden te hebben; in het „Woord van Verweer” verre van zich geworpen, wordt het in het laatst verschenen artikel weder in eere door hem hersteld!) Wanneer dus het vuur op het midden van het fort geregeld wordt, gelden bij de bere-

kening van trefbare oppervlakten alleen de diepte van het fort daar ter plaatse en de geheele breedtespreiding en kan het op effect berekend staatje van 3025 M². trefbaar oppervlak gerust achterwege blijven. Dit trefbaar oppervlak zou alleen dan werkelijk getroffen worden, als het aantal vuurmonden, dat met de beschieting belast werd, in overeenstemming met de geheele breedte der gebouwen in het fort gekozen was.

Dat overigens mindere trefbaarheid het gevolg is van geringer trefbaar oppervlak is eene zoo alom bekende waarheid, mits in het juiste verband beschouwd, dat wij waarlijk niet begrijpen, waarom de Heer v. S. het noodig vindt dit als „haute nouveauté” ettelijke malen te herhalen. Maar ook daarbij verliest hij uit het oog, dat een gering trefbaar oppervlak alleen dan waarde heeft, wanneer dit gering oppervlak niet verkregen is ten koste van factoren, waardoor het verdedigingsvermogen van het fort geschaad wordt. Men bouwt toch geen fort om een zoo gering mogelijk trefbaar oppervlak te verkrijgen, want dan bouwde men het in het geheel niet, maar wel moet men trachten de in het fort, in verband met de eischen der verdediging, noodig geachte bomvrije ruimte onder een zoo gering mogelijk trefbaar oppervlak onder te brengen.

Een werkzaam middel daartoe is, zooals ieder weet, de breedte te vermeerderen en de diepte te verminderen; het eerste echter slechts tot zooverre, dat de geheele vuurlijnlengte van de borstwering in rationeele verhouding tot de sterkte der bezetting staat.

Nu wij hier toch over de meerdere of mindere uitgebreidheid van het fort spreken, zij ook een enkel woord gewijd aan de door den Heer v. S. besproken en, naar het ons voorkomt, in hunne bestemming niet juist begrepen poternen en frontgebouwen.

Dat deze laatste in woonforten, *in verband met het stelsel*, noodig of nuttig zouden kunnen zijn, betwijfelen wij; gelegenheid tot het afgescheiden legeren van het piket behoeft daar niet gezocht te worden, omdat alle ruimte aanwezig is, om dat piket afgescheiden van de andere troepen te doen verblijf houden. Waar dus zulk een frontgebouw aanwezig mocht zijn, heeft dit aan andere overwegingen, waarop wij hier niet zullen ingaan, zijn ontstaan te danken.

Wat de poterne aangaat, daaromtrent kan de Heer v. S. bezwaarlijk in twijfel zijn. In zijne „Duurzame fortificatie in het land der veenpolders en droogmakerijen” heeft AEMSTEL daarvan eene zoo juiste omschrijving gegeven, dat misvatting haast niet mogelijk toeschijnt. De poterne, met goed verzekerde uitgangen, waartoe bijv. het frontgebouw kan medewerken, is allereerst noodig om de vuurlijn te doen bezetten niet alleen op de meest snelle wijze, doch tevens ten koste van de minste verliezen, omdat bij het bezetten van die vuurlijn geen open ruimten behoeven overgestoken te worden, doch de borstwering voortdurend dekking blijft verschaffen. Het komt ons dan ook voor een fout te zijn, welke het laatst aangeboden ontwerp aankleeft, dat daarin de poterne

ontbreekt, want al moge de Heer v. S. het een voordeel achten, dat door het weglaten van frontgebouw en poterne „de vuurlijnen dichter bij het wachtgebouw gebracht worden, zoodat de lokalen 4 zich in de onmiddellijke nabijheid van de vuurlijnen bevinden”, zoo valt toch niet te ontkennen, dat bij het zich bewegen van de uitgangen der lokalen 4 naar de frontborstwering meerdere verliezen geleden zullen worden, dan bij aanwezigheid van eene poterne het geval zou zijn. De gelden, op die poterne uitgewonnen, vormen dus wel eene bezuiniging, doch niet eene zoodanige, waardoor de verdedigbaarheid van het fort gebaat wordt. En dit te minder, omdat bijaldien bij eene overvalling de vijand het fort omsingeld mocht hebben, alvorens de gebouwen door de geheele bezetting verlaten zijn, deze laatste in het gebouw opgesloten is en zij dit alleen ten koste van zeer bloedige verliezen zal kunnen verlaten.

Na hetgeen wij in den Jaargang 1897 van dit Tijdschrift op blz. 250 en vg. omtrent het groot flankement opmerkten, zal het wel niet noodig zijn daarop hier nogmaals uitvoerig terug te komen, Het doel van het groot flankement wordt, het verdiend hier op den voorgrond gesteld te worden, door den Heer v. S. echter onvolledig omschreven, waar hij dit kenschetst als: „het streven om met deze vuurmonden een *onverwacht* flank- en rugvuur op de troepen te geven, welke de fortelijne gepasseerd zouden zijn”. Zooals bekend, is de bedoeling van het groot flankementsvuur *ook* om vuur te brengen vóór het nevenfort en dit dus bij een daarop gericht aanval te kunnen steunen, en worden de grootflankementsbatterijen *ook* met het oog op deze bestemming geconstrueerd. Juist deze werking heeft eene groote beteekenis bij een nachtelijken aanval op een der forten, omdat wanneer de vuurmonden op een bepaald punt van het op het nevenfort aanlopend acces gericht staan en het vuur over dag met enkele schoten geregeld is, daardoor een niet te versmaden steun verkregen wordt, een steun te meer verzekerd, waar de bedieningen dezer vuurmonden zelf niet door den tegenstander beschoten kunnen worden, en de uitkomsten van het vuur, dank zij de technische hulpmiddelen, waarover men beschikt; dezelfde kunnen zijn, als die, welke over dag verkregen worden.

De bewering van den Heer v. S.: „Bij de nachtelijke proeven op de schietvelden, wordt bovendien de *tactische* factor, *hoeveel tijd* er vereischt wordt om op een *stilstaand* doel uitwerking te bekomen, geregeld over het hoofd gezien” moet gerangschikt worden onder de „onbewezen stellingen”, waarin de Heer v. S. zoo bijzonder uitmunt, en die hem, vooral tegenover leeken, kracht van bewijs doen putten uit feiten, die, als men ze nagaat, blijken *geen feiten* te zijn. Bij elk nachtelijk vuur wordt met den factor tijd *wel* rekening gehouden en zelfs met zoo goeden uitslag, dat de nachtelijke vuren gewoonlijk in een minimum van tijd afgeloopen zijn; iets, wat trouwens voor dengene, die zulk een vuur wel eens bijgewoond heeft, en dus weet wat daarbij omgaat, niets verbazingwekkends heeft.

Ook voor het geval een der forten in 's vijands handen gevallen mocht zijn, zien wij in het bezit van het groot flankementsvuur een der krachtigste middelen om dit te helpen herwinnen of althans het bezit van dat punt voor den vijand van geen waarde te maken.

Wanneer wij, aan het einde onzer beschouwingen, deze nog eenmaal overzien, dan blijkt o. i. duidelijk, dat de vraag aan het hoofd van dit opstel geplaatst, ontkennend beantwoord moet worden. Bij den „Urheber” der wachtforten is — nu eens niet in woorden maar inderdaad — zelfs geen sprake meer van wachtforten, en is het woonfortenstelsel daarvoor, gelijk te verwachten was, weder in de plaats getreden. Wel komen van dit laatste onderscheidene typen voor: kleine en groote woonforten; forten met voldoende en met hoogst onvoldoend logies; forten, ingericht als de door v. LEITHNER veroordeelde, infanteriewerken en forten, voorzien van vuurmonden voor groot en klein flankement; tusschen welke het, ook in verband met hetgeen v. LEITHNER „de vestingbouwkundige van europeeschen naam” daaromtrent opmerkte, werkelijk niet moeilijk zal vallen, eene juiste keuze te doen.

Tot het doen van die keuze zijn allereerst zij bevoegd, die aan de vereischte tactische, ook de noodige artilleristische en fortificatorische kennis paren en even verkeerd, als het zijn zou, uitsluitend technici daarvoor aan te wijzen, evenzeer zou het te wraken zijn, indien een tacticus, wien de gevorderde technische kennis ontbrak, eene eenzijdige oplossing als de juiste zou willen geven. Alleen door harmonische samenwerking der drie wetenschappelijke richtingen kan een goede uitslag verzekerd worden. Tot welke kluchtige gevolgen men komt, wanneer men elke richting als het ware op zichzelf wil laten uitwerken, wat eene andere richting als eisch gesteld heeft, blijkt het best uit de ten vorigen jare door den Heer KERDIJK uitgesproken rede, waarvan de Heer v. S. meent, dat de wederzijdsche taak van het tactische en technische element niet juister kan worden aangegeven, dan daarin geschiedt.

Zonder aan den zin der woorden of de algemeene strekking iets te veranderen, laten wij alleen datgene weg, wat den indruk verminderen zou. De Heer KERDIJK dan zeide: „Zelfs zou ik meenen, dat de technici „het alleenheerschend en beslissende woord slechts behooren te hebben in zoover als het aankomt . . . op de inrichting van de forten, „opdat zij beantwoorden aan de daaraan gegeven bestemming . . . Maar „de beslissing over de wijze waarop men de forten zal behooren te gebruiken en over de dien overeenkomstig gewenschte inrichting er van, „de beslissing daarover behoort veeleer aan de tactici . . .”

Dus de technicus beslist over de inrichting overeenkomstig de hem door den tacticus aangegeven bestemming; de laatste beslist over de bestemming en de dien overeenkomstig gewenschte inrichting. Ons dunkt de Heer v. S. had wel gelijk met te zeggen, dat de wederzijdsche taak niet duidelijker kan worden aangegeven.

Dat in het gewichtig tactisch vraagstuk van de voltooiing van de

Amsterdamsche Stelling geen speciaal tactische deskundige gehoord is, zooals de Heer v. S. vermeent, is volstrekt niet zeker; hij vergete bovendien niet, dat de toenmalige Inspecteurs van de Genie en van de Artillerie, niet het minst door hunnen vroegeren werkkring, geacht mochten worden, tactische aan technische kennis te paren. Hetzelfde kan niet zoo volmondig verklaard worden van den Heer v. S.; herhaaldelijk heeft de critiek hem moeten wijzen op zijne tekortkomingen op fortificatorisch en artilleristisch gebied, tekortkomingen van des te grooter beteekenis, omdat zij gepaard gingen met opvattingen omtrent de tactiek van den vestingoorlog, welke evenmin den toets der critiek konden doorstaan. Dat hij desniettemin van goeden wil is, ontkennen wij niet geheel, hij bevindt zich, dank zij de op zijne denkbeelden uitgeoefende critiek, werkelijk op den weg der beterschap; of hij echter ooit geheel genezen zal van dwaalbegrippen zal te bezien staan. Maar een feit is, dat hij gedurende zijn ziekteproces bijna groot onheil gesticht had door het sterk contagieus karakter, dat zijne ziekte, tengevolge van de voorgespiegelde millioenenbesparing, blijkbaar ten aanzien van min-deskundigen had.

* * *

**Mijn antwoord aan den
Luitenant-Kolonel KROMHOUT, Directeur van
de Rijschool der Bereden Artillerie.**

~~~~~  
Nous pensons, au contraire, que les réglemens en vigueur doivent être intégralement respectés. Aucun Chef militaire, si haut placé qu'il soit, n'a le droit de les modifier. **Mais cela ne saurait exclure tout examen et toute discussion entre officiers.**

(Emploi de l'Artillerie dans la bataille, par le Lieutenant-Colonel RÉGIS.)

Herr von MONTETON macht sich die Arbeit, gegen uns zu schreiben, recht leicht. Er stellt eine Menge Behauptungen auf, die absolut unrichtig sind, und vertheidigt dann diese Sätze **in einer für uns geradezu verletzenden Weise. Das ist eine leichte Art zu kämpfen, aber damit slegt man nicht!**

(ROSENBERG, Zusammengewürfelte Gedanken über unsern Dienst.)  
~~~~~

Hoewel ik de wijze, waarop U HoogEdelgestrenge zich heeft gemengd in de *Gedachtenwisseling*, die ik „als *blijk van belangstelling en waardeering*” met V. A. was begonnen, niet hoffelijk vind, en de toon van Uw schrijven van dien aard is, dat ik, zoo het onverschillig van wie anders ook uitging dan van U, er zeker geen notitie van zou hebben genomen, wil ik met een enkel woord doen blijken, dat ik er kennis van nam, ter wille van de onverdeelde hoogachting, die ik U sedert 1874, tot op voor enkele dagen, met dankbaarheid toedroeg, — maar ook geheel alleen ter wille daárvan. Ik zeg *met dankbaarheid*, omdat ik, dank zij Uwen invloed, reeds vele jaren geleden den weg heb betreden van studie en nadenken op rijkunstig gebied, en omdat ik, dank zij Uwe lessen, reeds vóór ongeveer 20 jaren aan de recruten te *Roermond* niet enkel bewegingen meer leerde, maar hun rijkunstig gevoel ontwikkelde; hoewel ik bij mijn onderricht de behoefte aan de verdere voorlichting van mannen als VON KRANE, SEIDLER, VON RAMM, ROSENBERG, e. d., levendig bleef gevoelen. En ik herhaal *met dankbaarheid*, ondanks den smaad, dien Gij mij onverdiend voor het *Spectator* lezend publiek hebt aangedaan.

Ik wensch slechts mijne verbazing uit te spreken dat U.H.E.G., op grond van een eenvoudig daarheen geschreven artikeltje, waarvoor het U blijkbaar aan tijd heeft ontbroken, om het in 3 à 4 maanden ook

slechts ééns aandachtig te lezen, eene critiek uitoefent, waarvan het, zelfs aangenomen dat het gelijk geheel aan Uwe zijde is (wat ik echter zal aantoonen, niet het geval te zijn), mij uit een disciplinair oogpunt verkieselijk toeschijnt, dat zij in de pen ware gebleven.

U zult mij ten goede houden, dat ik niet met U in debat treed.

Dat gaat niet met menschen, die slechts den titel boven een opstel behoeven te lezen om te weten „dat een schrijver van het geheel niets heeft begrepen” (blz. 691).

Het zij mij echter vergund *nog meer* relief te geven aan deze door U afgelegde verklaring, door de vermelding:

dat U.H.E.G. in geen 23 jaren, persoonlijk, op hippisch gebied met mij in aanraking kwaamt¹⁾;

dat U dus geen gelegenheid hadt om iets te vernemen van mijne studie, van mijnen arbeid of van de resultaten daarvan;

dat ik mij zelfs niet kan herinneren dat U.H.E.G. mij in die 23 jaren, op een paard hebt gezien;

want, dat zal de waarde van Uw schrijven en van Uwe critiek zeer zeker in niet geringe mate verhoogen.

Een ieder zal dan ook acte nemen van Uwe mededeeling volstrekt niet verwaand te zijn, want op het talent van op zoo weinig gegevens zulk een oordeel te kunnen uitspreken zou werkelijk menigeen trotsch zijn en het bezit daarvan is zeker van onschatbare waarde voor een Directeur van de Rijschool der Bereden Artillerie.

Maar....., na U de hulde te hebben gebracht die U rechtmatig toekomt, zij het mij ook vergund Uwe critiek op mijn artikel en de daaruit getrokken conclusiën, eens nader te beschouwen, want ik vermeen dat U.H.E.G.:

1e in mijn opstel zaken leest die er *niet* instaan;

2e de zaken *niet* leest die er wel in staan; ja, die er zelfs zéér duidelijk in staan; en

3e enkele volzinnen uit hun verband rukt en aaneenrijgt, en daardoor tot de minst vleierende qualificaties komt voor mijn begripsvermogen.

Slechts deze punten wil ik de lezers van Spectator eenigszins nader toelichten.

Op blz. 681 staat:

„De waardeering van den schrijver,.... is echter niet groot”.

Nu is het begrip van *groot* en *klein* zeer betrekkelijk. Waar ik dus spreek van *waardeering*, ontzeg ik aan een ieder het recht daaraan eene bepaalde maat te verbinden, en wanneer de Luitenant-Kolonel KROMHOUT zegt dat mijne waardeering *niet groot* is, om daarmee aan te geven dat ik gebrek aan waardeering heb getoond, komt het mij

¹⁾ Want het enkele uurtje, dat U.H.E.G. mij, op mijn verzoek, hebt geschonken tijdens Uw vluchtig bezoek aan *Roermond*, in het najaar van 1895, kan toch geen naam hebben.

voor dat Z.H.E.G. zelfs geen tijd heeft gehad (blz. 694. 2de reg. v. b.) mijn artikel te lezen. Ik besprak daarin:

a. Het streven van V. A.

Hoewel ik zijne motto's niet gelukkig gekozen acht voor de aanprijzing van ons Reglement, en hem, na de lezing van het artikel van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT, beleefdelijk in overweging geef ze beiden om te keeren, en van het laatste te maken:

Der Philosophe hat gedacht,
Sein Denken in System gebracht,
Und damit ist es abgemacht;

hoewel ik zijne apodictische bewering, „dat er geen normale zit bestaat”, heb weerlegd;

hem er op wijs dat hij, door zoo hoog op te geven van de voordeelen van de nieuwere methode, de oudere opleiding en de oudere opleiders wat te na komt (blz. 311 onder- en 312 bovenaan);

en ook zijne meening in andere opvattingen niet kan deelen, geloof ik niet, dat er op één enkele bladzijde, gebrek aan waardeering is te vinden.

b. Het Reglement.

Hiervan heb ik gezegd: „ik heb er zulke gunstige resultaten van gezien dat, al zijn er zaken, waarin ik op verschillende gronden, *vooral* „alsnog niet de opvattingen van het Voorschrift kan deelen, ik er met „volle overtuiging van kan verklaren: „zeer dankbaar, maar.... niet „voldaan”, en elders:

„dat ik tevens van oordeel ben, dat men, door het Reglement geheel „te volgen, uitstekende resultaten zal kunnen verkrijgen” en verder:

„dat de nieuwe ruiterschool niet dat gunstig onthaal vond, waarin „ze zich anders, *blijkens de resultaten*, spoedig zou hebben verheugd, is duidelijk.”

Is dit gebrek aan waardeering?

Waardeering bestaat dáár, waar men niet opzettelijk blind is voor het goede van den tegenstander, daaraan recht doet wedervaren, en waar men op den toon, die onder beschaafde lieden gebruikelijk is, over zaken en belangen, die zelfs lijnrecht tegenover elkander staan, van gedachten wisselt.

Omtrent het daarop volgende: „Het beste voor hem is zijn eigen weg „te volgen, zoolang de boven hem geplaatste autoriteiten althans meenen hem te mogen toestaan in strijd met bestaande voorschriften te „werk te gaan”, waardoor mijn vorige Afdeulingscommandant op geheel onverdiende wijze wordt geblameerd en mijn tegenwoordige Chef eene vingerwijzing krijgt mijne gangen beter na te gaan, wil ik alleen antwoorden:

dat naar mijn beste weten het rijkunstig onderricht bij mijne batterij werd gegeven, ter goeder trouw volgens den geest van het Voorschrift;

dat de enkele aanwijzingen, die werden gegeven, werden ontleend aan hetgeen het Reglement daaromtrent voorschrijft en slechts ten doel hadden den man aan te bevelen niet te knijpen of spieren te spannen,

en hem te leeren de bewegingen van zijn paard te volgen, doch *nooit* om hem in eenigen vorm te dwingen; en vervolgens:

dat bij het onderricht, door mij nooit eenige pressie is uitgeoefend, dan om het Reglement zuiver toe te passen, en ik aan de Luitenants, die te *Bergen op Zoom* geweest waren, slechts verzocht, het onderricht geheel te geven zooals ze het zelf hadden ontvangen.

Wanneer de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, de wijze van onderricht geven bij mijne batterij had gezien, houd ik mij overtuigd, dat Z.H.E.G. daarover zeer tevreden zou zijn geweest, en wanneer ik heb kunnen verzekeren zéér goede resultaten te hebben gezien van het Reglement, dan heb ik ze gezien bij mijne eigen batterij.

Op blz. 686 beweert Z.H.E.G. dat door mij persoonlijk het Reglement niet wordt toegepast en tracht dit aan te toonen door te zeggen:

„De beschrijving, die schrijver *op blz. 306* geeft van de wijze waarop dezen winter door hem het onderricht werd gegeven, en die zulk een duidelijk beeld geeft, op welke wijze het reglement door hem is begrepen en wordt toegepast, kan eenigszins worden vergeleken met het volgende:

(volgt eene vergelijking, die zooals de geachte schrijver terecht inziet geheel mank gaat), om te eindigen met:

„Zoo wordt door een ieder gehandeld, die bij het onderricht in de zitoefeningen begint met den ruiter in de houding te zetten”.

Hier wijst Z.H.E.G. slechts, geen tijd te hebben gehad mijn artikel aandachtig te lezen.

Ik begin *op blz. 306* te zeggen:

„Nu ik dezen winter belast ben geweest met het geven der rijlessen „aan de OFFICIEREN van ons Wapen alhier, die daarvoor nog in de termen „vallen,” en *op blz. 307*:

„Laat ik er echter, *ter voorkoming van misverstand*, reeds dadelijk „bijvoegen, dat ik bij het vorenstaande bepaaldelijk het oog heb op het „onderricht aan oudere ruiters of aan recruten, die de zitoefeningen „achter den rug hebben, — en dat het in het *begin* van de opleiding „noodzakelijk is den man eerst vertrouwd te maken, met het zitten te „paard in verschillende gangen”.

Mijn onderricht betrof dus *Luitenants*, die zonder onderscheid hunne zitoefeningen, oefeningen in de hulpen c. a., reeds te *Bergen op Zoom* onder persoonlijke leiding of toezicht van Z.H.E.G. achter den rug hadden; *Luitenants* waarvan enkelen reeds meerdere jaren dienst deden bij de Bereden Artillerie, en wier verdere opleiding voornamelijk moet bestaan in het ontwikkelen van rijkunstig gevoel.

In mijn vorig schrijven heb ik reeds gezegd, dat ik het geheel eens ben met V. A's motto: „Aus der Form, keimt das Wesen, aus dem „richtigen Sitz, das richtige Gefühl”, en daarom voor oudere ruiters: *Eerst in de houding!* ten einde fouten, die ze zich eventueel door het rijden zonder toezicht hebben eigen gemaakt, te doen verdwijnen. En die houding is in het essentieele de *normale zit*, waarvan § 55 spreekt,

als te zijn die van den ruiter, die noch streeft naar sierlijkheid, noch zijne houding verwaarloost; die in § 57 nader wordt omschreven, en waarvan § 58 zegt, dat hij op het C^o „Geeft acht” moet worden aangenomen.

Ook hier dus vermeen ik zuiver reglementair te zijn gebleven. Er was hier geen sprake van „*begin van onderricht in zitoefeningen*”, zooals Z.H.E.G. schijnt te hebben gelezen, noch van *opleiding tot stukrijder*, (waarvoor de nieuwe ruiterschool is vervaardigd), maar van lessen aan *Luitenants*; het Reglement bevat geen enkele aanwijzing voor *hunne* verdere opleiding, noch voor die van het kader, noch voor die van remonterijders, — op welke leemte ik reeds in mijn eerste artikel heb gewezen. — Dat is dus geheel aan het inzicht van den instructeur overgelaten en dat heb ik gedaan volgens mijn beste weten.

Zooals Z.H.E.G. terecht inzag: Zijne vergelijking van het geblinddoekte jongetje is mank, geheel valsch zelfs, en bewijst alleen, dat Zijne bewering, als zou ik *het reglement niet begrijpen en niet toepassen*, elken redelijken grond mist.

Naar aanleiding van hetgeen Z.H.E.G. zegt op blz. 682, wensch ik slechts in herinnering te brengen dat ik in mijn vorig artikel heb vermeld, dat èn HUBE èn VON OETTINGEN mijne leermeesters waren. Hunne dagelijksche voorlichting heb ik genoten, onmiddellijk na de verschijning hunner werkjes in '84 en '85. Beide werkjes verschenen als antwoord (het laatste zelfs werd bekroond) op de prijsvraag, die in 1882 door de Königliche General-Inspection der Artillerie was uitgeschreven, luidende:

„Genügt der II. Theil der Reit-Instruction für die Königlich Preuszische Kavallerie, um für die Feld-Artillerie ein Zugpferd heranzubilden, welches befähigt ist, eine Maximalleistung im Zuge zu haben? Wann hat sich die rationelle Ausbildung des Zugpferdes von der des Reitpferdes zu trennen und welche Grundsätze sind von da ab für die Weiterbildung des Zugpferdes zu befolgen? Entwicklung des ganzen Systems”.

Reeds hunne Voorrede zegt wat men te verwachten heeft:

Uit HUBE: „Wir bezwecken nur, den Gedanken einer eigenen Reit- und Fahr-Instruction für die Feld-Artillerie anzuregen, welche in kurzer, faszlicher Form den Eigenthümlichkeiten der Waffe Rechnung trägt. „Nur dasz das Bedürfnisz für eine andere Art der Ausbildung der Feld-Artillerie in Reiten und Fahren vorliegt, hoffen wir nachgewiesen zu haben”.

En uit VON OETTINGEN:

„denn die schlimmste Folge....., wie überhaupt einer zu hohen „Anforderung an die Lektionen in der Reitbahn, ist die, dasz man die „Reiter *Bewegungen* lehrt und kein *Gefühl*. Dieser Gedanke ist der „durchgehende rothe Faden in dem kürzlich erschienenen, hochinteressanten Buche des Oberst v. ROSENBERG: „Zusammengewürfelte Gedanken über unsern Dienst”. Der grosze Schaden der dadurch entsteht, dasz „man die Leute nur *Bewegungen* lehrt, und der Nutzen, den man reichlich erntet, wenn man ihnen Gefühl beibringt, tritt bei der Feld-Artillerie

„vielleicht noch deutlicher hervor als bei der Kavallerie. Ich meine „hauptsächlich den Fahrer, *der mehr als der Kavallerist auf Gewichtshülfen angewiesen ist*, also auf die Reiterhülfe, die am meisten Gefühl „verlangt. Der Fahrer braucht — un mit den Worten des Oberst von „ROSENBERG zu reden — nur ein guter *passiver* Reiter zu sein“, enz.

Elk jong officier der Veld-Artillerie kan ik de in prijs weinig kostbare werkjes van VON KRANE, ROSENBERG, HUBE en VON OETTINGEN ten warmste aanbevelen. Want van het Reglement, waarvan de Luitenant-Kolonel KROMHOUT slechts medesamensteller is, zegt hij zelf: „Het „reglement moet echter den gebruiker toegelicht en onderwezen worden,“ en, let wel lezer, Z.H.E.G. voegt daarbij, „evenals dat het geval „is met ieder voorschrift op rijkunstig gebied, dat iets anders voorschrijft „dan het leeren uitvoeren van automatische verrichtingen op commando van den onderwijzer“. Hetgeen met andere woorden zeggen wil:

„Daarom moet ieder officier, die bij de Veld-Artillerie komt, eerst 6 „maanden naar *Bergen op Zoom*, om onder hypnose te worden gebracht!“ Dat is de tactiek van de opvoeding der jeugd in handen te nemen, om over de toekomst te kunnen beschikken.

En wat zegt nu HUBE, de filosoof die „Sein Denken in System bracht“, toen daaromtrent bij de Nederlandsche Veld-Artillerie nog geen enkel Voorschrift, geen enkele aanwijzing bestond?:

„Die erste Anforderung (an eine Reit-Instruction für die Feld-Artillerie), „welche wir an eine solche stellen *müssen*, ist die, dasz sie *klar und „für Jeden verständlich abgefasst ist*, so dasz sie nicht nur dem Reitlehrer „in allen Verhältnissen des Reitedienstes zur Orientirung dienen kann, „sondern ihm auch die Sprache bietet, um sich mit seinen Schülern in „praktischer Weise zu verständigen.

„Ferner musz sie kurz, prägnant und übersichtlich sein: das wichtigste „musz sich scharf abheben und der logische Faden des Ausbildungs- „systems, sowie die zu stellenden Anforderungen müssen leicht erkenn- „bar sein.

„Sie musz auch für alle Reitabtheilungen der Feld- und Reitenden „Artillerie *durchaus einheitliche* Grundsätze zur Ausbildung von *Mann „und Pferd* bieten, enz.”

En daar ik nu mededeelde dat ROSENBERG, HUBE en VON OETTINGEN mijne dagelijksche leermeesters waren, toen er voor de Nederlandsche Veld-Artillerie nog geen enkel speciaal voorschrift bestond (de Ontwerp, Leidraad bij de africhting van het Artillerie-trekpaard verscheen in 1887), zou de Luitenant-Kolonel KROMHOUT daar met recht meenen, dat ik van hem in 1899 nog heb te leeren, *dát* en *wèlk* verband er moet bestaan tusschen de africhting van man en paard bij ons wapen? En indien de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, in plaats van zoo smalend te spreken over de wijsheid die ik uit boeken haalde, eens de moeite had genomen te onderzoeken wie die HUBE en VON OETTINGEN waren, waarvan ik sprak als „mijne leermeesters“, en den tijd had gehad hunne werkjes te lezen, zou dan intusschen de inkt in zijne pen geen gelegenheid

gehad hebben te verdrogen, alvorens Z.H.E.G. de tweede helft van blz. 691 neerschreef? De lezer oordeele zelf.

Nu zullen we den eersten aanval op mijn begripsvermogen afdoen:

Op blz. 682, laatste alinea staat: „Schrijver schijnt het noodzakelijk „verband tusschen opleiding van ruiter en paard niet te begrijpen; althans duidelijk is het hem niet, aangezien hij slechts ten deele (waarom „ten deele begrijp ik niet) gelooft aan den wederkeerigen invloed, dien „ruiter en paard op elkander uitoefenen. Hij gelooft bijv. alleen aan den „slechten invloed van een in slechte houding gaand paard op de houding „van den ruiter, en niet aan den goeden invloed van een in goede houding „gaand paard”.

Wat heb ik hieromtrent letterlijk gezegd? Blz. 307, 1e alinea: „want „hoewel ik in twijfel trek of een goed gaand paard *per se* zijn ruiter eene „goede houding doet aannemen, zoo is het beslist waar, dat onvoldoend „afgerichte paarden, hun ruiter onbewust, eene verkeerde houding *kunnen* „doen aannemen.” En op blz. 324 reg. 7. v. b.:

„Kortom: dat een onvoldoend afgericht, of met gebreken behept paard *in staat is*, zijn ruiter op den duur een verkeerden zit, of verkeerde gewoonten te doen aannemen, staat bij mij vast; evenals dat een ruiter met verkeerden zit of slechte gewoonten op den duur zijn paarden een zelfde verkeerde houding of slechte gangen geeft; maar dat een goed gebouwd en goed gaand paard, ook den ruiter *per se* een goede houding doet aannemen, is voor mij nog niet zeker; — wèl stelt een dergelijk paard *den ruiter in staat* om een goede elegante houding *aan te nemen*.”

Heeft de Luitenant-Kolonel КРОМХОУТ hier het recht te beweren, dat ik *alléén* geloof aan den slechten invloed, en niet aan den goeden?

Dat *per se*, door den Luitenant-Kolonel КРОМХОУТ blijkbaar niet gelezen en toch in beide volzinnen vóórkomend, heeft zijne beteekenis en wel deze, dat ik aan den goeden invloed op den ruiter niet geloof als een *noodzakelijk* gevolg, doch wèl als een *mogelijk* gevolg. Mijne ondervinding heeft mij geleerd dat middelmatige en slechte ruiters eer een goed gaand paard bederven, dan dat middelmatige en slechte ruiters door een goed gaand paard tot goede ruiters worden gemaakt. Zelfs zeer middelmatige ruiters kunnen op een gemakkelijk, goed gaand paard, tijdelijk een zeer goed figuur maken!

HUBE, b. v. waarschuwt er voor, bij het verdere onderricht aan oudere manschappen, aan een middelmatig ruiter een slecht gaand of met gebreken behept paard te geven, omdat zulk een paard den ruiter bederft; — en beveelt aan, zulke paarden te geven aan de *beste* ruiters, die reeds bewezen hebben in staat te zijn het paard te verbeteren.

Dat ik echter wel degelijk geloof aan den goeden invloed van een goed gaand paard op de vorming tot een goed ruiter, ik zou bijna zeggen, dat ik aan de noodzakelijkheid van het bezit van een goed gaand paard geloof om een goed ruiter te kunnen vormen, staat duidelijk op blz. 314 sub 3° vermeld. Maar..... om van dien invloed partij te kunnen trekken dient eerst m. i. aan het vermelde sub 1° en 2° te zijn voldaan.

Ik geloof dat ik tegenover het publiek den aanval, of ik weet dan wel niet weet wat men in de rijkunst onder „School” verstaat, gerust kan ignoreeren. Aangezien mijn artikel geschreven is naar aanleiding van V. A.’s mededeelingen, omtrent de nieuwe (ruiter)school, en de woorden oude methode, nieuwe methode, oude school, nieuwe school, oude voorschriften, nieuwe voorschriften, oude ruiterschool, nieuwe ruiterschool herhaaldelijk voor en met elkaar gebezigd worden, geloof ik dat wel niemand, behalve de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, iets anders uit het opschrift zal hebben gelezen dan:

Opleiding volgens de oude ruiterschool, de nieuwe ruiterschool of... een combinatie? Dat is ten minste mijne bedoeling geweest.

En mocht er onverhoopt onder de lezers iemand gevonden worden, die oorspronkelijk ook in dien waan verkeerde, dan zal het lezen van mijn artikel hem weldra in het rechte spoor hebben gebracht. Maar hoe men, na het artikel ten einde te hebben gelezen, nog na 3 à 4 maanden kan neerschrijven wat de Luitenant-Kolonel KROMHOUT daaromtrent zegt, is bestemd om voor mij ten eeuwigen dage een raadsel te blijven.

En nu het beweren van de „ongeloofelijke” wijze waarop ik „zit en houding” dooreen verwar.

Ik geloof niet dat het aanbeveling verdient, dat men in een kunst als de „rijkunst” zóó leerstellig te werk gaat, als in deze door den Luitenant-Kolonel KROMHOUT geschiedt.

Toen ik in vroegere jaren zelf mijne remonterijders moest kweken, en daartoe met hen theorie hield, en wij kwamen aan het begrip van het woord *zit*, dan vertelde ik hun, dat in de Hollandsche ruiterspraak, het woord *zit* velerlei beteekenissen heeft, en dat die beteekenis afhangt van den zin waarin men het woord gebruikt.

Spreekt men b. v. van een sierlijken, eleganten *zit*, dan hecht men er de beteekenis aan van *houding*.

Spreekt men van een lossen of vasten *zit*, dan heeft *zit* de beteekenis van *verbinding*, geheel *afgescheiden* van vorm of houding.

Zegt men van een ruiter dat hij heeft een *meegaanden zit*, dan bedoelt men het *talent* van den ruiter om de bewegingen van zijn paard te volgen, zonder in het minst aan *den vorm* te denken.

Maar in hoogste ressort is *zit* ook *gevoel*, gelijkstaande met communicatie van zielen: is het dátgene wat slechts weinige ruiters van „Gottes Gnaden” hebben ontvangen, en waarvan anderen slechts eenig denkbeeld hebben, wanneer zij jaren lang aandachtig en met toewijding de ruiterskunst beoefenen. Het is dátgene, waarmede de talentvolle ruiter onzichtbaar voor het oog, het trage paard vooruit drijft en opwekt, waarmede hij het temperamentvolle brengt tot rust en kalmte, en waardoor hij vooruit, als het ware met zekerheid weet, of zijn paard, dat op een onbekende hindernis aantrekt, die hindernis zal nemen of niet!

Zoals in het samenstrengelen van twee handen een wereld van gevoelens en gedachten ligt, dus een verbinding van stof, een verbinding van zielen daarstelt, zoo ligt ook in de verbinding van ruiter en paard

een wereld van gewaarwordingen —, en, waar mijne uiting daaromtrent den Directeur van de Rijsschool der Bereden Artillerie slechts het blinde, manke jongetje voor den geest voert met zijn onnoozele vraag (blz. 685, 1^e alinea), daar zal de bevoegde lezer zijne conclusie voorzeker reeds hebben gemaakt, en behoef ik er niets verder van te zeggen!

Ex cathedra moge Z.H.E.G. dan ook decreteeren dat *zit* de *vorm* is dien het lichaam des ruiters leert aannemen door den invloed van het paard, en *houding* de *vorm* is, dien het lichaam van den ruiter aanneemt op last van den onderwijzer, — *ik* heb de innige overtuiging, dat zoolang er Hollandsch gesproken wordt tusschen den Dollart en de Schelde, in de ruitertaal aan het woord *zit*, *niet* die exclusieve beteekenis zal worden gehecht.

En hoe spitsvondig de redeneeringen van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT zijn, maar hoe onwaarachtig tevens, om te trachten den lezer mijne „ongelooflijke” begripsverwarring aan het verstand te brengen, blijkt uit het volgende: Men leze eerst de bepalingen die Z.H.E.G. geeft van *zit* en *houding*, op welke leerstellingheid zijn betoog is gegrond. Daarna neme men het Reglement ter hand en leze in § 70. „Aanvankelijk mogen „niet de minste aanmerkingen op de *houding* worden gemaakt!” Aangezien echter de man van den onderwijzer niet den minsten last ontving, *kan* of liever *mag* van het woord *houding* absoluut geen sprake zijn. Zou het nu hier niet op den weg van den (mede)samensteller hebben gelegen tegen deze „ongelooflijke” begripsverwarring in het Reglement, te waken?

De lezer moge zelf beoordeelen, of, waar ik in mijn eerste opstel de woorden *zit* en *houding* bezigde, mijne bedoeling voor hem duidelijk en verstaanbaar was. Dat men door brokstukken van zinnen, uit hun verband gerukt en willekeurig aaneengeregen, noch den geest, noch de bedoeling van een schrijver kan weergeven, wordt op blz. 685 ten volle bewezen. Wie het interesseert herleze de eerste zes bladzijden van mijn opstel, en leze daarna blz. 685. Het lezen van die bladzijde gaf mij slechts ééne gewaarwording: Verbazing! — Maar..... ze was groot!

Ik heb niet kunnen vermoeden dat mijn, in allen eenvoud geschreven, artikel aanleiding zou kunnen geven tot een dergelijken storm van verontwaardiging en bloot zou staan aan een dergelijke critiek.

Na meer dan 12 jaren als officier les te hebben ontvangen en gegeven volgens de oude voorschriften, en nu gedurende 4 jaren de nieuwe te hebben zien toepassen, vond ik bij de gedachtenwisseling met V. A., in de onlangs gewijzigde Wet betrekkelijk de Nationale Militie aanleiding, aan te geven hoe het mij mogelijk toescheen het vele goede, dat ik vond in de oude voorschriften, te paren aan de voordeelen, die de nieuwere verschaffen.

Had ik kunnen vermoeden dat aan die poging eene ontvangst zou te beurt vallen als bij den Luitenant-Kolonel KROMHOUT is geschied, voorzeker ik zou getracht hebben duidelijker te zijn, opdat mijne bedoelingen en meeningen niet zoo averechts konden worden uitgelegd, als hier is geschied. Want om met Z.H.E.G. te spreken: „Het is *ongelooflijk*, op

welke wijze in *zijn* schrijven, mijn doen en laten, door hem worden verdraaid, gecritiseerd en verdacht gemaakt”.

Spreek ik van VON KRANE, HUBE, ROSENBERG, enz., als mijne leermeesters, dan wordt van mij gezegd: „van hem, die meent dat de rijkunst uit boeken zou te leeren zijn”.

De Luitenant-Kolonel KROMHOUT weet beter, maar voor degenen, die het niet mochten weten, zij vermeld, dat ik mijn eerste rijkunstig onderricht genoot aan de K. M. A. Van de Academie in '74 ingedeeld bij de Veld-Artillerie, dus mijn dagelijkschen dienst te paard verrichtend, kreeg ik achtereenvolgens 2 winters rijkunstig onderricht te *Utrecht*, 1 winter te *Breda*, en 1 winter te 's *Gravenhage*, steeds jonge paarden africhtend onder toezicht; daarna was ik nog 8 jaren (tot '87) te *Roermond* en daarvan eenige jaren belast met het rijkunstig onderricht der recruten en de africhting der jonge paarden. Nu ben ik sedert 4 jaren Batterijcommandant.

Heeft de Luitenant-Kolonel KROMHOUT nu het recht, van mij te spreken als van iemand *zonder rijkunstige opleiding en zijn wijsheid uit boeken gehaald hebbende*, omdat ik, bij het door mij te geven onderricht, de voorlichting zocht van mannen van naam, van de beste schrijvers op het gebied van militair rijden?; en de pogingen, om dit zoo goed mogelijk te doen, verdacht te maken, zooals op blz. 688 onder- en 689 bovenaan is geschied?

Waarom ik onze voorschriften verzweg? Omdat ik aannam dat het niet in iemands gedachten *kon* opkomen zelfs te veronderstellen dat een Nederlandsch Officier het bestaan der voorschriften van zijn eigen korps niet zou kennen. Maar bovendien:

De opleiding van den man geschiedde in de dagen, waarover ik schreef, volgens de ruiterschool (Evolutiën en Exercitiën der Kavallerie) later eenigszins gewijzigd doch in hoofdzaak onveranderd.

De africhting van het paard, volgens het Voorschrift betreffende de africhting van de paarden der cavalerie.

En dat was alles!

Wel weinig, wat de ruiterschool betreft, — *te* weinig zelfs voor iemand, die steeds zocht naar het hoe? en waarom?, die herhaaldelijk aanvraag naar de Rijsschool te gaan, maar steeds anderen zag vóórgaan. Van dáár mijne studie. En nu komt de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, die mij sedert een twintigtal jaren uit het oog verloor, mij voor de voeten werpen, dat ik zelfs nooit getracht heb mij eene verklaring te geven van de gronden, waarop de hulpen berusten; hij heeft mij in geen 23 jaren te paard gezien en schrijft onversaagd neder, dat mij begrip en gevoel van rijden ontbreken!

En wat het Voorschrift voor het africhten betreft, wil ik iets mededeelen:

Overtuigd dat, om practisch iets van rijden en africhten te kunnen leeren, men theoretisch niet alleen een paard in- en uitwendig moet kennen, maar dat men ook het hoe? en waarom? moet begrijpen, van de hulpen en inwerkingen die men aanbrengt, wendde ik mij tot een mijner vrienden aan de Rijsschool om raad.

Hij ried mij VON KRANE aan, als zeer geschikt voor studie, hulp en voorlichting. Weldra was VON KRANE in mijn bezit; maar toen ik het werk opensneed en zoo hier en daar wat las, kwam eensklaps de gedachte bij mij op: Kijk, als ik niet zeker wist dat ik VON KRANE nooit in handen heb gehad, en dat ik het boek nu eerst opensnijd, dan zou ik denken dit reeds gisteren avond te hebben gelezen. Na eenig nadenken haalde ik ons Voorschrift voor den dag, en waarlijk het stond er! Ik vond zelfs een enkelen volzin die woordelijk vertaald teruggaf wat VON KRANE zeide. Een twintigtal jaren zijn sedert verlopen, maar toen ik later met een der Cavalerie-officieren daarover sprak en eenigszins mijne bevreemding daarover te kennen gaf, kreeg ik ten antwoord: „Waarom zouden wij datgene, wat VON KRANE zoo juist en duidelijk heeft gezegd, niet woordelijk hebben overgenomen?” — Thans begrijp ik het volkomen, maar ik vermeen dat het thans ook duidelijk is, waarom ik onze eigen voorschriften niet behoefde te noemen.

Bovendien . . . hoe onverdiend de uitval is, over mijne studie van vreemde schrijvers en *zelfs over de toepassing daarvan*, kan een ieder lezen:

1^e. in des geachten schrijvers eigen artikel blz. 691, reg. 1 v. b., waar ook door hem van de oude ruiterschool wordt gezegd, dat ze „*alleen de hulpen aangaf; dat die hulpen wel degelijk op zekere gronden berusten (alsof iemand daaraan twijfelde, of het tegendeel beweerde!), maar dat de ruiter hetgeen hij onbewust verrichtte, niet onder woorden kon brengen*”.

Steeds was het daarom mijn streven, toen ik zelfstandig moest optreden, wèl onder woorden te kunnen brengen, zoowel hetgeen mijne leerlingen gevoelden of moesten gevoelen, als wat zij verkeerd deden en daarbij tevens hoe zulks te verhelpen.

2e. in de Inleiding van den Ontwerp-Leidraad, bij de africhting van het Artillerie-trekpaard (1887), alwaar men leest: „Wanneer het paard „een voldoende dressuur als rijpaard had doorlopen, werd het volgens „beginselen, op de ondervinding gegrond, *doch waarvoor geen enkel „voorschrift bestond*, aangespannen, en zoodra het mak en vertrouwd „in het tuig liep, werd het als afgericht beschouwd. *Wat men te ver- „staan had door eene voldoende dressuur als rijpaard was nergens „bepaald*. De denkbeelden hieromtrent liepen zeer uiteen, en hierdoor „ontbrak vanzelf de zoo noodige gelijkheid in het stelsel van africhting. „Van eene eigenlijk gezegde dressuur als trekpaard was in den regel „geen sprake, en *waar dit bij uitzondering geschiedde*, werden alleen „de persoonlijke inzichten van den met dien tak van dienst belasten „officier gevolgd.”

Nu gelieve de lezer wel te bedenken, dat het hier aangehaalde, door den toenmaligen Kapitein KROMHOUT, als (mede) samensteller van den Ontwerp-Leidraad, (1) omtrent den toestand bij ons wapen werd gezegd, in 1887, toen ik de Veld-Artillerie voor eenige jaren verliet.

(1) Men verzekert mij ten minste dat de Kapitein K. zooal niet samensteller, dan toch zeker medesamensteller was.

Heeft nu de Luitenant-Kolonel КРОМХОУТ het recht, mij in 1899 in openbaren geschrifte, op hoogen toon te vragen: „Bestonden er dan „geen Nederlandsche voorschriften? of bestaan reglementen alleen om „ze niet te volgen? Men zou bijna zeggen dat schrijver niet geweten „heeft, dat er voorschriften bestonden, waarom ze anders geheel ver- „zwegen?"; om daarna op theatraleu toon uit te roepen:

„Maar welk een toestand moet dat scheppen!" enz., enz.

Aan U, lezer, de beoordeeling.

Juist om den lezer van mijn opstel niet in den waan te brengen dat hij mij op gezag behoefde te gelooven, en zelfs den schijn te vermijden van met eenige autoriteit op te treden, heb ik inzage gegeven van de middelen die mij ten dienste hadden gestaan, toen ik mededeelde dat het mij mogelijk toescheen, het beste van oude en nieuwe school te paren. En ik vraag een ieder: Wanneer iemand, eerlijk, oprecht, eenvoudig zijne beurs laat zien, die slechts enkele goudstukken bevat, en zegt: „Zie, dat is mijn geheele bezitting, dit weinige heb ik met eerlijken arbeid zelf verdiend," past het dan dien man te vragen of hij zoo verwaand is te veronderstellen dat hij over duizenden beschikt? En past het dan den volke te verkondigen dat die man zelfs geen roode duit bezit?

In mijn eerste artikel heb ik gezegd, dat de talenten en kundigheden van den Luitenant-Kolonel КРОМХОУТ boven mijn lof verheven waren; dat heb ik oprecht gemeend en niet zonder reden. Wanneer Z.H.E.G. dus spreekt over zaken, waarvoor het hem niet ontbroken heeft aan tijd er kennis van te nemen, doch er ongeveer gedurende zijn ganschen dienstdag in heeft gewerkt, dan kan men aannemen dat het *in theorie* door hem verkondigde, sluit als een bus. Zoo ook de toelichting door Z.H.E.G. op blz. 690 gegeven op den gebogen zit.

Maar nu *de practijk!*

Ik sprak van 25.000 wendingen, waarbij de man (wellicht) onbewust den gebogen zit aanneemt. Neen!, zegt de Luitenant-Kolonel КРОМХОУТ, „ik hoop dat het er 50.000 zullen geweest zijn".

Ter wille dergenen, die buiten ons wapen staan, wil ik die kwestie met een enkel woord toelichten:

Men stelle zich voor een man te paard; trekt men een horizontale lijn respectievelijk

- 1^e. door de schouders van den man,
- 2^e. door de heupen van den man,
- 3^e. door de schouders van het paard,
- 4^e. door de heupen van het paard,

dan heeft men 4 horizontale evenwijdige lijnen.

Wanneer men nu een volte rijdt, of eene wending maakt, dan is het paard ongeveer van zijn hoofd tot zijn staart gebogen, volgens de kromme lijn die het doorloopt. Geheel juist is dit niet; doordat de lendenwervels van het paard het meest beweegbaar zijn, is de buiging daar ter plaatse het sterkst; voor onze beschouwing doet dit evenwel minder

ter zake. Beschouwen we bij het paard op de volte, de lijnen door de schouders en de heupen getrokken, dan loopen die niet meer evenwijdig, doch vormen een hoek. Het zijn stralen van den cirkel, die doorloopen wordt.

Bij den ongeoeffenden ruiter blijft in de wending, de lijn der schouders evenwijdig met die zijner heupen, en deze beiden evenwijdig met de lijn door de heupen van het paard.

Het aannemen van den gebogen zit bestaat nu hierin, dat de ruiter, de lijn zijner heupen evenwijdig houdende met de lijn door de heupen van het paard, de lijn door zijne schouders, evenwijdig brengt aan de lijn door de schouders van het paard, en ze daaraan evenwijdig houdt gedurende de beweging.

De Luitenant-Kolonel KROMHOUT wenscht nu hartgrondig den man eerst 50.000 maal eene wending van 90° te laten maken, ten einde hem in staat te stellen te leeren *onbewust* dien gebogen zit aan te nemen, — dat kunststuk te verrichten!

Maar nu zijn wij er nog niet; *nadat* de man 50.000 wendingen heeft verricht; moet, zie § 130: „Het aannemen van den gebogen zit op het stilstaande paard worden geleerd,” *let wel lezer op het stilstaande dus ongebogen paard* en vervolgens „de beoefening van dien zit *in den gang* op de groote volte geschieden.”

Nu gaan we voor de beoefening op de groote volte naar § 131:

„De onderwijzer leert hierbij den man de hulpen, die hij moet aanbrengen, wanneer zijn paard de volte te groot of te klein maakt. In „het eerste geval moet de ruiter den buitenschouder sterker vóór, en „het buitenbeen meer terugbrengen,” enz., en verder: „Is de volte te klein, dan moet de ruiter den buitenschouder minder sterk voorbrengen”. Dus *de maat* voor den gebogen zit heeft de man nog niet geleerd, maar die moet hem worden bijgebracht, langzamerhand door meerdere wendingen te maken, dus ongeveer alsof hij nog nooit een wending had gemaakt. En nu zou men denken dat de man een volte kan rijden, of eene wending? Geheel mis! Nu ontbreekt den man nog de quintessence van de zaak, nu ontbreekt hem nog datgene, wat bij de wending misschien wel het éénig noodzakelijke is, nl. de *maat* van zijn gewichts- of zithulp. (Voor oningewijden: in welke mate hij zijn lichaam boven de heup naar binnen buigt in de wending).

En hoe leerden we dat den man volgens de oude (ruiter)school? Nadat hij eenigszins vertrouwd was met het zitten te paard in stapen draf, en hij alleen aanwijzing gekregen had, hoe zijn bovenbeenen te gebruiken, — en die alleen, — werd hem gezegd, dat als hij een hoek doorging, vooral in draf, en hij boog zijn onderlijf boven de heup wat naar binnen, hij zou voelen dat hij dan gemakkelijker zijn evenwicht zou bewaren. Aan het gezicht der menschen zag men dikwijls dat zij de juistheid dier aanwijzing gevoelden. Daarna werd hem gezegd, dat hij zijn buitenschouder vóór zoude brengen bij de wending. Hoeveel? Om te beginnen had hij, terwijl de „Mittelpositur” onveranderd

bleef, ¹⁾ slechts met het bovenlijf de beweging van het hoofd van het paard in de wending te volgen. Later vertelde men dat hij, altijd met onveranderde „Mittelpositur,” slechts op den grond had te zien naar den weg dien hij wilde rijden, en zijn bovenlijf in die richting te draaien.

Dat die combinatie in den beginne wat onbeholpen, werktuigelijk en automatisch plaats vond: wie zal dat ontkennen? Maar langzamerhand leerden de ruiters gevoelen, wát ze van beide noodig hadden om, op de aangenaamste wijze, voor zichzelf en voor het paard, de beweging van het paard te volgen.

Het scheen mij toe dat in de nieuwe ruiterschool op dit punt door het geven van eene aanwijzing betrekkelijk de zit- of gewichtshulpen, de africhting ware te bekorten. Volstrekt niet blind voor de goede resultaten, die overigens met deze ruiterschool werden verkregen, verklaarde ik daarom van het Reglement: „*Zeer dankbaar . . . . maar niet voldaan.*” De Luitenant-Kolonel KROMHOUT negeert het „*zeer dankbaar*” en onderstreept alleen het „*niet voldaan*”.

Naar aanleiding van de meening door mij geuit, dat het geven eener aanwijzing omtrent den gebogen zit wenschelijk zou kunnen zijn, roept de Luitenant-Kolonel KROMHOUT uit:

„alles dus maar weer mechanisch, automatisch, den man bewegingen „geleerd, om toch maar rechtstreeks tegen te werken, dat deze zijn „paard onder zich zal leeren voelen, *en in strijd met hetgeen ROSENBERG zegt*, dat men den man toch geen bewegingen moet leeren uit- „voeren.”

„Schrijver bewijst ROSENBERG, van wien hij een groot vereerder zegt „te zijn, al even goed begrepen te hebben als het nieuwe reglement”.

Te duidelijk blijkt echter dat de Luitenant-Kolonel KROMHOUT weer even weinig tijd heeft gehad om ROSENBERG ooit in handen te nemen, als om mijn artikel te lezen. Wellicht heeft Z.H.E.G. ook hier weer kunnen volstaan met den titel van het boek te lezen, om te begrijpen wat ROSENBERG heeft gezegd.

Wij zullen de „Zusammengewürfelte Gedanken” even naslaan:

Eerst geeft ROSENBERG eene aanwijzing voor de houding van den recruit zoowel in stap, als in draf en in galop, met de reden waarom en hoe die te verkrijgen, dan zegt hij blz. 9.

„Der Lehrer lasse sich nie, auf allgemeine Redensarten ein. *Er muss „klar und ausführlich dem einzelnen Rekruten jedes Gefühl beschreiben*, jede Übung so lange vormachen und darnach fragen, bis er die „Ueberzeugung gewonnen hat, dass dieselbe verstanden ist. *Man mache „dem Rekruten alles im Halten klar* und wiederhole dann im Gange das „Gesagte.”

En op blz. 14.

¹⁾ De „Mittelpositur” noemt de Duitscher het gedeelte van 's ruiters lichaam, van af zijn *heup* tot zijn *knie*.

„Es wird dem Manne *instruirt*, dasz er bei Wendungen das Gewicht „des Körpers *dem Gefühl nach* und *damit auch in Wirklichkeit*, auf „den einen oder anderen Gesäszknochen verlegt, je nach der Seite, „wohin er wenden will.“ En verder:

„Guten Reitunterricht zu geben, ist eine Kunst, die nicht Jeder kann; „sie besteht nicht allein darin, dasz“ . . . . .enz.

„Sondern man musz sich vor Allem in das Gefühl des Schülers, „*sei er ein passiv reitender Rekrut*, oder ein aktiv reitender Officier, „hineindenken *und dann demselben sagen*, was er richtig und falsch „fühlt, resp.: *was und wie er fühlen soll.*“

Zóó spreekt de man, die terecht beschouwd wordt als de groote strijder vóór het aanleeren van gevoel, tégen het leeren van bewegingen bij het rijkunstig onderricht, en als ik zijn voetspoor tracht te volgen, waaraan ontleent dan de Luitenant-Kolonel KROMHOUT het recht mij zoo smadelijk te bejegenen? Zeer duidelijk heb ik dan ook gezegd: „Men *eischt* van den man geen bepaalde houding, doch men *geve* ¹⁾ hem aanwijzingen,“ omdat ik de innige overtuiging heb dat men door den man te zeggen: „doe eens dit, of dat” en daarna af te vragen, „gevoelt ge nu dit of dat?” en men overtuigt zich dat de man begrepen heeft en uitvoert wat hem gezegd werd, men hem absoluut geen automatische bewegingen leert, maar zijn gevoel ontwikkelt; en door het hoonend en smadend geschrijf van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT is mijne opinie niet in het geringste veranderd.

Waar ROSENBERG de bovengenoemde aanwijzingen doet geven en toch beweert dat zijne recruten in 6 à 8 weken een „lossen und gefälligen Hang des ganzen Körpers” bekwamen; waar hij, ondanks die aanwijzingen, te keer gaat tegen het aanleeren van bewegingen in plaats van gevoel; waar hij *juist* aangeeft, *wát* en *hoe* men den man moet onderwijzen, daar *blijf* ik gelooven aan de mogelijkheid van het verwerven van alle goede eigenschappen van den zit, ondanks, of liever juist uit kracht van die aanwijzingen, en *blijf* ik gelooven dat een combinatie van *die* methode, met de machtige hulp van SZECHENY's balspel op de bijgezet losgaande paarden, eene leermethode zal opleveren, die minstens even goede, doch zeker snellere resultaten zal opleveren, dan door de africhting volgens het systeem, *dat alles vanzelf komt*, worden verkregen.

Niet overal is het mogelijk met zulke verpletterende bewijzen het ongelijk van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT te staven.

Slechts nog dit:

Schroomvallig heb ik mij onthouden, op eenige wijze aan te geven, bij de opleiding volgens de nieuwe voorschriften voor *hoeveel* het mij toescheen dat de duur van de zitoefeningen, de oefeningen in de hulpen en de toepassingen konden worden bekort, wanneer men het systeem in zijn geheel laat; dus het Reglement toepast, zooals het voor ons ligt.

¹⁾ Let wel, lezer, dat ik zeide: *men geve*, en niet: bij mijne batterij *geeft men*, of *heeft men gegeven*.

De algemeene indruk daarvan, op mij gemaakt qua methode en resultaten, heb ik neergelegd in de regels 12—29 v. o. op blz. 333.

Aangezien de mogelijkheid niet buiten gesloten was, dat met de invoering van de gewijzigde Wet betrekkelijk de Nationale Militie, ook de dienstdtijd bij de Veld-Artillerie werd verkort, schreef ik wat staat op blz. 318 regel 3—7 v. b.

De Luitenant-Kolonel KROMHOUT begrijpt nu wel „volstrekt niet” (blz. 691), waartoe onze rijkunstige opleiding eene verandering behoeft te ondergaan bij de invoering van den persoonlijken dienstplicht, maar dat komt doordat Z.H.E.G. zeker vooraf is ingewijd geweest in de geheimen. Ik heb mijn gedachtengang in mijn eerste artikel aangegeven. Aangezien de wet zegt, dat de manschappen slechts 12 maanden onder de wapenen blijven (het is waar, met de toevoeging: behalve het z. g. blijvend gedeelte), en eerst op 24 Juli 1899 bepaald is, dat bij de Veld-Artillerie, *alle* lotelingen zullen gerekend worden tot het blijvend gedeelte te behooren, kon ik zulks in Februari '99, toen ik mijn artikel schreef, wèl hopen, — ook omdat wij van hoogerhand niets omtrent een andere regeling van het rijkunstig onderwijs vernamen, wat bij den dienstdtijd van 12 maanden bepaald noodzakelijk zou zijn geweest, misschien wel *vermoeden* —, doch zekerheid daaromtrent bestond niet. En ik wil gaarne bekennen, dat, als ik deze zekerheid had gehad en dus geweten had, dat alles zijn ouden gang kon blijven gaan, ik waarschijnlijk bij de vele desiderata die voor 's *Bosch* qua Veld-Artillerie garnizoen nog blijven bestaan, ook de onderhavige kwestie maar zou hebben laten rusten, van hoeveel belang het mij overigens met het oog op de mobilisatie ook toeschijnt, dat men zoo spoedig mogelijk van de recruten bruikbare soldaten maakt.

Echter . . . nu de kwestie eenmaal op het tapijt is gebracht, heb ik er volstrekt geen spijt van; het kan geen kwaad dat de dogmatiek op rijkunstig gebied eens in de oogen wordt gezien en dat eens rijpelijk wordt overwogen, of, zoowel door mobilisatie- als oefeningsbelangen, wijziging in de rijkunstige opleiding niet ten zeerste wordt gewenscht. Zooals deze laatste thans is geregeld, zijn gedurende *acht en een halve maand* van het jaar, het groote meerendeel der paarden, nog wel de best gaande, en een aantal manschappen benodigd voor de recruten. Voor de batterij-oefeningen blijven dan 3½ maand beschikbaar, waarin kamp en manoeuvres, dus meer examen-, dan leertijd.

Zou de mogelijkheid bestaan in 4 maanden bruikbare stukrijders te vormen, dan kan de Batterijcommandant van 15 Juli tot 15 Maart, zegge 8 maanden, over zijn geheele batterij beschikken. De voordeelen zijn te tastbaar om er lang bij te blijven stilstaan, en dan komt het mij voor dat er, bij gepaste afwisseling in het najaar en in den winter, voldoende gelegenheid zal zijn, om de rijkunstige bedrevenheid op een voldoende peil te brengen. Eene hoffelijke gedachtewisseling kan slechts aan de zaak en aan ons wapen ten goede komen. Als er kwestie is van een domper, wordt die zeker niet door mij gebruikt!

Naar aanleiding van de mogelijke verkorting van dienstdienst, vermeldde ik, dat ik in *Roermond* in 104 lesdagen bruikbare stukrijders verkreeg door mijn onderricht; en dat, gebruik makende van de groote voordelen van de nieuwe voorschriften bij de oude opleiding, dus die methoden combineerende, ze thans m. i. zeker in dien tijd te vormen waren.

Op blz. 692 vermeldt de Luitenant-Kolonel KROMHOUT dat ik me vergis (natuurlijk in andere termen), wanneer ik veronderstel dat dit volgens het nieuwe voorschrift óók niet zou kunnen geschieden en dat dit voorschrift ook voor andere toestanden is passend te maken. Ik beken, dat ik veronderstelde dat het niet mogelijk was, het voor 104 lesdagen pasklaar te maken, zonder het systeem aan te randen; zie hier waarom:

§ 118 zegt: „Iedere oefening duurt *minstens* een uur; „bij eene *dagelijksche* oefening zal het aantal zitoefeningen op de deken *minstens* 40 „bedragen.”

§ 119. Na *minstens* 10 zitoefeningen zonder beugels, volgen *minstens* „20 oefeningen met beugels.”

„Het *minimum* aantal zitoefeningen is dus 70.”

§ 121. Het onderwijzen der hulpen.

„Aan het hierbedoeld onderwijs moeten *minstens* 40 oefeningen worden gewijd.”

§ 138. Toepassing van het geleerde bij het practisch rijden.

„Het aantal oefeningen, dat aan dit gedeelte van het rijkunstig onder- „richt moet worden gewijd, bedraagt *minstens* 30.”

Dus nu gewoon optellende:

minstens 70 zitoefeningen,

minstens 40 oefeningen in hulpen,

minstens 30 oefeningen voor toepassing, maakt totaal: *minstens* 140 *dagelijksche* oefeningen, van *minstens* een uur noodzakelijk; en nu eerst kan de opleiding tot stukrijder beginnen! Stel hiervoor niet te veel, b. v. 30, dan komt men tot 170 *dagelijksche* oefeningen.

Heeft nu de Luitenant-Kolonel KROMHOUT tegenover deze cijfers het recht van mij te zeggen: „Zijne bewering, die hij den lezer schijnt te „willen wijs maken, dat, aangenomen dat de beschikbare tijd voor oplei- „ding van den man slechts 104 dagen bedroeg, die opleiding volgens de „nieuwe voorschrift en in dien tijd niet zou kunnen geschieden, berust „op geen enkelen grond”; alsook daarop te laten volgen: „Ik spreek hem zulks met de meeste beslistheid tegen”??

Of is het vaststellen van de aangegeven minima naar een willekeurigen maatstaf geschied, die veranderen kan met de wisseling van politieke inzichten?

En..... dit groot aantal lesdagen, dat den Batterijcommandant gedurende dien tijd de beschikking over zijne paarden ontnemt, heb ik op blz. 316 zijn „bête noire” genoemd, en niet zooals de Luitenant-Kolonel KROMHOUT op blz. 693 gelieft te zeggen: „Ik ben overtuigd dat „er, behalve Schrijver, wel meer personen zullen zijn, die, de bedoeling

„der oefeningen van het reglement niet juist onderkennende, te goeder „trouw eigen denkbeelden daarin vlechten, en, wanneer *als gevolg daar- van ten slotte het resultaat niet aan hunne verwachting beantwoordt, aan het nieuwe reglement de schuld daarvan geven.*”

„Eerst het reglement niet eerlijk, niet juist toepassen, te goeder trouw of te kwader trouw, en dan later het reglement de *bête noire* maken”.

Hetgeen ik zeide omtrent den duur heeft met de toepassing niets te maken!

Waar over mijn begrip omtrent inwerkingen wordt gesproken, wordt wederom het door mij geschrevene slechts fragmentarisch aangehaald, en worden daardoor geheel verkeerde conclusies getrokken.

Ik heb niet gezegd blz. 324: „geklop met onderbeenen is een onwillekeurige inwerking”, zooals de Luitenant-Kolonel KROMHOUT weer ver- keerd heeft gelezen. Op blz. 324 zeg ik woordelijk: „geklop met de onderbeenen, *zooals men dat menigmaal ziet, als gevolg van volkomen passieviteit*”, en dat dit geklop een onwillekeurige inwerking is zal de lezer vermeld vinden o. a. in § 37 van het Reglement:

„De ruiter ontwaart dit (nl. het afwisselend rechts en links gebogen „worden van den wervelkolom) aan zijn onderbeen, dat telkens aan de „zijde, waar een achterbeen voorwaarts gaat, door eene slingerende „beweging tegen de zijde van het paard *klopt*, enz.

„Om het te kunnen waarnemen is het echter een bepaald vereischte „dat de ruiter ongedwongen zit, dat hij armen, en onderbeenen. . . . „de natuurlijke bewegingen van het paard laat volgen” (dus volkomen passieviteit).

Dat „geklop met onderbeenen” (zonder de bijvoeging „zooals men dat menigmaal ziet, als gevolg van volkomen passieviteit”) ook door *mij* als een beenhulp wordt betracht, had de Luitenant-Kolonel KROMHOUT kunnen lezen op blz. 318, waar ik zeg: „dat een beendruk, waaraan „niet wordt gehoorzaamd, het best wordt vervangen door een zacht „kloppen met het onderbeen”.

Even onjuist wordt weergegeven hetgeen ik zeg omtrent inwerkingen. Indien het wáár *kon* zijn, wat de Luitenant-Kolonel KROMHOUT beweert, nl. dat *ik* zeg „dat inwerkingen onnoodig, overbodig en onvoldoende zouden zijn”, dan zou mijn slot van het hierop betrekking hebbende, op blz. 325 niet luiden:

„Ik vermeende, dat alle inwerkingen, hoe gering ook, in overeen- „stemming moeten zijn met den aard van het dier en de eischen van het oogeblik”.

En een ieder, die omtrent de meerdere of mindere waarde, van de inwerking van het los afhankelijk onderbeen (als gevolg van volkomen passieviteit) voor den stukrijder, nog in het onzekere verkeert, wil ik slechts uitnoodigen, eene aangespannen en in stap marcheerende batterij veld-artillerie, zelfs maar oppervlakkig te beschouwen, en hij zal mij toestemmen dat die inwerking, tengevolge van de ligging van den strengkoker, de singelstooten, de strengen en den omlooper, volmaakt

illusoir is. Ik ga nog verder: ik ben zelfs van oordeel dat strengkoker, strengen en omlooper, bij de wendingen meestal zullen verhinderen dat de beenhulpen tot hun recht *kunnen* komen, en dat daarom de combinatie van gebogen zit- en gewichtshulp, waarop in het Reglement m.i. in veel te geringe mate de aandacht wordt gevestigd, als het ware de voornaamste aanwijzing zal zijn voor het paard, om te wenden.

En wat den volgenden smalenden uitroep betreft (blz. 691, regel 18 en 19 v. b.): „Het paard moet b. v. plotseling zwaar trekken. Het paard „begrijpt dit wel en klaar is de zaak”... De verbazing hierover, van den Luitenant-Kolonel Directeur van de Rijsschool der Bereden Artillerie, kan ik mij niet verklaren, want om *dát te kunnen* begrijpen, geeft men het paard zijne africhting als *trekpaard*. De lezer kan het vinden in den Ontwerp-Leidraad bij de africhting van het Artillerie-trekpaard, blz. 6: reg. 10—14 v. b., alwaar staat: „De stukrijder op zijn span rijdt niet zelfstandig, *kan ook moeilijker inwerken*; daarom is het van groot belang dat het trekpaard, *door zijn dressuur* bevestigd is in een houding, *die het instinctmatig* UIT ZICHZELF AANNEEMT, ZOODRA DIT NOODIG IS”.

Is het voldoende, lezer? Overal waar de Luitenant-Kolonel KROMHOUT niet in den blinde schermt met woorden als: „grenzelooze begripsverwarring”, „verband niet begrijpen”, „ongeloofelijke verwarring”, enz., enz., maar aangeeft op welk gedeelte van mijn schrijven zijn oordeel berust, blijkt het dat dit oordeel zijn ontstaan te wijten heeft aan verkeerd lezen; ik vermoed uit gebrek van tijd.

In de diepste duisternis ligt thans nog voor mij verborgen, uit welk gedeelte van mijn artikel de Luitenant-Kolonel KROMHOUT distilleert, dat ik hem zou voorstellen aan den lezer als den stichter eener nieuwe school op beginselen, in strijd met die door den Kolonel VON HUGUENIN, (hèm of wien dan ook) ingeprent.

Uit zijn schrijven is zoo herhaaldelijk gebleken, dat mijn artikel door Z.H.E.G. óf niet óf geheel verkeerd werd gelezen, dat ik me ook van deze aantijging wel zal kunnen zuiveren, wat echter achterwege zal blijven omdat ik vooruit heb gezegd met Z.H.E.G. in geen debat te zullen treden. Bij dit, *mijn* antwoord, bestemd voor de lezers van Spectator, die kennis namen van het schrijven van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT, zal ik het laten!

Hoe ver mijne hoogachting voor hem ging... een stichter eener „nieuwe school”, in de beteekenis van „nieuwe beginselen”?... neen, zóó ver, geloof ik, niet. Op grond van zijne langdurige ervaring had ik wél zonder grondig onderzoek aangenomen, dat Z.H.E.G. een zeer verdienstelijk hulpmiddel bij het onderricht had kunnen ontdekken, doch helaas! ook dit bleek slechts copie te zijn.

Zoolang ik belang blijf stellen in mijne carrière zal het mij steeds een gevoel van leedwezen of spijt veroorzaken, dat ik nooit het onderricht van den Kolonel VON HUGUENIN heb mogen genieten.

En daarom heb ik, toen ik reeds 15 jaren officier was en gedetacheerd bij het 3de Regiment Huzaren, *als een gunst* verzocht de lessen te mogen

bijwonen van de jongste luitenants der Cavalerie, ééinig en alleen, omdat die lessen gegeven werden door iemand die jaren met en onder den Kolonel VON HUGUENIN had gearbeid, ten einde op die wijze iets deelachtig te worden van den geest van den man, die door mij minstens even hoog wordt geschat als door den Luitenant-Kolonel KROMHOUT.

En dat ik die oude meesters eer en hoogacht, staat op blz. 311 onder- en 312 bovenaan, voor een ieder die lezen wil, ook duidelijk te lezen.

Mocht de Kolonel VON HUGUENIN den toenmaligen Luitenant KROMHOUT ooit hebben in het oor gefluisterd, dat de goede zit voor den stukrijder *geheel* op het evenwicht berust, dan krijgen mijne woorden, omtrent het betreuren dat een man als de Kolonel VON HUGUENIN zijne talenten niet door den druk heeft verspreid, des te meer waarde, maar met eerbied verwijs ik dan naar VON KRANE, ROSENBERG en anderen.

Ik vermeen dat ik thans de drie, in den aanvang van mijn schrijven genoemde punten, voldoende heb toegelicht, en zal dáárom eindigen en dus niet, zooals de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, omdat mijne bezigheden mij niet zouden toestaan meer tijd aan het opstel van den geachten schrijver te wijden. Wanneer men zoo weinig tijd heeft, dat men zelfs in 3 à 4 maanden geen rustig oogenblik kan vinden om eenige bladzijden druks aandachtig te lezen, zou het dan geen aanbeveling verdienen: het maar aan anderen over te laten die zaak af te spinnen en vooral, wanneer men, zaken ter zijde stellende, zóó persoonlijk wordt als in deze is geschied, voorts den gulden regel ter harte te nemen dien de Luitenant-Kolonel KROMHOUT neerschreef op blz. 688, reg. 17—21 v. b., en zich eerst betere inlichtingen te verschaffen?

Maar wat het ergste is... van de gedachtenwisseling tusschen V. A. (al werd die dan geïnspireerd door den Luitenant-Kolonel KROMHOUT) en mij, en waarop enkelen zich gespitst hadden, is niets gekomen. Als er een bui losbreekt als deze, dan steekt een ieder zijn parapluie op en gaat naar huis. Ik moest de bui wel doorstaan, doch had gelukkig behalve een groote parapluie, nog een regenjas en waterlaarzen aan en een zuidwester op, zoodat de bui mij persoonlijk niet heeft gedeerd.

Maar... de Luitenant-Kolonel KROMHOUT heeft, met of zonder voorkennis van V. A., zooveel roet in de brei geschud, dat ik den schotel niet meer zal aanraken. Nu de hoogste autoriteit op dit gebied in ons land heeft gesproken en nog wel op zulk een wijze, acht ik het verkieselijk de zaak in het openbaar te laten rusten. V. A. heeft zijn beurt laten voorbijgaan; mocht hij eventueel nog iets hebben mede te deelen, dan houde hij mij ten goede dat ik het voor kennisgeving aanneem.

Wanneer ik nu nog eens de bedoeling van het hierop betrekking hebbende van mijn eerste schrijven mag resumeeren, dan kwam deze hierop neer:

Ik heb gedurende 4 jaren de nieuwe ruiterschool toegepast en zien toepassen. De Luitenant-Kolonel KROMHOUT beweert nu wel van niet of

heel verkeerd, maar dat komt doordat Z.H.E.G. er nooit iets van zag.

Hoe dan ook, na die 4 jaren heb ik in alle oprechtheid van het Reglement kunnen verklaren en verklaard, dat ik er goede, zelfs zéér goede resultaten van heb gezien, en dat ik er zeer dankbaar voor ben... maar niet voldaan, Waarom?

Het reglement schrijft absoluut voor, zooals ik reeds uitrekende, minstens 140 lesdagen alleen voor de ruiterschool. Daarna volgt de opleiding tot stukrijder. Aantal oefeningen naar taxatie.

Nu bleek mij uit oude aantekeningen, dat ik vroeger in 104 lesdagen reeds bruikbare stukrijders vormde. Toen heb ik mijzelf afgevraagd: Hoe verkreeg ik die? Het antwoord was: In hoofdzaak door de aanwijzingen te volgen van VON KRANE, ROSENBERG en HUBE, die de theorie aan de practijk laten voorafgaan.

De Luitenant-Kolonel KROMHOUT beweert nu wel smalend, dat ik ROSENBERG even goed begrijp als het Reglement, en daarin heeft Z.H.E.G. waarschijnlijk volkomen gelijk. Alleen Z.H.E.G. kent ROSENBERG niet, zooals ik boven reeds heb aangetoond.

De groote strijder voor ontwikkeling van ruitergevoel, was overtuigd van de innige noodzakelijkheid van het voorafgaand theoretisch onderrecht en, zooals ik in mijn eerste artikel zeide: *Dát* is het groote verschilpunt tusschen de oude en nieuwe methode: vroeger deelde men den man mede, wat hij te doen en te laten, wat en hoe hij te voelen had, en nu wacht men geduldig af tot alles vanzelf komt.

Daarna heb ik mijzelf afgevraagd: Zou het mogelijk zijn die beide systemen te paren?

ROSENBERG streed voor ontwikkeling van gevoel; de nieuwe ruiterschool streeft hiernaar voornamelijk, te angstvallig zelfs. Waar beiden hetzelfde beoogen is er voor de mogelijkheid van samengaan veel te zeggen, en dát heb ik medegedeeld.... Met welk gevolg heeft de lezer gezien! De Luitenant-Kolonel KROMHOUT noemt de poging, om de beide systemen te paren, niets meer of minder dan eene verkrachting, zoowel van de oude methode als van de nieuwe! Ik sprak herhaaldelijk over het *vele goede*, dat ik vond in de oude methode; ik zeide in mijn eerste stuk, dat bij die oude methode, tengevolge van *sleur* en *traditie*, (ik had er bij kunnen voegen tengevolge van een *te beknopt voorschrift*), te veel gelet werd op vorm, te weinig op ontwikkeling van gevoel. Maar... dan werd het onderwijs niet goed gegeven! Dit kwam veelvuldig voor. Ik was in mijn 2de Luitenantstijd in 3 plaatsen in garnizoen, dus had gelegenheid dit op te merken, of liever ik bemerkte zulks eerst jaren later!

Ik ben hierop niet doorgegaan, want waartoe zou het gediend hebben dat ik noodeloos scherp werd? Waartoe te wijzen op tekortkomingen en het verkeerde van vroegere toestanden? Bij goed gegeven onderrecht volgens de oude methode werd wel degelijk gelet op ontwikkeling van gevoel, en al degenen, die zoo buitengewoon hoog opgeven van de voordeelen van de nieuwere methode, hebben goed geleid onderricht

volgens de oude methode bij den troep nooit gezien. Juist „mijne leermeesters” hielpen mij op den goeden weg: Theoretisch onderricht!... eerst begrijpen, dan leeren kunnen en doen. Vastheid!... daardoor vertrouwen leeren krijgen. Veel gymnastiek te paard!... daardoor lenig worden en leeren durven; en verder... nooit iets stijf of gedwongen!

Voor dat onderricht heeft men echter menschen noodig die hun metier verstaan; menschen die door practijk, oefening en studie onderricht *kunnen* geven. Heeren, die nog veel meer in de termen vallen om les te krijgen dan les te geven, kan men hierbij nog niet gebruiken. Het summum van goed les geven bestaat bij deze methode niet daarin, dat de onderwijzer gedurende de drie eerste maanden ongeveer volmaakt zwijgt en geduldig afwacht wat er van terecht komt. Bij de opleiding volgens de nieuwe methode, krijgen vele manschappen in dien tijd wel een goeden zit, maar ik geloof, dat zij, die aanleg hebben, in dien tijd meer kunnen leeren!

Bij alles, wat men verricht, vind ik het te verkiezen, dat men het doel voor oogen heeft, — dat men weet, wat men wil bereiken. — Daarom ben ik een voorstander van het voorafgaand theoretisch onderricht. Ik wil den man vooruit meedeelen, wat het eindresultaat van zijne rijkunstige opleiding moet zijn. Ik wil hem de houding van een goed ruiter op een goed gaand paard laten zien, en hem zeggen hoe en waarom die man zoo zit, en op welke wijze hij dat kan verkrijgen. Ik wil hem b.v. een ruiter in draf en galop laten zien, met goede en verkeerde houding en eigenschappen. Zóó wil ik de theorie aan de practijk paren.

In de door mij voorgestane methode, wil ik trachten den man zoo spoedig mogelijk een vasten, lenigen, meegaanden zit te geven en vertrouwen te paard. Zijn *vastheid* wil ik hem voornamelijk geven, door hem van het oogenblik af dat hij te paard komt mede te deelen, dat die vastheid berust op de vlakke ligging zijner dijen, verkregen door het omdraaien van het been in de heup (ROSENBERG bl. 8: „Die innere Fläche des Kniees bleibt unbeweglich am Pferde, doch ohne festgeklemmt zu werden; HUBE blz. 69: „mit weit auseinandergenommenem Spalt”). Zijn *lenigheid* en *meegaandheid* door het balspel, dat, zoo het niet toereikend mocht blijken, wordt aangevuld door aanwijzing en ondervraging. Zijn *vertrouwen* door voltigeeren.

De voordeelen en het gebruik van wat de Duitscher noemt „der richtig vor- oder rückwärts geneigte Sitz” moeten den man theoretisch en practisch worden verklaard en duidelijk gemaakt.

De combinatie van gebogen zit en gewichtshulp, die in de wending steeds gepaard moeten gaan en in harmonie zijn, behoort den man reeds spoedig te worden meegedeeld, en zoodra hij maar een beetje zit heeft, neemt hij op het einde van de les zijne teugels in een bosje in één hand bijeen en leert eerst in stap, daarna in draf wenden op den buitenteugel en met zijn gewichtshulp in wendingen van verschillende grootte.

Zoo geeft men hem *handigheid*; iemand, die te paard *vast zit en durft*, kan men alles leeren.

En... nooit is men meer doordrongen van het bekende „Grau, Freund, ist alle Theorie”, dan wanneer men eerst als grondbeginsel hoort verkondigen dat de goede zit voor den stukrijder *geheel* op het gewicht berust, daarna (zie blz. 683, alinea 2¹⁾ en 3) al het schoons dat men hem in de eerste plaats leert, en in de tweede plaats leert, en men ziet dan op blz. 6 van den Ontwerp-Leidraad bovengenoemd:

„De stukrijder op zijn span rijdt niet zelfstandig, kan ook moeilijker „inwerken”.

„De stukrijder op zijn span is meer bestuurder en *passief* ruiter”;

„Wellicht is het niet overbodig, met een enkel woord toe te lichten „wat men onder *passief* rijden verstaat”.

Bij het *passief* rijden moet de ruiter *onder alle omstandigheden, met vast aangesloten knieën* rustig in den zadel blijven zitten”.

Dus, met een overdreven angstvalligheid, richt men den man af *geheel* te rijden op evenwicht, om tot resultaat te krijgen, dat hij „*onder alle omstandigheden met vast aangesloten knieën* rustig in den „zadel blijft zitten”!

Zou het nu den lezer óók duidelijk worden, waarom ik mij, voor den stukrijder, niet kan vereenigen met den zit *geheel* op het evenwicht en dat ik hem, op grond van hetgeen meesters op het gebied van militair rijden zeggen, nl. dat wij den zit moeten hebben van den goeden jacht- en terreinruiter, ook dien zit wil geven en dat *die* zit berust op een gematigde aansluiting, te verkrijgen door in de heup op hun plat gedraaide bovenbeenen, die steeds veerend werken?

Ik zou den man geen 50.000 wendingen onbewust willen laten maken op een paard, dat tengevolge van het ontbreken van de hulpen van buitenteugel en buitenbeen, door een hoek *zeilt*, in plaats van eene rijkunstig goede wending te maken; want, aangenomen dat de man iets leert voelen in die beweging, dan leert hij het gevoel van eene slechte wending. Ik heb bovendien reeds gezegd dat men zich geen al te hoog

¹⁾ De eisch in de 2de alinea blz. 683, in de tweede plaats genoemd, is in flagrante tegenspraak met den eisch van *passief* rijden voor den *stukrijder*, en met de eischen, die het Reglement aan het *afgerichte* trekpaard stelt. Men overtuige zich hiervan door te lezen blz. 6 van den Ontwerp-Leidraad bij de africhting van het artillerie trekpaard, reg. 10—17 v. b., waar, met andere woorden, te lezen staat: De *stukrijder* behoeft slechts zijn paard niet te hinderen; de *remonterijder* heeft het paard geleerd *zijn trekhouding aan te nemen als het noodig is*.

Het door den Luitenant-Kolonel KROMHOUT vermelde behoort tot het *actief* rijden van den *remonterijder*, bij zijn taak van *africhten tot trekpaard*.

Op blz. 682 vermeldt de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, dat de *Ontwerp-Leidraad* (87) rekening houdt met de nieuwste eischen — *dat is dus de basis* — en dat de samenstelling van een nieuwe ruiterschool, *hiermede verband houdende*, een gebiedende eisch was.

idee moet maken van hetgeen een man, op ons troepenpad met dikke deken zittend, *kan* gevoelen. En voor den stukrijder in het aangespannen stuk is dit nog erger. Vooral wanneer men hem voor de zitoefeningen alle theoretisch onderricht onthoudt. En dat idee is er bij mij niet op vooruitgegaan, nu aan mij, die reeds sedert 30 jaren rijd, die eenige jaren heb les gehad en vele jaren les gegeven en mij met hart en ziel zoowel op de theorie als de practijk van het rijden heb toegelegd, door den Directeur van de Rijsschool der Bereden Artillerie alle begrip en gevoel voor rijden te eenen male worden ontzegd.

Ieder onbevooroordeelde, die zich echter een idee wenschte te maken, van hetgeen een stukrijder te paard en van zijn paard kan gevoelen, noodig ik beleefdelijk uit, eens enkele paarden, zoo van de jongst aangekomene tot een 15 à 16 jarige uit een achterspan, model te laten opzadelen, die in verschillende gangen verschillende bewegingen te laten uitvoeren, en daarna eerlijk mede te deelen, hoedanig het gesteld is met de gewaarwordingen, door hem opgedaan in zake rijkunstig gevoel; mijne herinneringen zouden mij al erg moeten bedriegen, als hij tot eene andere ervaring zou komen dan ondergeteekende. En nu spreek ik nog niet eens van het rijden van een midden- of achterspan in het aangespannen stuk!

Wel heeft de Luitenant-Kolonel KROMHOUT eene schoone gelegenheid laten voorbijgaan, om zijn licht te doen schijnen voor degenen die nu nog niet *geheel* doordrongen zijn van de onovertrefbare volmaaktheid van de ruiterschool, waarvan Z.H.E.G. slechts mede-samensteller is, — want dat Z.H.E.G. door op te treden zooals thans door hem is geschied velen bekeerd heeft, kan ik moeielijk gelooven.

Indien Z.H.E.G. — zelfs na een slechts vluchtige lezing van mijn schrijven, doch daaruit begrepen hebbende op welke wijze, ik het beste van de opleiding volgens de oude school, wenschte te paren aan de opleiding volgens de nieuwere, — kort en duidelijk had aangetoond, dat die paring onmogelijk is, zou hij zeker allen aan zich hebben verplicht. Nu heeft Z.H.E.G. herhaaldelijk verkeerd gelezen en naast de kwestie gezocht naar vermeende tekortkomingen en gebreken mij persoonlijk betreffend, en over eene zaak, die voor hem onvoldoende is toegelicht (blz. 694, reg. 5 en 6 v.b.), „mir nichts, dir nichts” eene critiek neergeschreven, alsof hetgeen op diezelfde bladzijde 694, regel 21 tot 25, staat vermeld absoluut van geen toepassing is, zoodra het Z.H.E.G. zelf behaagt iets te verkondigen!

Had het mij al niet ontbroken aan blijken van instemming met mijn eerste schrijven, zelfs van personen die mij weinig of bijna niet kennen... na het verschijnen van het artikel van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT vloeiden de bewijzen van sympathie nog talrijker, ook van personen, die het met mij oneens waren.

Toen ik mijne gedachten ten beste gaf, schreef ik, na te hebben vooropgesteld *de overtuiging* te bezitten van door het Reglement geheel te volgen, goede resultaten te zullen verkrijgen, dat het mij *mogelijk toe-*

scheen, door het geven van aanwijzingen, sneller tot een even goed doel te kunnen geraken.

Ik moest natuurlijk wel schrijven *toescheen*, omdat ik het nooit had kunnen beproeven. Ik weet ook niet of het ooit is toegepast, of ondanks de critiek van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT beproefd zal worden. Mocht dit echter, tengevolge van het oordeel uitgesproken op blz. 694 bovenaan, niet het geval zijn, dan . . . . Gelukkig! dat hij die de wonden slaat, daarin ook den balsem giet, want wat zegt de Luitenant-Kolonel KROMHOUT op blz. 694 verder:

„Zoodra op rijkunstig gebied in het algemeen, onder welken vorm „ook, iets verschijnt, wat maar op nieuw gelijkt, wordt door velen, dik- „werf zonder eenig ernstig onderzoek, met een enkel machtwoord uit- „gemaakt, dat al wat nieuw is of zelfs maar nieuw schijnt, onmogelijk „goed kan zijn of zelfs maar overweging zou kunnen verdienen”!!

Maar . . . welk een vernietigend oordeel spreekt de Luitenant-Kolonel KROMHOUT tezelfdertijd uit, over het door hem geschreven artikel en de daarin gevoerde critiek!

Alvorens nu de pen neer te leggen moet ik nog schuld bekennen:

De Luitenant-Kolonel KROMHOUT beschuldigt mij op blz. 688 van „*grove onjuistheden*”.

Ik sprak nl. over de hooge waarde van het balspel en over *de mogelijkheid* dat toe te passen bij militair rijkunstig onderricht, door de paarden bijgezet los achter elkaar te doen gaan. Ik gevoelde behoefte, erkentelijkheid te uiten, aan dengene die deze *mogelijkheid* had ontdekt.

Een ieder die in vroeger jaren getuige is geweest van de martelingen, die het paard onderging door het hulpmiddel „stang”, om het evenwicht te bewaren, alvorens de zit voldoende was bevestigd, zal mij begrijpen.

Men noemde mij Z.H.E.G. als de eerste die in ons land deze methode toepaste, en in mijn eenvoud meende ik dat Z.H.E.G. dit had gevonden, wat ik met het oog op zijn langdurigen werkkring volstrekt niet vreemd vond.

Die erkentelijkheid adresseerde ik, zooals ik thans vernomen heb verkeerd; ik neem er acte van dat ook dit hulpmiddel slechts copie is, — en . . . bied mijne verontschuldiging aan voor deze „*grove onjuistheden*”.

Dan op blz. 693 doet Z.H.E.G. de vraag:

„Waarvoor al weer die onjuiste voorstelling aan den lezer?” na gezegd te hebben;

„De oudste luitenant, waarover schrijver spreekt in de 7^e alinea blz. „312 als te hebben gediend bij de 4^e batterij, heeft daar nimmer bij „gediend, zoolang ik die batterij commandeerde”.

In genoemde 7^e alinea spreek ik over *twee* Luitenants, die mij in den beginne bij het rijkunstig onderricht welwillend terzijde stonden; beiden waren in '94 uit *Breda* naar *Roermond* overgeplaatst. Toen ik in '95 te *Roermond* kwam vond ik beiden dáár; in de eerste dagen na mijne aankomst zal mij ook wel verteld zijn, wie van beiden bij de

4^e batterij had gediend; maar nu, na 4 jaren, heb ik ze verwisseld. Niet mijn oudste Luitenant, maar de Afdeulings-Adjutant had ongeveer 2 jaren bij de 4^e batterij gediend.

Op de vraag „waarvoor alweer die onjuistheid?” kan ik niet anders zeggen, dan dat het eene eenvoudige vergissing is geweest, terwijl de oplettende lezer op de volgende vraag: „of diende zulks om meer kracht bij te zetten aan zijn volgend betoog?” reeds zelve zal geantwoord hebben, dat hier van „kracht bijzetten” geen sprake kon zijn, omdat ik de Heeren in dat betoog, te zamen laat optreden en dit begin met: „Tot een, van de volgens HUN oordeel, enz.”, zoodat de vergissing absoluut van geen beteekenis is.

Echter... ik had mij vergist, en maak daarover mijne excuses.

En nu ten slotte:

In de laatste regels van zijn artikel, zegt de Luitenant-Kolonel KROMHOUT, dat het „volstrekt niet zijn doel is geweest *mij* tot andere inzichten te brengen”.

Ook zonder deze expresselijke verklaring, zal dit reeds begrepen zijn door een ieder die kennis nam van zijn schrijven, want gemeenplaatsen, spitsvondige drogredenen, manke vergelijkingen, smaad en hoon kunnen degelijke critiek en welwillende terechtwijzingen nooit vervangen.

Gereven door liefde tot de rijkunst, en de begeerte mijn naastbijliggend plichtje (in casu de africhting van man en paard) zoo goed mogelijk te vervullen, ben ik, door eigen arbeid, opgevoed in de school van mannen wier namen steeds met eere zullen worden genoemd (die mij met hunne kennis en ervaring trouw terzijde stonden), van meesters op het gebied van militair rijden. Daarbij jarenlang ongeveer dagelijks onderricht ontvangend en onderricht gevend, dagelijks uren lang in de manege staande bij oude en jonge paarden, dagelijks jonge en oudere paarden rijdend, steeds rekenschap vragend en rekenschap gevend, had ik ruimschoots gelegenheid theorie aan praktijk te paren. Toen er dan ook voor de Nederlandsche Veld-Artillerie niets bestond dan een magere ruiterschool, die slechts *bevingen* leerde (zie blz. 691, ze gaf „alleen de hulpen aan”); toen er *nergens bepaald* was wanneer een rijpaard als voldoende afgericht kon worden beschouwd; toen er *geen enkel voorschrift* bestond voor het africhten van het trekpaard (zie de Inleiding van den Ontwerp-Leidraad); had ik, — voorgelicht door „mijne leermeesters”, zoowel wat de africhting van den man betreft, als van het paard tot rij- en trekpaard —, mijn rijkunstig onderricht te *Roermond* reeds op een gezonden, degelijken, systematischen grondslag geregeld, en overeenstemming gebracht tusschen de opleiding van man en paard.

Reeds jaren, voordat die toestand bij de Nederlandsche Veld-Artillerie in de Inleiding van den Ontwerp-Leidraad werd gebrandmerkt, had ik, zonder ophef, slechts bescheiden mijn plicht doende, door eigen studie in die leemte voorzien.

De lezer, die mij verontschuldigen zal dat ik, om mij te verdedigen tegen den ruwen aanval waaraan ik blootstond, het bovenstaande neer.

schrijf, zal mij wel willen gelooven als ik zeg, dat ik bij het lezen van het artikel van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT zelfs niet verontwaardigd was.

Juist omdat het artikel van den Luitenant-Kolonel KROMHOUT *niet* geschreven *is*, om *mij* tot andere inzichten te brengen, — mij, die uit belangstelling in ons wapen en als blijk van waardeering voor het streven van V. A., eene hoffelijke gedachtenwisseling vroeg —, maar Z.H.E.G. aan zijnen rang de bevoegdheid schijnt te ontleenen, mij, ondanks zijne onbekendheid met personen, zaken en toestanden, *openlijk* een brevet van intellectueele en technische onbekwaamheid uit te reiken op rijkunstig gebied, waarbij hij aan zijne betrekking het prestige ontleent van zijn woord, —

houd ik mij overtuigd, dat zijn schrijven bij den onbevooroordeelden lezer wel *dien* indruk zal hebben achtergelaten, waarop het zoowel om den toon als den inhoud, zoo ten volle aanspraak kan maken.

's Bosch, October '99.

A. VAN SETERS.

Een en ander naar aanleiding van de artikelen onder het hoofd „Indische Militaire belangen” in de Juli- en Augustus-afleveringen van „De Indische Gids.”

I.

In een opstel „Geen samensmelting der Officierskaders in Indië en Nederland” beschrijft Drie-Ster nogmaals de bezwaren aan eene fusie verbonden; nogmaals zeg ik, want veel nieuws bevatten zijne beschouwingen niet: ze vormen eene opsomming van de reeds herhaalde malen verkondigde bezwaren en daaraan vastgeknoopt enkele overwegingen, die m. i. minder aan de orde zijn.

Toch is het artikel niet onbelangrijk te achten; ook eene dergelijke opsomming kan hare waarde hebben, te meer, wanneer het weinige nieuwe, dat er aan toegevoegd is, alleszins de aandacht vordert.

Het doel, dat schrijver voor oogen stond, toen hij zijne pennevrucht het aanzijn schonk, is mij niet duidelijk. Is dat geweest een steentje bij te dragen om de voorstanders eener samensmelting tot z. i. betere gedachten te brengen, of wel zat daarbij meer voor het idee om het publiek, dat schrijver voorlichtte, eens te toonen, welke onwaardige elementen de rij der voorstanders wel bevat? Uit den toon, dien schrijver op enkele plaatsen aanslaat, zou men bijna geneigd zijn het laatste te gelooven, wat voor het opstel in zijn geheel jammer is.

Doch hoe dit zij, ik kan het artikel niet onopgemerkt laten voorbijgaan; ik moet erkennen, wel wat laat te zijn, doch men zij er van overtuigd, dat omstandigheden buiten mijn wil zulks hebben veroorzaakt.

In even hooge mate als Drie-Ster het behandelde onderwerp gering-schat, wordt het door mij belangrijk geacht: zóó belangrijk, dat ik zelfs niet kan nalaten in te gaan op een opstel van een anti-fusionist, dat beschuldigingen aan het adres der voorstanders van eene samensmelting bevat, welke zwijgen alleszins zouden wettigen.

Men verwachtte intusschen ook van mij geen nieuws, waar de voorstanders reeds meermalen verschillende bezwaren de revue lieten passeeren; mijne opmerkingen zullen kort zijn.

De schrijver leidt zijn opstel in met eene beschouwing, die ten doel heeft den lezer te doen gevoelen, dat het tijdstip, om met fusiedenkeelden voor den dag te komen, thans al zeer ongeschikt gekozen is.

Op blz. 783, sub 2°, resumeert hij:

„dat aan het Nederlandsche leger door den aanstaanden algemeenen dienstplicht en zelfs reeds bij de vastgestelde afschaffing der dienstvervanging, van nu af zonder schroom een toekomst mag worden voorspeld, waarin deszelfs Officierskorps met zeer gewijzigden werkring op een geheel anderen grondslag zal zijn samengesteld, in dier voege, dat de band, welke het aan het leger en het moederland bindt, onmogelijk losser kan worden.”

Aannemende dat het juist gezien is, dat de werkring van de Nederlandsche beroepsofficieren gewijzigd zal worden, dat hun aantal vermindering zal ondergaan en daarmee voor hunne positie verbetering is te wachten, kan ik daarin nog geen reden zien om met den schrijver uit te roepen, dat het moment om de fusie ter sprake te brengen zoo slecht gekozen is.

Integendeel! Naarmate de kern van beroepsofficieren kleiner wordt treedt krachtiger op den voorgrond de eisch, dat de mannen, die haar vormen, over meer kunnen beschikken dan de ervaring in een Nederlandsch garnizoen opgedaan; doet zich voor den beroepsofficier meer en meer de noodzakelijkheid gevoelen, te kunnen wijzen op een verleden, dat de militie-officieren en het kader tegen hem doet opzien en tevens vertrouwen schenkt in zijn voorgaan.

En nogmaals de voorspelde vermindering van het korps beroepsofficieren als eene juiste profetie beschouwende, zal een bezwaar tegen de samensmelting, door de tegenstanders terecht als zeer beduidend aangemerkt, veel geringere afmetingen aannemen, zoo niet geheel verdwijnen. Ik heb hier het oog op de ongunstige verhouding, die bij eene fusie onder de huidige omstandigheden zou bestaan tusschen de tijdvakken doorgebracht in 't moederland en in de koloniën, eene verhouding, die, met den door Drie-Ster geschetsten toestand voor oogen, uit den aard der zaak aanmerkelijk zou verbeteren.

Na in de eerste alinea van blz. 784 zijne verbazing te hebben uitgedrukt over de benoeming der Staats-Commissie ten behoeve eener zaak, die hij, Drie-Ster, van niet veel gewicht beschouwde, wijdt hij zich aan de Indische-tactiek-quaestie, eene aangelegenheid die zich al in zooveel belangstelling heeft verheugd, dat ik geen kans zie daarover nog wat nieuws in 't midden te brengen; alleen de apodictische bewering op blz. 785 bovenaan, alsof officieren zoo pas van het gevechtveld teruggekeerd wel beter zouden weten — waarmede schrijver 't wil doen voorkomen alsof zij de voorvechters voor het begrip Indische tactiek zijn — neem ik de vrijheid beslist tegen te spreken.

Het beroep op de woorden van den Heer KOSTER, op dezelfde blz. 3e alinea, wordt m. i. nogal vreemd te pas gebracht; men zou bijna geneigd zijn te veronderstellen, dat schrijver meent, als zouden zij, die 't bestaan van eene „Indische tactiek” niet erkennen, op grond daarvan voorstanders moeten zijn van gelijkkluidende reglementen voor moederland en koloniën.

Zeer terecht wijst schrijver op blz. 786 op misstanden, „waaruit conflicten ontstaan kunnen, die tot groote moeilijkheden aanleiding kunnen geven”; naar aanleiding daarvan uit hij de wenschelijkheid, dat op de eene of andere wijze verbetering worde aangebracht. Hij vergist zich echter, wanneer hij meent, dat iedereen hem gereedelijk zal toegeven, als zoude het een eisch zijn aan dergelijke misstanden een einde te maken *alvorens* fusieplannen te beramen; ik althans niet; het is mij niet duidelijk waarom die verbetering moet voorafgaan aan plannen tot samensmelting, waarvan de uitvoering diezelfde verbetering noodwendig in zich sluit. Juist de omstandigheid, dat eene fusie de uitvoering van lang gewenschte maatregelen tot verandering met zich *moet* brengen, en een einde gemaakt wordt aan ongezonde toestanden, waaraan anders nog geen einde te voorzien is, moet op hare tegoodzijde worden geboekt. Maar bovendien, al toont men nu aan, dat eene vereeniging der Officierskorpsen, door andere maatregelen, grondwetsherziening of wat het ook zij, moet worden voorafgegaan, ligt daarin dan opgesloten een principiëel bezwaar tegen die vereeniging?

In de derde alinea van blz. 788 wordt de Regeering wel wat al te naïef afgeschilderd; ik erken intusschen dat 'schrijvers betoog eene dergelijke voorstelling vereischt: hij toch maakt uit, dat de geheele quaestie der samensmelting *eene nietige onbeduidendheid* is, terwijl hij tevens dient te verklaren hoe het onderwerp zich in de belangstelling der Staten-Generaal kon verheugen, zonder het te doen schijnen of het toch *niet* zoo onbeduidend is.

Drie-Ster kan zich niet weerhouden, alvorens zijne opsomming van bezwaren te vervolgen, even zijne aandacht aan de zoogenaamde oude argumenten vóór de fusie te wijden en de onwaarde daarvan in het licht te stellen: op blz. 789 derde regel v.b. luidt het:

„Krijgservaring, die nuttig is voor de Europeesche oorlogvoering, zooals die op Nederlandschen bodem zou moeten plaats hebben, kan in Indië niet vergaard worden.”

Deze uitspraak geeft een vreemden dunk van de beteekenis door den zegsman aan krijgservaring gehecht. Ook het vermelde omtrent *militaire kennis* in de volgende alinea is, vooral waar het uit den mond van een tegenstander der samensmelting komt, zeker teekenend en verdient alleszins ten deele geciteerd te worden: „doch wij mogen hierbij niet uit het oog verliezen, dat de eischen dienaangaande voor Indië in veel opzichten anders en ook *lichter*¹⁾ zijn dan voor Nederland.” Ik geloof me van commentaar te mogen onthouden.

Hoewel men uit de besliste wijze van zeggen wel zou afleiden, dat Drie-Ster goed op de hoogte is van de zaak, die hij behandelt, komt me toch zijne mededeeling: „de voorstanders van de samensmelting worden voor het meerendeel gevonden in het moederland” niet zoo heel aan-

1) Ik cursiveer.

nemelijk voor¹⁾; in schijn is daar geen reden voor, doch schijn bedriegt. Ik geef intusschen toe, dat deze aangelegenheid vrij moeilijk te beoordeelen is en ik haast me tegenover den twijfel, dien ik zoeven aan den dag heb gelegd, de volmondige erkenning te stellen van Drie-Ster's juistheid, waar hij op den aangehaalden zin doet volgen: „men schijnt. . . . doch welk nut (van overwegend belang en tevens niet ook zonder fusie te verkrijgen) dat eigenlijk zijn zoude, het is ons, zooals uit het vorenstaande blijkt niet recht duidelijk.”

De financiële consequenties van eene eventueele samensmelting heeft schrijver vrij uitvoerig behandeld, daarbij vooropstellende, dat hij ze niet als de belangrijkste beschouwt. Wanneer hij meent, dat de berekeningen van den „Schrijver der Brochure” niet juist zijn, is het ten zeerste toe te juichen, dat hij getracht heeft over deze aangelegenheid nieuw licht te ontsteken en de onjuistheden aan te toonen. Ik zal me er niet in verdiepen of hij hierin geslaagd is, want afgescheiden van het feit, dat ik het volmaakt met Drie-Ster eens ben, waar hij zegt, „dat het niet mogelijk is om van de geldelijke gevolgen eener samensmelting eene voldoende betrouwbare berekening te maken” treedt de financiële zijde van het vraagstuk bij mij, evenals bij de meeste verdedigers van het fusiedenkbeeld, zeer op den achtergrond; en zulks te meer, daar nagenoeg algemeen blijft aangenomen, dat de geldelijke gevolgen niet van dien aard zullen zijn, dat zij, afgescheiden van de overige overwegingen, een beslissenden invloed op het lot van het denkbeeld moeten hebben. Dit tegenover Drie-Ster's *onware* bewering, dat door de voorstanders der samensmelting juist uit de bezuiniging de wapens gesmeed zijn, die zij noodig hadden.

Om nu echter uit het aantreffen van onjuistheden al dadelijk en zonder eenige toelichting van „den Schrijver der Brochure” af te wachten, zich het recht toe te kennen, om tusschen de regels eene beschuldiging van kwade trouw te doen lezen, vind ik op zijn zachtst genomen *onwaardig* en ik acht het zeer waarschijnlijk, dat deze verdachtmaking voldoende geweest is om den S. d. B. te weerhouden eene nadere toelichting op zijne cijfers tegenover die van Drie-Ster te stellen.

De beschuldiging aan het adres van alle voorstanders der fusie, dat zij zich met een smet bezoedeld hebben, mist elken grond, waar te eenen male niet bewezen is, dat de bedoelde smet werkelijk aanwezig is: wij werpen haar dan ook met verachting van ons. Zijne medestanders, die tot nog toe die smetten nog niet hadden ontdekt, welke schrijver meent gevonden te hebben, zal hij, consequent blijvende, zeker wel onder de verraders rangschikken.

Het 5de bezwaar, vermeld op blz. 810, acht hij zelf niet onoverkomelijk en laat ik *daarom* verder buiten beschouwing; over de meeningen, die hij aan dit punt vastknoopt, zou overigens nog wel een en ander te zeggen zijn.

¹⁾ Ik veronderstel dat Drie-Ster bedoelt, dat de voorstanders hoofdzakelijk worden gevonden onder *de Nederlandsche Officiëren*.

Blijkens het 6de bezwaar, dat der zoogenaamde dubbele vakkennis, vermeld op blz. 813, splitst Drie-Ster de officieren zeer juist in menschen met en zonder studielust; hij gevoelt blijkbaar zelf, dat voor hen die ernstig willen dit bezwaar niet zoo zeer weegt; „de groote meerderheid echter,” zegt hij, „onderhoudt zijne kennis door practische toepassing onder den hooger wil van den chef;” m.a.w. de meesten doen hun dienst zonder veel meer. Nu vraag ik in gemoede of voor hen de uitbreiding van het studieveld een groot bezwaar zou zijn?

Het vermelde sub 7 blz. 814 en 815 mag zeker wel als eene zeer persoonlijke gevoelsuiting aangemerkt worden en kan allerminst toepasselijk worden verklaard op „ieder Europeaan”. Of zou het feit, dat de meeste officieren van het Nederlandsche leger, die eenmaal in Indië gedetacheerd geweest zijn, gaarne nogmaals voor eene tijdelijke plaatsing bij het Koloniale leger in aanmerking komen, zich verklaren uit het verlangen naar de geschetste „kale muren, de afschuwelijke exemplaren uit de dierenwereld of de weerzinwekkende maaltijden”; de goede gevoelens ten aanzien van het zonneland toch zijn zij, na hun met een langdurige worsteling begonnen verblijf van vijf jaren, volgens schrijver spoedig vergeten. De vergelijking met de marine heeft hier al bijzonder weinig zin; of stelt Drie-Ster het leven alléén aan boord van een oorlogsschip in de Indische wateren gelijk aan een verblijf te land in de Koloniën met het gezin (eventueel met achterlating van een of meer kinderen)?

Het 8ste bezwaar (blz. 816), behelzende het verschil in de wijzen van dienen hier en ginds, een verschil zeer in 't voordeel van de Indische armee, had veilig sub 7 genoemd kunnen worden als tegenwicht voor de weerzinwekkende maaltijden en dgl.; wellicht was dan het woord *verbanning* in de pen gebleven.

Dat de samensmelting der Officierskaders een onding is (blz. 817 2^e alinea), omdat in 't moederland de krijgsmacht wordt uitgeoefend door de staatsburgers, omdat de krijgsmacht aldaar de onafhankelijkheid heeft te bewaren, terwijl het leger in Indië is samengesteld uit huurlingen en wingewesten heeft te behouden, verklaar ik niet te begrijpen, hoe *zuiver grondwettig deze gedachte* (?) dan ook zij. Evenmin kan ik het betoog op blz. 818, waar de Indische militaire dienst als een dorado voor het echt soldatenhart wordt geschetst, rijmen met 'schrijvers uiting, dat Indië een verbanningsoord zal zijn voor den fusie-officier.

Hoe het sub 9 vermelde te boek gesteld kan worden als een bezwaar tegen de fusie is me niet duidelijk. In de eerste plaats zie ik niet in, dat de kans voor Indo-Europeanen om officier te worden zoo gering is: Drie-Ster kan toch het jaarlijks in Indië opengestelde aantal plaatsen voor de Kon. Mil. Academie, Cadettenschool en Hoofdcursus waarlijk niet gering noemen; en dat het zulks ook inderdaad niet is, bewijst het feit, dat er bij het dingen naar die plaatsen, eene alles behalve scherpe concurrentie bestaat. Maar nog minder verklaar ik te verstaan, waarom nu bij eene eventuele fusie die door Drie-Ster gering genoemde kansen tot nul gereduceerd moeten worden.

Ook de meening, sub 10 blz. 819 te lezen, dat vertrouwen, achting en aanhankelijkheid van de minderen voor de officieren verloren moeten gaan bij samensmelting, kan ik niet onderschrijven. 't Komt mij voor dat de minderen van die vereeniging der Officierskaders al heel weinig zouden merken, althans niets nadeeligs. De door schrijver bedoelde band toch is er een tusschen personen en niet tusschen titularissen. Wanneer een officier de eigenschappen bezit, die hem bij zijne onderhoorigen bemind maken, die hem hun vertrouwen en achting doen winnen, dan zal de werking dier eigenschappen zich evenzeer doen gevoelen, wanneer hij fusie-officier als wanneer hij Nederlandsch of Indisch officier is.

Ik beaam, dat het een groot nadeel zou zijn wanneer de betrekking tusschen Officierskorps en Indische maatschappij zo goed als geheel werd verbroken, maar ik kan in de fusie geen aanleiding tot die breuk zien. De beantwoording der vraag of samensmelting van beduidenden invloed zou zijn op de mate van vertegenwoordiging der aanzienlijkste standen in het Officierskorps, acht ik zeer moeilijk. Is eenerzijds vrees, dat — althans in den beginne — ten dezen op eene ongunstige uitkomst zou moeten worden gewezen, volstrekt niet ongegrond, anderzijds voelt men zich weer gerustgesteld, wanneer men eens nagaat tot welken stand tal van Officiëren behooren, die eene detachering mede maakten.

„Het familieleven zou er geenszins door gebaat zijn” zegt Drie-Ster in zijn laatste bezwaar; „de bezwaren aan de opvoeding der kinderen verbonden zullen aanmerkelijk toenemen en daarbij ten deel vallen aan het dubbele getal officieren, die thans daaraan zijn onderworpen”. 't Hangt er maar van af op welk standpunt men zich plaatst. In vergelijking met de tegenwoordige Indische Officiëren zullen de leden van het fusiekorps te dezen opzichte aanmerkelijk in het voordeel zijn.

II

Eindelijk wensch ik nog een enkel woord te wijden aan het artikel: „de voornaamste argumenten der voorstanders eener samensmelting van de Officiërskaders in Indië en Nederland” in de Augustus-aflevering van „De Indische Gids.”

Moest ik tot mijn leedwezen reeds in het niet onbelangrijke opstel in de Juli-aflevering van hetzelfde tijdschrift ontwaren, dat schrijver zich soms niet weet te onthouden van een volmaakt onnoodig vijandigen toon en dat hij zich niet ontziet zonder voldoende grond personen ernstig verdacht te maken, bepaald onverkwikkelijk is de taak, die ik mezelf gesteld heb om den arbeid van den schrijver der Indische militaire belangen in de vóór mij liggende Augustus-aflevering in beschouwing te nemen.

Ik ga daartoe dan ook alleen over om te voorkomen, dat zich bij Drie-Ster de meening zoude vestigen, als zoude hij door zijn optreden in het

bewuste opstel iedereen van het onzinnige der fusiebeweging hebben overtuigd. Dat de Heer THOMSON, wiens arbeid het in Drie-Ster's critiek vooral moet ontgelden, zich niet verwaardigde, op in zulken toon gestelde aanvallen, in te gaan, zal wel niemand verwonderd hebben.

Schrijver stelle zich niet voor, dat ik hem bij zijne niet minder dan dertig bladzijden lange critiek op den voet zal volgen, hoewel de schijnbaar zoo groote omvang van het werk — ik erken het gaarne — daarvoor geen beletsel zou zijn. Na aftrek van uittreksels en citaten toch slinkt die omvang reeds beduidend; licht men verder nog de beschouwingen over de maatschappelijke positie van den Indischen Officier en die over de Indische taktiek uit het opstel, dan blijven de thans slechts weinige bladzijden vullende aanvallen op de door de Heeren THOMSON en RAM vermelde fusievoordeelen over.

Het feit, dat de schrijver op verschillende plaatsen, in zijn ijver om te trachten den arbeid van den Heer THOMSON in een belachelijk daglicht te stellen, te eenenmale verzuimt om zakelijk te wezen, maakt volgen moeilijk; afgescheiden daarvan zou eene nogmaals puntsgewijze beschouwing mijnerzijds slechts tot herhaling leiden.

Tegenover de meeningen van den Heer RAM stelt Drie-Ster de zijne zonder meer; de Heer THOMSON echter moet het in hevige mate ontgelden. Na de verklaring in de Juli-aflevering van De Ind. Gids, dat schrijver het behandelde onderwerp van zoo nietige onbeduidendheid achtte, treft het wel, dat hij zich na kennismeming van de voordracht van den Heer THOMSON, voor dezelfde zaak zoo warm maakt! Fouten en onjuistheden in het werk van dien redenaar, zooals hij hem bij voorkeur noemt, had hij ook zonder dat kunnen aanwijzen. Welk schrijver begaat nimmer vergissingen; als in een stuk van een zeker geroutineerd man, als Drie-Ster ongetwijfeld is, die toch de beste jaren zijns levens reeds achter den rug heeft (blz. 928), tal van inconsequenties, ongerijmdheden en fouten zijn aan te wijzen, dan kan van den jeugdigen 30-jarigen officier (blz. 926) toch geene volmaaktheid worden geëischt. Zonder tekort te doen aan eene zakelijke critiek op de eigenlijke argumentatie, had schrijver als zijne *louter persoonlijke* meening te kennen kunnen geven, dat hier en daar de hooge, geestdriftige stemming schade heeft gedaan aan den betoogtrant.

Drie-Ster daarentegen heeft van die stemming misbruik gemaakt om de voordracht in een ongunstig licht te stellen, juist daar, waar weerlegging van het betoogde hem erg moeilijk moet gevallen zijn, en — wij kunnen nu gerust constateeren — onmogelijk geweest is. 't Klinkt heel goed om de woorden van een tegenstander eenvoudig als holle phraseologie te bestempelen; wanneer men dan verder zorgt door eenige handige citaten de lachers op zijn zijde te krijgen, dan worden deze allicht zoo beleefd om tevens de oogen te sluiten en het onvolkomene en onzakelijke der critiek niet te ontwaren.

Wel mag schrijver in zijn opstel in de Juli-aflevering (blz. 808) klagen dat alles, wat van de tegenstanders der fusie komt, met minachting

bejegend wordt; wie zulke klachten uit, moet beginnen, zelf een ander standpunt in te nemen tegenover den besten woordvoerder (zoals Drie-Ster den Heer THOMSON noemt) van de voorstanders der fusie.

Als ik me goed herinner, roept de criticus in zijn verweer op de terechtwijzing van den Heer SPAT (October aflevering Ind. Gids) dezen toe, dat hij beter lezen moet; men mag dus veronderstellen, dat hijzelf, waar hij het werk van een tegenstander in beschouwing neemt, wel zal zorgen, dat men hem een dergelijken wenk niet behoeft te geven; maar *dan* kan hij het verwijt niet ontgaan, dat hij *opzettelijk* aan het door den Heer THOMSON gesprokene eene beteekenis en eene strekking toekent, die er te eenen male niet in gelegen hebben.

Zal één onbevooroordeeld lezer in de besproken voordracht de Indische officieren als *ontaaarde mannen* geschetst zien; daaruit de strekking kunnen halen, weergegeven in de laatste alinea blz. 927, voortgezet op blz. 928 van het opstel van Drie-Ster; of over het hoofd zien, dat de vraag „zijn zij nog langer naar hart en ziel en vóór alles Nederlanders?” voorwaardelijk gesteld was? Als de bedoelde woorden de strekking hadden gehad, door schrijver geïninueerd, hij moge gerust zijn: de talrijke aanwezige Indische officieren zouden ze niet onopgemerkt hebben laten passeeren.

Wie zal, behalve Drie-Ster, uit het gestelde op blz. 438 van THOMSON's voordracht, gebrek aan waardeering lezen, en wie de stoute bewering in de laatste zinsnede blz. 933 tot de zijne maken? Dat mannen als NIEUWENHUIJZEN, HOOLJER, VAN DER WILLIGEN, MICHIENSEN e.a.m. geen aanstoot hebben genomen in de vraag van den heer THOMSON „of in het Indische officierskorps de waarde van een hoog wetenschappelijk peil wel in voldoende mate gevoeld wordt” moge Drie-Ster genoeg zijn om hem te doen gevoelen, dat hij ook hier weer iets *vermetels* zoekt waar het niet is. Dat die vraag intusschen gewettigd was moge mede blijken uit de reeds meer aangehaalde zinsnede uit het opstel van den criticus zelf in de Juli-aflevering blz. 789 2^e alinea: „doch wij mogen hierbij niet uit het oog verliezen, dat de eischen dienaangaande (vermeerdering van militaire kennis) voor Indië . . . . . *lichter* zijn dan voor Nederland”. Nogmaals, ik neem aan, dat Drie-Ster lezen kan en dan tart ik hem, mij aan te toonen waar de Heer THOMSON aanleiding gegeven heeft hem te doen meenen, dat die spreker de eischen der bevelvoering in Indië geringerschat; waaraan ontleent hij het recht de door den redenaar aangehaalde voorbeelden „van twijfelachtig allooi” te noemen? En stuit het niet tegen de borst in de derde alinea op blz. 935 eene vraag gesteld te zien — als uitvloeisel van een zeer gezochte berekening met een punt der kantlijnen tot basis — welke iemand, die alles gedaan heeft om te doen gevoelen, dat juist eene dergelijke vraag tegenover hem geen zin heeft, ten hoogste moet grieven? . . . .

Doch waar is het einde, wanneer ik moet voortgaan met het opsommen van bittere en ongegronde uitingen in het besproken opstel; alleen zij nog gewezen op eenige beweringen, die met hoeveel schijn-gezag ook

verkondigd, niet juist zijn! „Want het is niet waar, het is een afschuwelijk verzinsel, eene beleedigende beschuldiging, dat hij als vreemdeling in zijn vaderland wederkeert”, luidt het op blz. 929. Als 'schrijver's persoonlijke ervaring hem zulks geleerd heeft, had hij er dat wel bij mogen voegen, want dan is hij vrijwel een unicum.

Drie-Ster wil niet beseffen, dat in de fusie een middel gelegen is om het nationaal bewustzijn te verheffen en om Nederland zijne positie als Koloniale mogendheid beter te doen gevoelen.

Dit aan te toonen, was eene hoofdstrekking van de rede van den Heer THOMSON en overal waar die strekking aan den dag komt, wordt door den criticus getracht deze belachelijk te maken; hij laat zich zelfs verleiden den invloed van den in het leven te roepen wisselstroom onder cijfers te brengen (blz. 927), waarbij hij intusschen (natuurlijk ter goeder trouw) verzuimt te vermelden het aantal der officieren, die jaarlijks uit de Koloniën in het moederland terugkeeren. Juist *zij* zullen de belangstelling in onze overzeesche gewesten opwekken en levendig houden.

Neen de wijze, waarop Drie-Ster den Heer THOMSON en diens betoog aanvalt, pleit niet vóór hem; hij zoekt kracht in middelen, die hem niet als een ridderlijk tegenstander doen kennen en waardoor hij bovendien verdienstelijke mannen, door hem met name genoemd, in een bespottelijk daglicht stelt, door het te doen voorkomen alsof zij zich in eene vergadering van de Vereeniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap maar alles en allerlei lieten aanleunen.

De namen van vele der daar aanwezige officieren en oud-officieren van het Ned.-Indische Leger, die luide hun bijval betuigden, strekken tot waarborg, dat in de rede van den Heer THOMSON niet datgene aanwezig was, wat den anoniemen schrijver tot zulke bijtende en onwaardige insinuaties heeft geleid.

EEN INDISCH OFFICIER.

Een nieuw gekweekte vrucht op den tactischen akker.

(Met eene schets.)

De vruchtbaarheid der najaarsoefeningen op groote schaal moet ten deele voorzeker gevonden worden in het feit, dat de deelnemers daaraan na afloop zich in meerdere en mindere mate beijveren een antwoord te vinden op het „waarom” van vele waargenomen handelingen. Dit jaar hebben ze aan het licht gebracht, dat omtrent een zeer belangrijk tactisch vraagpunt verschil van opvatting bestond en dit geschilpunt o. i. in ongunstigen zin was opgelost.

Aan een van de hooge Autoriteiten der infanterie was namelijk voor den aanvang der regiments-oefeningen een vraag gericht omtrent de beteekenis van de 1^e alinea van blz. 57 der Compagnieschool luidende: „Op ongeveer 1000 M. zal, met het oog op de groote indringing der „geweerkogels, tot de open tirailleurlinie moeten worden overgegaan”. Die Autoriteit sprak daarop als hare meening uit, „dat ook met het oog „op de daarin aangegeven reden, deze alinea mede geldt voor de compagnieën, welke in 2de of 3de linie de voorste gevechtslinie op open „terrein volgen”. Bij de oefeningen moest dan ook dienovereenkomstig worden gehandeld.

Op terrein zonder dekking binnen 1000 M. van den vijand dus geen gesloten troepen meer; doch ondersteuningstroepen, eerste en tweede reserve alles opgelost in open tirailleurliniën! Het 5de Regiment Infanterie, dat den 4^{den} September op de Elspeeter heide een omvatting uitvoerde, geheel opgelost in een serie tirailleurliniën, mocht dan ook van den Leider een woord van lof over zijn aanval ontvangen.

Op de gronden, ontwikkeld in een voordracht, den 10^{den} April 1896 gehouden in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, zijn wij ter vermindering van verliezen groote voorstanders van formatiën met smalle fronten. Sedert genoemd tijdstip is ons vertrouwen in die formatiën niet verzwakt en gelukkig kan thans de Fransche infanterie als een sterke bondgenoot worden aangewezen.

Werd in bedoelde voordracht ¹⁾ nog gezegd, dat de Fransche voorschriften omtrent de meest gunstige infanterie-formatiën òf niet duidelijk òf niet consequent waren, de Taktische Instructie voor de Legermanoeu-

¹⁾ Blz. 401 van het verslag.

vres in Frankrijk in 1898 laat thans geen twijfel meer over omtrént het aangenomen beginsel. Zoo wordt daarin o. a. gezegd:

„Les essais sont soutenus à distance de 50 mètres *par des sections groupées par le flanc sur „deux rangs“*.¹⁾

„Bij den aanval drie sectiën per compagnie of de geheele compagnie „als tirailleurs. De sectie of compagnie als soutien volgt 50 pas *par le „flanc sur deux rangs*.”

„Au moment ou la charge sonne *les compagnies qui marchent par le „flanc des sections*¹⁾ rapprochent leurs sections à 6 pas vers la section „dirigée par le capitaine.

„De reserves nemen de formatie aan *en colonne à fronts étroits*, enz.”

Van welk groot belang de bestudeering is van troepenformatiën, omdat een gelukkige keuze in naaste of wijde toekomst wellicht het leven van vele soldaten kan redden, zoo zouden toch de hierboven bedoelde open tirailleurliniën thans niet besproken worden, indien zij berustten op onze reglementen. Nooit echter hebben wij in de aangehaalde alinea uit de Compagnieschool de wijde beteekenis gevonden, die daaraan dit jaar gegeven is. Natuurlijk zou onze persoonlijke opvatting een weinig beteekenend onjuistheidsargument vormen. Vermits wij echter nimmer bij oefeningen — en het 5de Regiment Infanterie heeft nog al eens de eer onder het oog van verschillende hooge Autoriteiten op te treden — eenige opmerking ontvingen over het steeds gesloten houden in grooter en kleiner verband van alle afdeelingen achter de tirailleurlinie, vermeen wij de dezen zomer toegepaste tactische opvatting — althans voor velen — als nieuw te mogen beschouwen. Naar onze zeer bescheiden meening dat nieuwe „niet juist” zijnde, wordt op het „waarom” dezer laatste qualificatie, ons antwoord — om het groot belang der zaak, — in ruimer kring gegeven.

In § 65 der Comp.-School wordt, nadat gesproken is over de formatiën, die moeten worden aangenomen op het terrein der *toevalstreffers*, — d. i. het terrein, waarop gedeelten van kogelbundels néerkomen, die op andere afdeelingen zijn gericht —, in de laatste alinea van blz. 55 het volgende voorgeschreven:

„In *gericht infanterievuur*²⁾ zal op de uiterste middelbare afstanden³⁾ „de formatie met pelotons of sectiën uit de flank met tusschenruimten, „tegen die met groepen uit de flank met tweeën moeten worden verwisseld.”

Dadelijk volgt hierop de in den aanvang aangehaalde alinea, voorschrijvende dat op ongeveer 1000 M. tot de open tirailleurlinie moet worden overgegaan.

Deze twee alineas behooren dus o. i. bij elkander. Beiden behandelen de formatiën, onder *gericht infanterievuur* en wel de eerste alinea op

1) Wij cursiveerden.

2) De cursiveering staat in het reglement.

3) De uiterste middelbare afstand is 1200 M.

de uiterste middelbare afstanden (dit zouden dus zijn 1200 M. en 1100 M.), de laatste op 1000 M. en daar beneden.

Al is nu de mogelijkheid niet uitgesloten, dat afdeelingen in 2de of 3de linie speciaal tot doel van het vijandelijke vuur worden uitgekozen, zoo moet toch als normaal worden aangenomen, dat de vijandelijke infanterie — althans in de periode, dat de 2de of 3de linie reeds binnen de 1000 M. is genaderd — haar vuur brengt op de voorste linie, ¹⁾ dus de 2de en 3de linie zich bevinden op het terrein van de (zoogenaamde) toevalstreffers.

Op dit terrein schrijft het Reglement de breede vormen, zooals open tirailleurliniën, niet alleen niet voor, doch de 2de alinea van de aangehaalde § 65 verbiedt ze bepaald.

Dat in onze reglementen en voorschriften het beginsel van die volledige oplossing van alle troepen in open tirailleurliniën binnen de 1000 M. niet is neergelegd, kan daarin op verscheidene bladzijden worden aangetoond.

Voldoende en afdoende schijnt het ons, te verwijzen naar § 70 van het Voorschrift Veldmanoeuvres, waarin eenige tactische wenken vervat zijn, waarmede de scheidsrechters bij hun uitspraak rekening hebben te houden.

In punt 2 van die § wordt namelijk gesproken over de bewegingen van *gesloten afdeelingen* binnen den afstand van 1000 M. onder het goed geleid, voldoende krachtig en bedaard afgegeven inf.-vuur van de tegenpartij; terwijl uit punt 3 blijkt, dat onder dergelijk vuur binnen de 800 M. *gestoten afdeelingen* wel mogen worden gebruikt, doch dat zij alleen voor- en achterwaartsche bewegingen kunnen uitvoeren.

Het bovenstaande voldoende achtende ter motiveering onzer bescheiden meening, dat de ruime opvatting omtrent de beteekenis van de meermalen aangehaalde alinea onjuist is, zou de pen kunnen worden neêrgelegd.

Vermits wij echter de leer huldigen, dat op het terrein der toevalstreffers, theoretisch tot op zekere grens, de formatie op één gelid uit de flank de minste trefkans biedt ²⁾, — en dit in afnemende mate met het grooter worden van het indringingsvermogen der geweerkogels —, wordt nog een kleine plaatsruimte in dit Tijdschrift in beslag genomen, om — met vermijding van lange beschouwingen over de gunstigste formatiën, — door een eenvoudige schets aan te toonen, waarom wij het gelukkig achten dat onze reglementen de besproken nieuwe uitlegging niet toelaten.

In het verslag van de aangehaalde voordracht in de V. v. K. is de groepeerings van de kogels geconstrueerd van oorlogsbundels, die zouden verkregen worden door te schieten met geweren van 6.5 mM. kali-

¹⁾ § 71 der Comp.-School huldigt bij onze vuurleiding dit beginsel.

²⁾ Zie bladz. 403 van het verslag van de voordracht in de V. t. b. v. d. K.

ber ¹⁾ bij het gebruik van verschillende vizieren onder aanneming: ²⁾

1ste. dat het bekende te hoog schieten op het gevechtsveld wordt uitgedrukt door het gebruiken van een gemiddelden vizierhoek, die 30' grooter is, dan de bevolene;

2de. dat alle fouten, die de lengte- of hoogtespreiding veroorzaken, worden begrensd door een uiterste afwijking van 1° van den gemiddelden gebruikten vizierhoek;

3de. dat de 50% fouten, die de spreiding veroorzaken, de helft zijn van alle fouten en voorts, dat een groep van 21 schoten worden afgegeven — de bevolen vizierhoek α noemende — met gebruikmaking van de volgende vizierhoeken:

Gebr. viz. hoeken: $(\alpha-30')$ $(\alpha-15')$ (α) $(\alpha+30')$ $(\alpha+1^{\circ})$ $(\alpha+1^{\circ}15')$ $(\alpha+1^{\circ}30')$

Aantal kogels...: $\frac{2}{3}$ $\frac{5}{1}$ $\frac{5}{3}$ $\frac{2}{2}$

% van de groep: 10% 15% 25% 25% 15% 10%

Omdat voorts een kogel niet een terreinpunt maar een terreinstrook onveilig maakt, is in de teekening van die kogelbundels voor iederen kogel — behalve het punt, waar hij op den grond komt — door een lijntje aangegeven over welke terreinlengte zijn baan bestreken is. Onder die verschillende figuren geeft fig. 4 de bestrekenheid voor staande infanterie van den oorlogsbundel, wanneer op 250 M. gevuld wordt met het vizier van 300 M.

Onderstellende dat op een 150 M. breed gedeelte van een tirailleurlinie door een vijand in staande houding op 250 M. afstand ³⁾ met een bevolen vizier van 300 M. 840 schoten worden afgegeven, dan stelt de hier bijgevoegde schets — vervaardigd volgens de gegevens van de genoemde fig. 4 — de 150 M. breedte terreinstrook voor, loopende van 250 M. tot 1000 M., en waarop door lijntjes zijn aangegeven de gedeelten daarvan, die onveilig worden gemaakt door de bestrekenheid der banen van die 840 kogels, welke uitwerking kunnen hebben op deze strook. ⁴⁾

Maakt deze strook een vierde deel uit van de normaal 600 M. breede gevechtsstrook van een regiment infanterie, dan kunnen zich daarop bevinden in 1ste linie één peloton als tirailleurs en één peloton als ondersteuningstroepen; in 2de linie één en in 3de linie twee compagnieën als reserve. Wordt aangenomen, dat de ondersteuningstroepen tot op 250 M. van de tir.-linie zijn genaderd; de 2de linie 250 M. achter de 1ste en de 3de 300 M. achter de 2de staat, dan zijn alle troepen binnen de 900 M.

Op de schets zijn die verschillende afdeelingen volgens schaal op dit

¹⁾ De schootstafel van het Rumeensche geweer werd gebruikt, omdat die van het Nederlandsche nog niet bekend was. Beiden verschillen echter weinig.

²⁾ Zie bladz. 381—383 van bovenbedoeld Verslag.

³⁾ Deze afstand werd zoo klein genomen in verband met de beschikbare gegevens.

⁴⁾ Aan alle 40 kogels van elke groep is voor de duidelijkheid de zelfde dracht gegeven.

terrein der toevalltreffers geteekend en wel de ondersteuningstroepen in halve sectiën met tweeën uit de flank; de compagnieën in 2de linie met sectiën met tweeën uit de flank, twee aan twee aangesloten en de compagnieën in 3de linie met pelotons met vieren uit de flank.

Natuurlijk kan de groepeerling der kogelstreepjes veel gewijzigd worden; maar toch schijnt ons *duidelijk* uit de schets te blijken, dat in den oorlogsbundel de kans van getroffen te worden zou toenemen, wanneer al die troepen zich oplostten in open tirailleurliniën.

In de onderstelling echter, dat de schets veel te gunstig is ontworpen voor gesloten flankformatiën; ja, zelfs aannemende, dat door de oplossing van alle troepen binnen de 1000 M. de vijandelijke trefkans iets zou verminderen, zou ook dan zelfs die oplossing wel zijn aan te bevelen?

Op welke wijze zouden op dat smalle front al die compagnieën op oorlogssterkte zich moeten ontwikkelen in open tirailleurliniën; welke compagnies-commandant zou in zijn hand de noodige kracht bezitten, om over zulk een diepe en zeer gevaarlijke terreinstrook zijn uiteengehaalde compagnie der reserve te brengen op het punt, waarheen zij gedirigeerd wordt; welke bataljons-commandant zal zijn opdracht voor een omvatting, het afslaan van een flankaanval, enz., energisch kunnen uitvoeren, nog slechts beschikkende over opgeloste tirailleurliniën; welk bevelhebber zal ter plaatse, waar het geëischt wordt, den mokerslag kunnen geven met een lichaam, waarvan de ruggegraat is weggenomen!

De nieuw gekweekte tactische vrucht, die dezen zomer gerijpt is, heeft ons niet kunnen bekoren, en wij hopen dan ook, dat voor hare aankweeking de teelaarde op het officiële tactische proefveld niet worde gevonden — en ook niet worde aangevoerd.

Amersfoort, Sept. 1899.

BRENDER à BRANDIS,
Luit.-Kolonel.

BOEKBEOORDEELING.

Taktische gegevens voor het Veldleger door W. VOSMAER,
Kapitein bij den Generalen Staf.

Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat het aantal der z. g. tactische handboekjes in verschillende landen, vooral in Duitschland, voortdurend toeneemt. Dit verschijnsel, waaruit blijkt, dat aan zulke boekjes behoefte bestaat, bewijst tevens, dat de „practische tactiek” meer en meer wordt beoefend.

In ons land voorzag in 1884 het bekende zakboekje ROOSEBOOM in een lang gevoelde behoefte. Het beleefde in 1893 een 2^{en} druk, doch werd sedert dat jaar, ofschoon gaandeweg in menig punt verouderd, niet meer herzien.

Thans wordt ons door Kapitein VOSMAER een boekje aangeboden, dat niet, zooals het zakboekje ROOSEBOOM, naast „gegevens” ook een uitreksel behelst uit verschillende reglementen en voorschriften, doch die gegevens zonder meer bevat. Het boekje is, zooals de schrijver in zijn voorwoord zegt, een afdruk van de aantekeningen, die hij bij oefeningsreizen maakte, als hulpmiddel om het geheugen te gemoet te komen.

Zelfs wanneer de schrijver ons den oorsprong van deze pennevrucht niet had medegedeeld, zou die reeds bij een eerste doorbladering blijken. Al dadelijk voegen wij hieraan toe, dat de algemeene inrichting van het boekje — waarvan de bladen slechts aan eene zijde zijn bedrukt zoodat men er zelf aantekeningen in kan maken — ons zeer practisch toeschijnt. Alleen zouden wij den schrijver in overweging willen geven, bij een eventueele 2^e uitgave, de breedte van het boekje met 1½ en de hoogte met 1 cM. te verminderen, waardoor het meer dan thans den vorm van een zakboekje zal hebben.

Een vademecum eigent er zich niet toe en is trouwens ook niet bestemd, om in een adem van *a* tot *z* te worden gelezen. Die eidelooze opsomming van „gegevens” dienen om in een concreet geval — zoo noodig — te worden geraadpleegd. De hoofdzaak is hierbij natuurlijk, dat die gegevens in alle opzichten betrouwbaar zijn en voorts, dat de stof zóódanig geordend is, dat men in het boekje gemakkelijk den weg kan vinden, zonder dat het noodig is het (overigens terecht in het boekje opgenomen) alphabetische register voortdurend te raadplegen.

In het algemeen voldoet het boekje aan die eischen, zij het ook, dat hier en daar de gegevens eene kleine herziening behoeven.

Behalve de „gegevens” voor Nederland worden ook enkele opgaven omtrent Duitsland en België in het boekje aangetroffen.

Onder „Nederland” is voor zoover mogelijk de indeeling van het Voor-schrift op den Velddienst gevolgd. O. i. had het aanbeveling verdiend, de organisatie van de verschillende staven en troepenafdeelingen voorin te plaatsen en tevens, alles wat op het redigeeren van bevelen betrekking heeft, bijeen te voegen onder het hoofd „bevelen, instructiën, enz.” zooals dit o. a. in LEHNERT'S Handbuch is geschied.

De gegeven getallen zijn, behoudens enkele voor de *practijk* totaal onbeduidende verschillen, juist, voor zoover wij hebben kunnen nagaan. Hier bedenke men, dat de organieke sterkte slechts dient als norm, die in de werkelijkheid nimmer met wiskundige zuiverheid wordt be-waard.

Enkele opmerkingen volgen nog hieronder:

1. blz. 2. Aanduiding van het kwartier. Hierbij had aan het hoofd kunnen worden vermeld: vlag of *lantaarn*.

2. blz. 4. Onder „Snelheid en beweging” had wel mogen worden verwezen naar punt 65 van de Deutsche Felddienstordnung, waar te lezen staat: „dass bei drei Kreuzen — *unter Berücksichtigung der Leistungsfähigkeit des Pferdes*, so schnell als möglich geritten wird”. Deze aanwijzing komt ons beter voor dan die van het Ned. Voorschrift op den Velddienst blz. 15. Het aangeven van een bepaald tempo voor *grooten spoed* is moeilijk. Dit tempo is geenszins voor elk paard hetzelfde en hangt bij elk paard nog daarenboven af van den toestand waarin het zich bevindt.

3. De snelheid van beweging der troepen zoude beter onder de „mar-schen” zijn behandeld.

4. blz. 40. Er is niet vermeld, dat het Regt. Grenadiers en Jagers 20 muzikanten heeft.

5. blz. 44. De 3 hospitaalsoldaten van den Staf van een Regt. Huza-ren zij o. i. terecht bij den bagagetrein ingedeeld. Wel zegt het voor-schrift Geneesk. dienst b. d. landmacht op voet van oorlog, blz. 45, dat ook bij de Regⁿ. Cav^{ie}, de ziekenverplegers het onderdeel, waartoe zij behooren, volgen enz., doch daar de 3 hospitaalsoldaten onbereden zijn, kunnen zij het Regiment in den regel bij den gevechtstrein *niet* volgen, men zal dus wel genoodzaakt zijn ze op marsch bij den bagagetrein in te deelen, tenzij men voor hen een voertuig requireert.

6. blz. 46. Bij de sterkte van den Staf van een Regiment Veldartil-lerie wordt ook opgegeven 1 bagagekar met stukrijder en 2 paarden. Volgens de oorlogsorganisatiën blz. 21, behooren echter te velde, van de treinafdeeling bij den Staf van het Regiment ook nog 1 kapitein, 1 opperwachtm^r., 1 fourier, 1 stukrijder (oppasser) 2 officiers- en 5 troepen-paarden. Dezen hadden dus ook dienen te worden vermeld.

7. blz. 64. De opmerking: „(zie bij Duitsland)” had met evenveel- of meer recht ook elders kunnen worden geplaatst. Met name daár waar wordt aangegeven de indeeling van de 2^e afd. gevechtstrein der

batterijen in eene colonne uit verschillende wapens bestaande (blz. 58). In Duitschland toch volgen de 2 afdeelingen van den gevechtstrein vereenigd aan de staart der Artillerie-afdeelingen. De vermelding van deze indeeling op marsch had echter in het boekje onder Duitschland moeten worden vermeld.

8. blz. 92. Bureel Hoofdkwartier van het Veldleger en Bureel Divisie-staf waren beter geplaatst bij de opgaven betreffende de organisatie. Ook de samenstelling van een brigadestaf (Oorlogsorganisatiën blz. 11) had dienen te worden vermeld.

9. blz. 102. De opgaven omtrent de patronen had zonder bezwaar volledig kunnen zijn.

Aan tactische gegevens voor de verschillende wapens worden een 16-tal bladzijden gewijd.

10. blz. 108. Bij het aangeven van de afstanden in het voorterrein op respect. 400, 600 en 1000 M. heeft de schrijver o. i. uit het oog verloren, dat ons reglement het aanduiden dier punten met de bekende „palen” slechts als *voorbeeld* opgeeft. Met niet genoeg ernst kan er tegen worden gewaarschuwd *bepaalde*, algemeen bekende, teekens te bezigen voor het aangeven van bepaalde afstanden. Daardoor toch zoude ook den aanvaller met nauwkeurigheid den afstand van den verdediger worden bekend gemaakt. Hier heeft de beknoptheid den bewerker parten gespeeld.

Doch, wij zullen hier onze opmerkingen omtrent den inhoud van het onder Nederland behandelde staken, vreezende anders te uitvoerig te worden. Wij stellen er echter prijs op reeds hier uitdrukkelijk te verklaren, dat, mogen ook enkele details aan eene herziening behoefte hebben, de bewerking in haar geheel getuigt van groote zorg en den practischen oorsprong van het boekje duidelijk doet in het licht treden.

Thans nog een paar opmerkingen betreffende de opgaven omtrent Duitschland en België.

Die omtrent laatstgenoemd land zijn zeer beknopt, ja, te beknopt en daardoor soms onvolledig, waardoor aan de juistheid wordt afbreuk gedaan. Waar bijv. wordt opgegeven, dat het gevechtsfront van Compagnie, Bataljon en Regiment Infanterie respect. 100, 300 en 600 M. bedraagt, had niet onvermeld mogen blijven, dat het reglement uitdrukkelijk verklaart, dat deze getallen alleen het offensief gelden en dat bij het defensief het front grooter kan zijn. Uit den rijken inhoud van het Belgische velddienstvoorschrift had zeker, wilde de schrijver ons werkelijk een eenigszins volledige opgave voor België geven, meer moeten worden opgenomen, dan is geschied. Bijv. de marschindeeling, bivaks, veiligheidsdienst, enz., enz.

De hoofdtrekken van de organisatie van het Belgische Veldleger vindt men duidelijk en beknopt aangegeven. Alleen op blz. 202, onder 4^e *Divisie* staat ten onrechte:

„1e, 2^e en 3^e Reg. Gr. en Jagers te voet”;

dit moet zijn:

„De 3 Regimenten Jagers te voet en het Regiment Grenadiers”.

Onder de cavalerie-divisiën:

„1 peloton genie”, moet zijn: „1 peloton van den trein”.

Opgaven omtrent de Belgische rijwielinfanterie (compagnieën Karabiniers) missen wij ongaarne.

De gegevens omtrent het Duitsche leger zijn meer uitgebreid; wij treffen hier zelfs enkele zaken aan, die o.i. zonder eenig bezwaar onvermeld hadden kunnen blijven, zooals bijv. de opgave wat in een Duitsch gevechtsbevel moet staan (blz. 182). Voor den Nederlandschen officier heeft deze opgave geen practisch nut. Wij hebben toch hier te doen met een boekje, dat practische gegevens bevat, als *aide mémoire* voor het veldleger. De Duitsche „puntjes” voor een gevechtsbevel zijn alleen noodig, als hulpmiddel voor het geheugen, voor hen, die in het Duitsche leger zulk een bevel moeten redigeeren. Indien de schrijver van oordeel is, dat de Nederlandsche „puntjes” onvolledig zijn, dan zoude hij *daarbij* hebben kunnen voegen wat z.i. daaraan ontbreekt. Doch, door voor Duitschland weder *afzonderlijk* op te geven alles wat in eenig bevel moet staan, vervalt men onheroepelijk in noodelooze herhalingen. Kwam er onder de Duitsche „puntjes” iets bijzonder karakteristieks voor, wat in staat is een bijzonder licht te werpen op de in Duitschland heerschende zienswijze aangaande eenige handelwijze, dan zoude er voor het opnemen van die puntjes nog iets te zeggen vallen, doch, ook zelfs dan ware het o. i. beter eenvoudig op dat karakteristieke het oog te vestigen en wel onder het algemeene hoofd „bevelen, instructiën, enz.” (zie hiervoor). In 't algemeen is de waarschuwing niet overbodig, dat die „puntjes” niet als een onveranderlijk schema *mogen* worden beschouwd!

Nog enkele opmerkingen aangaande de gegevens voor Duitschland volgen hieronder:

1. Blz.ⁿ. 148 en 150. Voor gevechts- en bagagetrein worden, bij de Compagnie de Nederlandsche, bij het Bataljon de Duitsche benamingen gekozen. Het ware beter reeds dadelijk de Duitsche benamingen aan te geven, daar die toch ook voor de Compagnie gelden.

2. Blz. 152. De frontbreedte van het bataljon wordt opgegeven onder het hoofd „Compagnie”. Deze frontbreedte wordt overigens nergens in het D. reglement genoemd; alleen voor Compagnie en Brigade (kleinste en grootste infanterie Commando-eenheid) geeft dit reglement de frontontwikkeling aan. von SCHLICHTING wijst er uitdrukkelijk op, dat met voorbedachten rade *geen* grenzen der frontontwikkeling voor Bataljon en Regiment zijn aangegeven. Het getal 400 M. is daarenboven niet in overeenstemming met de getallen op blz. 180 voor het gevechtsfront van het Bataljon opgegeven. Deze getallen zelf, behalve die voor Compagnie (100 M.) en Brigade (1000 à 1200 M.), hebben dus geen andere dan een theorethische waarde en zouden als zoodanig voor ieder leger

gelden (voor hem althans, die zich met die getallen vereenigen kan!).

3°. Blz. 154. Het aantal paarden per eskadron (180) is o.i. wat te groot opgegeven; dit aantal kan men op 150 stellen. VON DER GOLTZ, ook door den schrijver geraadpleegd, zegt in I. 4 van zijn werk: „Das Volk in Waffen”: „Die Zahl von 150 Pferden und ebensoviel Leuten lässt sich noch gut von einem Führer in allen kleinen Angelegenheiten beaufsichtigen. Man trifft dabei ungefähr dasselbe, was bei uns im Norden Deutschlands der Landmann für geeignet erachtet, in einer Wirthschaft vereinigt zu halten. Ist der Betrieb grösser, so dass mehr als 150 Leute und eine gleiche Zahl von Pferden und Zugvieh nothwendig wird, so tritt die Abzweigung von Vorwerken ein.” Waarom is overigens bij de cavalerie niet, evenals bij de artillerie (blz. 158), gewag gemaakt van de verhoogde, de gemiddelde en de geringe sterkte?

4°. Blz. 156. De Halfcolonne is tegenwoordig bij de Duitsche cavalerie slechts een overgangsvorm.

5°. Blz. 158. Er wordt opgegeven, dat $\frac{2}{5}$ van het aantal batterijen op vredesvoet de gemiddelde sterkte (mittlere Etat) en $\frac{1}{2}$ de verminderde sterkte (niedere Etat) hebben. Die verhouding moet worden omgekeerd. Van de 494 batterijen (organisatie vóór die van 1899), hadden 243 de gemiddelde en 208 de geringe sterkte. De opgegeven gemiddelde sterkte is die der veldbatterijen; de gemiddelde sterkte der rijdende batterijen is 105 paarden. Deze getallen zullen overigens bij de nieuwe organisatie vermoedelijk nog wel eenige wijziging ondergaan.

Dat Duitschland zich, wat de artillerie betreft, in een overgangsstaadium bevindt, bewijzen ons de gegevens, waarbij oud en nieuw eenigszins door elkander zijn gemengd.

6°. Blz. 162. Voor het *langzaam vuur* ware het woord „waarschuwing” beter op zijn plaats dan „commando”, daarentegen had bij *salvovuur* in plaats van „bevel”, van „commando” moeten worden gesproken.

7°. Blz. 164. Het normale aantal eskadrons per Legerkorps is niet 6, doch 8 (2 regimenten). Bij de laatste verandering in de Felddienstordnung wordt niet meer gesproken van een bepaalde sterkte der divisie-cavalerie. Zie overigens op blz. 196 onder „Infanterie-Divisie”, alwaar wordt opgegeven: 4 eskadrons.

8°. Blz. 166. De cavalerie-divisie bestaat normaal niet uit twee, doch uit drie brigades; zie trouwens blz. 178 en 196.

9°. Blz. 182. Nu, op 't voetspoor van LEHNERT e. a., onze stelselmatige voorposten „Gefechtsvorposten” worden genoemd, ware het noodig geweest ook te spreken over de „Vorposten in Gefechtsbereitschaft” en tevens te wijzen op hetgeen het Duitsche velddienstvoorschrift zegt omtrent de voorposten in den bewegingsoorlog.

Wij zullen echter niet langer bij de details stilstaan. Mogen ook al de voorgaande opmerkingen doen zien, dat hier en daar eenige wijzigingen in de opgaven noodig zijn, wij wenschen aan het slot onzer beschouwingen te herhalen, wat wij reeds hiervóór zeiden,

namelijk, dat inrichting en inhoud van Kapitein VOSMAER's boekje bewijzen, dat dit boekje aan de practijk is getoetst. Wij kunnen dan ook ieder officier aanraden zich dit boekje aan te schaffen; het zal hem bij voorkomende gelegenheden een trouwe gids zijn, die hij na kennismaking ongaarne zoude missen. Aangezien Kapitein VOSMAER ons in zijn voorwoord mededeelt, dat hij voornemens is telken jare ongeveer in het begin van Mei verbeterblaadjes te publiceeren, behoeft men niet bevreesd te zijn, dat het boekje spoedig zal zijn verouderd, terwijl men er verzekerd van kan wezen, dat de kundige schrijver bij de samenstelling dier verbeterblaadjes, rekening zal houden met de hem verstrekte inlichtingen en gemaakte opmerkingen.

's-Gravenhage, Oct. 1899.

v. O.

Eene wet op den verplichten krijgsveld, in verband met onze beschouwingen omtrent de samenstelling van het leger, door VERO. *Amersfoort*, 1899. VALKHOFF en VAN DEN DRIES.

Deze brochure vormt het vervolg van het werkje, dat wij op blz. 393 van den loopenden Jaargang van dit Tijdschrift aankondigden. Hoewel het tijdstip, waarop zij verschijnt, niet bepaald gunstig te noemen is, nu de beginselen, door de Regeering aanvaard, reeds in een ontwerp van Wet zijn neergelegd, en er dus geen sprake meer kan zijn, dat met de hier verkondigde beginselen bij de samenstelling van het Regeerings-ontwerp eenigermate rekening gehouden zou kunnen worden, heeft deze brochure toch ongetwijfeld waarde voor hen, die bij de bestudeering van de plannen der Regeering eene vergelijking wenschen te maken tusschen hetgeen deze geven en hetgeen zij volgens anderen geven moesten. Zulk eene vergelijkende studie, zoo dringend noodig voor hen, die zich een oordeel omtrent de onderwerpelijke aangelegenheid moeten vormen, zonder dat het bestudeeren van de eischen, waaraan eene legerorganisatie moet voldoen, tot hunne dagelijksche bezigheden behoort, zal des te grondiger kunnen zijn, naarmate meerderen daarover hun licht ontsteken.

Dat S. tot de besliste tegenstanders van den verkorten eerste-oefeningstijd gerekend moest worden, was reeds uit zijne eerste brochure gebleken; de afgeloopen zomer schijnt in die meening geen wijziging gebracht, doch deze veeleer versterkt te hebben. Zoo lezen wij op bladz. 7: „Er zijn voorbeelden aan te wijzen, waarbij de troep 12 à 13 uren „in een etmaal geoefend is geworden; men kan zich voorstellen de op- „gewektheid, die er bij zulk een troep zal heerschen bij eene tempera- „tuur van 80 tot 86 graden in de schaduw en in volle wapenrusting; „gelukkig heeft de geneeskundige dienst aan dien overdreven oefenings- „tijd in de barre zon een einde gemaakt. En dit alles geschiedt nu om „de proef met den verkorten oefeningstijd te doen slagen en niettegen-

„staande de Minister van Oorlog in de Tweede Kamer verklaard heeft, „dat geen meerdere oefeningen gehouden zouden worden. Bovendien „die langdurige oefeningen in de barre zon op het heetst van den dag, „doen meer schade dan nut aan de geoefendheid; zij zijn te afmattend, „het denkvermogen van den mensch verzwakt en men is niet in staat, „iets van hetgeen onderwezen wordt, in zich op te nemen. Bovendien „veroorzaken zij ziekten en vooral veelvuldig gekwetste voeten, waar- „door zij met tientallen in de hospitalen worden opgenomen; er zijn „bataljons met zestig en meer zieke miliciens; zij worden wel niet alle „in de hospitalen opgenomen, doch zijn zoogenaamd kwartierziek”.

Het ontbreken van het blijvend gedeelte op het oogenblik, dat de jongste lichting nog niet tot de geoefenden behoort, in verband met het chronisch incompleet aan vrijwilligers, geeft S. aanleiding het navolgende mede te deelen: „Hoe het gebrek aan vrijwilligers, ook bij „de infanterie, zich doet gevoelen, bewijst het feit, dat gedurende de „maand Juli eene lichting zoogenaamd voor herhalingsoefeningen onder „de wapenen is geroepen, maar feitelijk om in den gewonen wacht- en „kazernedienst te kunnen voorzien, en dat in een tijd, waarin vooral „op het platteland volop werk is, en er handen te kort komen voor „den hooibouw en anderen veldbouw; wat een nadeel dat aan den „landbouwenden stand moet veroorzaken, vooral aan den kleinen boer, „laat zich licht begrijpen. Wij hebben miliciens gesproken, die ver- „klaarden, dat zij door dezen maatregel in deze maand meer dan zeventig gulden schade hadden, maar daaraan schijnt men, onpraktisch als „men aan het ministerie van oorlog is, niet gedacht te hebben. Bovendien gaat het nut der herhalingsoefeningen voor deze lichting grootendeels verloren, daar de najaars-manoeuvres eerst in de maand September gehouden worden”.

Een ander bezwaar, aan den verkorten eerste-oefeningstijd verbonden, bespreekt S., als volgt: „Doch er is nog iets dat men uit het oog verloren heeft; men rukt namelijk den milicien uit zijn werkkring op het „oogenblik, dat er voor hem volop werk te verkrijgen is, en men zendt „hem tegen den winter naar huis, als er voor velen geen werk meer „te vinden is; hij heeft gedurende den zomer niets kunnen sparen voor „den winter, leidt dus gebrek, vervalt aan de armenkas en vermeer- „dert de werkeloozen”.

En met betrekking tot de kadervorming: „Ook voor de opleiding der „dienstplichtigen tot officier, onderofficier en korporaal... is een eerste- „oefeningstijd van 12 maanden allernoodzakelijkst, wil men ze voor „hun taak geschikt en bruikbaar maken en willen zij met succes het „dure kader van beroep kunnen vervangen, welk kader, bij het vormen „in voldoende aantal van militie-kader, zeer ingekrompen zou kunnen „worden, terwijl het dure en nog niet half-bruikbare reservekader voor „het niets kostende en bruikbare militie-kader de plaats zou moeten „ruimen”.

Men zal ons niet euvel duiden, dat wij uit S.' beschouwingen omtrent den eerste-oefeningstijd eenige aanhalingen deden; deze is nu eenmaal de „question brûlante” en elke uiting daaromtrent verdient zeer zeker de bijzondere aandacht en de nauwgezette overweging van elkeen, die in het vraagstuk der legervorming belang stelt. Vergeleken bij dit gedeelte van het vraagstuk, dat over de geoefendheid en dus over de militaire waarde der strijdmacht beslist, zijn tal van andere vragen, de organisatie rakende, eigenlijk bijzaken, waaromtrent het veel eerder mogelijk zal kunnen zijn tot overeenstemming te geraken.

S. acht het een eisch der billijkheid om geldelijke ondersteuning te verleenen aan de min- of onvermogene familiebetrekkingen van hen, die tot den dienst opgeroepen zijn en, zonder als kostwinner te kunnen worden beschouwd, ten deele in het onderhoud dier betrekkingen voorzien. Volgens zijne berekening zal hiermede eene jaarlijksche uitgaaf van 3 à 4 ton gemoeid zijn. Hoewel wij vreezen, dat dit bedrag nog wel eenige uitbreiding zou moeten ondergaan, komt het ons toch reeds groot genoeg voor om tot omzichtigheid te manen, vóór men als eisch van billijkheid gaat verklaren, iets wat ook nog wel eene andere opvatting toelaat. Dit klemt te meer, omdat het gedeeltelijk kostwinnerschap een zeer rekbaar begrip is en ongetwijfeld bij de toepassing aanleiding tot vele bezwaren zal geven. Voorloopig achten wij, dat door eene behoorlijke regeling van de vrijstelling der kostwinners althans aan de *eischen* der billijkheid voldaan wordt.

Nog bij een enkel punt moeten wij een oogenblik stilstaan en wel bij de opleiding der oefenplichtigen, omdat wij ten aanzien daarvan met den S. van meening verschillen, en dit verschil ons belangrijk genoeg voorkomt, om daarop in het bijzonder de aandacht te vestigen.

Ten einde eene z. i. volledige uitvoering te geven aan art. 180 der grondwet, wenscht S. alle dienstplichtige ingezetenen, die niet bij het leger en de vloot worden ingedeeld, in hunne woonplaatsen in den wapenhandel te oefenen. Ons komt deze eisch zeer overdreven voor. Art. 180 legt aan alle, daartoe in staat zijnde Nederlanders de verplichting op mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied, m. a. w. legt voor allen, het beginsel vast van den *persoonlijken* dienstplicht, waaraan niemand, die daartoe opgeroepen wordt, zich kan onttrekken. Wil dit nu zeggen, dat de Staat ter handhaving der onafhankelijkheid ook alle daartoe in staat zijnde Nederlanders *moet* oproepen. O. i. geenszins. Alleen zij, die daartoe zijn aangewezen en geoefend, zijn werkelijk *in staat* mede te werken, op hen rust dus alleen de verplichting. Hoevelen zullen worden opgeroepen, bepaalt de Staat, in verband met de eischen der defensie, en voor zoover geen financieele bezwaren daartegen bestaan, kan hij het aantal, in overeenstemming met art. 180, zooveel nodig uitbreiden.

Maar verder te gaan en ook hen op te roepen, die men feitelijk niet noodig oordeelt, alleen omdat men meent daardoor aan de letter van een grondwetsartikel te voldoen, achten wij in strijd met het gezond verstand. Is het dan niet gewenscht allen in staat te stellen in vorenbedoelden zin mede te werken, zou men kunnen vragen? Zeer zeker, maar financieele eischen beletten aan allen eene volledige opleiding daartoe te geven; men kan dus slechts een zeker aantal volledig oefenen, terwijl aan de overigen slechts eene onvolledige oefening gegeven kan worden. Staat het aantal der laatsten in eene rationeele verhouding tot dat der eersten, zoodat de onvolledig geoefenden sterk genoeg zijn om de verliezen, door de verschillende tactische eenheden geleden, aan te vullen, dan zullen die onvolledig geoefenden, bij mobilisatie gelijktijdig met de overigen opgeroepen en alsdan ter dege verder geoefend, tusschen betere elementen in reeds gevormde eenheden optredende, ongetwijfeld goede diensten kunnen bewijzen. Geeft men echter aan het aantal onvolledig geoefenden eene irrationeele uitbreiding, dan geeft men geld uit en legt lasten op, die in den oorlog geene renten kunnen afwerpen, omdat het aantal onvolledig geoefenden zoo groot wordt, dat men gedwongen is daaraan de bestemming te geven, in afzonderlijke eenheden op te treden, en daartoe zijn zij door hunnen geringen graad van geoefendheid ongeschikt.

Beter is het dus o. i. in dit geval zich niet tot slaaf van een grondwetsartikel te maken, en dit nog wel op zeer betwistbare gronden, maar, het aantal onvolledig geoefenden verminderende, hunne oefening meer volkomen en daardoor hunne bruikbaarheid grooter te maken.

Waar nu S. komt tot een totaal van 180.000 oefenplichtigen tegen eene sterkte van leger met landweer van 132.000, is hij, naar onze meening, in de hierboven bedoelde fout vervallen.

En deze fout brengt een tweede met zich. Het groote aantal noopt tot oefening in de woonplaatsen, d. i. dus buiten de kazerne. Waartoe dit stelsel noodwendig leidt, kan de gesteldheid van onze schutterijen aantoonen. Wil men van de onvolledig geoefenden in oorlogstijd partij trekken, dan moet hunne opleiding in de kazerne plaats hebben, omdat daar alleen in korten tijd *gronden* van tucht en geoefendheid gelegd kunnen worden, waarvan men mag verwachten, later nog zooveel terug te vinden, dat na eene degelijke oefening bij mobilisatie de betrokken personen geschikt geacht mogen worden om tusschen andere, beter geoefende elementen op te treden.

Wij meenen te mogen aannemen, dat S. dit bezwaar zelf wel gevoeld heeft; de zeer uitvoerige beschrijving van de maatregelen, die tot handhaving van de tucht bij de oefenplichtigen moeten worden in acht genomen, wijst er o. i. op, dat S. den klip gevoeld heeft, waarop hij bij het ontwerpen van zijn stelsel gestooten is.

Wat wij hiervoren aanstipten, moge genoeg zijn om tot nadere kennis-making met de brochure van VERO aan te sporen. Al moge men zijne

denkbeelden niet altijd deelen, den tijd, aan de kennismaking gewijd, zal men niet onnut besteed hebben.

***

Leerboek voor het uitgebreid onderricht aan het kader der Vesting-Artillerie, in het bijzonder voor de opleiding van onder-officieren, bestemd om zoo noodig de plaats van een Luitenant te vervullen, het Reservekader, alsook voor Officieren der Artillerie-Schutterij door K. E. OUDENDIJK, 2de Luitenant der Vesting-Artillerie. Zwolle. W. E. J. TJEENK WILLINK. Prijs f 2.75.

Dit leerboek heeft zijn ontstaan te danken aan de behoefte, welke de schrijver daarvan, toen hij gedurende een winter belast was met het houden van een cursus voor „Vuurleiders”, zelf gevoeld heeft aan een boek, dat, zonder in te groote uitgebreidheid te vervallen, datgene bevatte, wat de in den titel genoemde categorieën van personen noodig hebben te weten, en wat het handboek voor de Vesting-Artillerie niet of niet in voldoende mate gaf.

Achtereenvolgens worden behandeld:

- I. Eenige artilleristische beschouwingen, omvattende: Geschut, Affuiten, Projectielen, Buskruitsoorten en Springmiddelen, met een aanhangsel betreffende den Instructie-Inventaris.
- II. Militaire aardrijkskunde.
- III. Het Nederlandsche leger (Organisatie).
- IV. Tactiek der Infanterie.
- V. Tactiek der Vesting-Artillerie.
- VI. Meetkunde.
- VII. Het in de richting brengen van vuurmonden.

Onzes inziens is de S. volkomen in de door hem vrijwillig aanvaarde taak geslaagd en wij twifelen er niet aan of zij, voor wie zijn boek in hoofdzaak bestemd is, zullen de goede vruchten van zijn arbeid plukken. Vooral de VIIe Afdeeling is door de talrijke, daarbij gevoegde afbeeldingen zeer geschikt om de studie van het gebruik der hulpmiddelen, voor de indirecte richting bestemd, te vergemakkelijken; hoewel gaarne instemmende, dat de figuren hier hoofdzaak zijn en dat de tekst minder op den voorgrond moet treden, hadden wij toch, waar het hier een leerboek geldt, iets minder telegramstijl wel in het belang der duidelijkheid geacht.

Wanneer, zooals wij vertrouwen, het veelvuldig gebruik, dat van dit werk gemaakt zal worden, spoedig een herdruk noodzakelijk maakt, zal de S. stellig niet nalaten enkele misstellingen, van ondergeschikt belang, en enkele drukfouten, welke daarin thans voorkomen, te herstellen; voor hem, die het boek *bestudeert*, zullen zij trouwens nu reeds geen bezwaar opleveren.

Wij meenen, dat er alle aanleiding is den Heer OUDENDIJK geluk te wenschen met den welgeslaagden arbeid, dien hij in het belang van het Wapen der Vesting-Artillerie heeft volbracht.

Die Kämpfe vor Belfort im Januar 1871 und die historische Wahrheit von FR. VON DER WENGEN. *Berlin*, 1899. Militär Verlag. R. FELIX.

't Was December 1870! De eerste poging tot ontzet van het belegerde Parijs was met de nederlaag en den terugtocht van het Loire-leger verijdeld en Orléans 5 December weér door de Duitschers bezet. De Generaal AURELLES DE PALADINE werd teruggeroepen, BOURBAKI tot Commandant van het 1ste Leger, CHANZY tot dien van het 2de aangesteld en in twee groepen langs divergeerende lijnen op Le Mans en Bourges teruggegaan. BOURBAKI kon zijn terugtocht op Bourges vrij geregeld volbrengen; volgens DE FREYCINET was zijn leger ter sterkte van 100.000 man met 300 vuurmonden op 18 December weer strijdvaardig; op zijn optreden was aller hoop gevestigd.

Nog gedurende de aanwezigheid van GAMBETTA te Bourges, was hem door BOURBAKI een operatieplan voor een nieuwe onderneming tegen Parijs overhandigd. Dit voorstel kwam echter niet tot uitvoering, doch werd verdrongen door dat van DE FREYCINET, die in overweging gaf om het 18de en 20ste korps snel per spoor van Bourges naar Beaune te verplaatsen. Ten einde den aftocht geheim te houden, alsook om Bourges en Nevers te dekken, zou het 15de korps achterblijven en bij Vièrzon een versterkte stelling betrekken. Te Beaune aangekomen, zouden de beide korpsen zich met de in die streken ageerende divisie CREMER en met de vrijwilligers van GARRIBALDI tot een 70.000 man sterk leger vereenigen, tegen Dijon voortrukken en zich van dit punt meester maken, terwijl ten slotte het nieuw geformeerde korps BRESSOLLES per spoor naar Besançon zou worden vervoerd om zich met de 15 à 20.000 man bezettingstroepen te versterken. „Cette force totale de 45 à 50.000 „hommes, opérant de concert avec les 70.000 victorieux de Dyon, n'aurait „pas de peine à faire lever, même sans coup férir, le siège de Belfort „et offrirait une masse compacte de 110.000 hommes, capable de couper „les communications dans l'Est, malgré tous les efforts de l'ennemi. „La seule présence de cette armée ferait lever le siège de toutes les „places fortes du Nord et permettrait au besoin de combiner plus tard „une action avec FAIDHERBE. En tous cas on aurait la certitude de „rompre définitivement la base de ravitaillement de l'ennemi. 1)”

Dit plan werd te Bordeaux goedgekeurd. Reeds op den 20sten Dec. werd met de inleiding begonnen en op den 22sten vertrok de eerste troepentrein van BOURBAKI uit Bourges naar het Oosten, terwijl het 15e korps op Vièrzon werd gedirigeerd.

1) DE FREYCINET. *La guerre en province.*

Het verloop van BOURBAKI's veldtocht heeft te dikwerf een onderwerp van studie en critiek uitgemaakt, om niet vrij algemeen bekend te zijn. Met jeugdige, slecht geoefende en met overhaasting uitgeruste troepen ondernomen, bleken de aanvankelijk overmachtige strijdkrachten niet in staat te zijn om de kracht van het Deutsche XIV^{de} korps onder den Generaal VON WERDER te breken. Tot dekking van Belfort achter de Lisaine stelling nemende, wist VON WERDER, op 15, 16 en 17 Januari zijn uitgebreide positiën, dank zij vooral ook de fouten der tegenpartij, te behouden, totdat de aanrukkende versterkingen onder den Generaal MANTEUFFEL, in die mate de terugtochtslijn in gevaar brachten, dat slechts aan de Fransche strijdkrachten een uitwijken op het neutrale Zwitsersche gebied overbleef.

In hooge mate belangwekkend is de beschrijving die VON DER WENGEN in zijn werk: „*Die Kämpfe vor Belfort im Jan. 1871.*” (Leipzig. Brockhaus. 1875) van dezen strijd op het oostelijk oorlogstooneel geeft. Ongelukkig werd echter met de verschijning van dezen arbeid een strijd aangebonden, die vooral in Deutschland de verdiensten van den Schrijver op den achtergrond hebben gebracht, een strijd, die blijkbaar nu bijna 25 jaren later, nog niet is geëindigd. Daaraan toch heeft de hierboven aangekondigde brochure voornamelijk haar ontstaan te danken.

Toen VON DER WENGEN in 1875 zijn arbeid in het licht gaf, maakte hij in zijn inleiding het voornemen kenbaar om een einde te maken aan het dwaalbegrip, dat, misschien uit vrees voor de mogelijke gevolgen, zich vooral in Baden had ingeburgerd, nl. dat het offensief optreden van BOURBAKI's legermacht, naast het ontzet van Belfort, in het bijzonder een inval in Zuid-Duitschland ten doel had. Tot groote ergernis van den Schrijver werd jaarlijks in Baden de strijd aan de Lisaine herdacht, terwijl reeds in 1871 een commissie werd gevormd voor de oprichting van een monument te Freiburg, als het in 1871 door dien inval meest bedreigde punt. Tegen zulk een schending van de historische waarheid wilde de Schrijver zijn stem doen hooren, daarbij uit officieele bescheiden aantoonende dat van Fransche zijde, zelfs in de verste verte niet aan zulk een waagstuk werd gedacht.

Het ligt voor de hand dat deze gedachtengang, lijnrecht in tegenspraak met het zich meer en meer vastwortelende volksgeloof, ook in de militaire wereld tot een pennestrijd aanleiding gaf. Wetenschappelijke waarde werd aan VON DER WENGEN's arbeid ontzegd, de Generaal VON WERDER, door zijn oordeel het meest getroffen, noemde het werk zelfs een pamflet.

Schr. geeft in zijn thans verschenen brochure een gedetailleerd overzicht van de aanvallen, waaraan hij blootstond, alsmede van de wijze waarop hij die beantwoordde en vindt in den in 1895 verschenen arbeid van den Majoor KUNZ: „*Die Entscheidungs-Kämpfe des Gen^s. von Werder im Januar 1871.*” (2. Theile. Berlin, Mittler u. Sohn) aanleiding om niet alleen op deze hoofdquaestie terug te komen, doch tevens verschillende onnauwkeurigheden, waaraan KUNZ en anderen zich volgens

hem hebben schuldig gemaakt, in het licht der historie te stellen. Deze nieuwe arbeid van v. d. W. kan als een aanvulling van den eerste worden beschouwd en levert een overzicht en critiek van hetgeen ter zake werd geschreven.

Terwijl wij gaarne erkennen dat de gunstige indruk, dien wij ons van den Schrijver, door zijn standaardwerk van 1875 vormden, na de lezing van zijn nadere critische beschouwingen bleef gehandhaafd, mogen wij echter, gelet op de 47 pagina's druk, aan deze quaestie gewijd, niet verzwijgen dat het ons van een onpartijdig standpunt slechts van relatief belang schijnt, of de dankbare vereering van de wapenfeiten aan de Lisaine, uit het oogpunt van de Badensers al of niet gerechtvaardigd is. Terecht zegt KUNZ daarvan, dat hier te veel kruit wordt verschoten voor een zaak, die eigenlijk vanzelf spreekt! Ware BOURBAKI overwinnaar gebleven en Belfort ontzet, dan behoorde een bedreiging van Baden, in verband met de toestanden voor Parijs en aan de Loire tot de onwaarschijnlijkheden, geenszins tot de onmogelijkheden. Blijkt het duidelijk, zoowel uit de correspondentie van DE FREYCINET als uit die van GAMBETTA, dat van de zijde der Fransche autoriteiten geenzins aan zulk een inval werd gedacht, toch laat zich de vrees dër bevolking, onbekend als zij destijds was met een dergelijke correspondentie, verklaren en schijnt ons haar dankbaarheid voor de afwending, zij het dan ook van een denkbeeldig gevaar, niet ongerechtvaardigd.

In het verdere gedeelte der brochure worden opvolgend de concentratie van den Gen. von WERDER bij Vesoul, de strijd bij Villersexel en eindelijk die aan de Lisaine, in het bijzonder in verband met den arbeid van KUNZ, nader besproken en toegelicht, en daarbij aan dezen de critiek niet bespaard. Het ligt niet op den weg dezer aankondiging op dezen strijd verder in te gaan. De waarde der gegevens terzijde latende, mogen wij echter niet verzwijgen dat ons het oordeel van den Schrijver, in den regel logisch en helder toeschijnt.

Voor hen, die de gebeurtenissen op het oostelijk oorlogstoneel tot een onderwerp van studie maken, vormen de beide werken van v. d. W. ongetwijfeld welkome bronnen, die wij met overtuiging durven aanbevelen.

D. V.

Ter aankondiging ontvangen:

Prins Frederik der Nederlanden en zijn tijd, door F. DE BAS, Luitenant-Kolonel der Huzaren. Met portretten, platen en kaarten. Zeven-entwintigste en Acht-entwintigste Aflevering. *Schiedam*, 1899. H. A. M. ROELANTS.

Een Volksleger. Nederland en Zwitserland. Door H. J. P. A. KIERSCH. *Amsterdam*, 1899. VAN HOLKEMA & WARENDORF.

Elektrotechniek. Leerboek voor den Machinist-Elektricien, door A. VOSMAER. Elektrisch-Werktuigkundig en Scheikundig Ingenieur. *Leiden*, 1899. A. W. SIJTHOFF.

ROBERT FRUIN'S Verspreide Geschriften. Met aantekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap. Uitgegeven door: DR. P. L. MULLER, Hoogleraar te Leiden; DR. P. J. BLOK, Hoogleraar te Leiden; en MR. S. MULLER Fz., Rijksarchivaris te Utrecht. *'s-Gravenhage*, 1899. MARTINUS NIJHOFF.

L'Armée d'une Démocratie, par GASTON MOCH, Ancien Capitaine d'Artillerie. *Paris*, 1899. Editions de la Revue Blanche. Prix: 3 fr. 50.

Bibliotheca Historico-Neerlandica. No. 285. II. 1899. Catalogue de livres anciens et modernes, concernant l'Histoire des Pays-Bas. 2me Partie. Histoire depuis 1648 jusqu'à 1900. En vente aux prix marqués chez MARTINUS NIJHOFF à La Haye, Nobelstraat 18.

Levensbericht van den Luitenant-Generaal A. W. PH. WEITZEL, door F. DE BAS. Overgedrukt uit de Levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1898—1899. Boekhandel en Drukkerij voorheen E. J. BRILL. *Leiden*, 1899.

Onze grondwet in populaire schetsen door H. M. J. WATTEL. Met tekst der Grondwet en Alfabetisch Register. *Amsterdam*, 1899. C. A. J. VAN DISHOEK.

De reuzenstrijd der Zuid-Afrikaansche Boeren. Historisch-Romantische Schetsen uit Zuid-Afrika. *Amsterdam*, 1899. Hollandsche Stoomdrukkerij en Uitgeversmaatschappij.

Berichten en Mededeelingen der Vereeniging van Leeraren aan Inrichtingen van Middelbaar Onderwijs. Achtste Reeks. N°. 12. *Leeuwarden*, Nov. 1899. Coöperatieve Handelsdrukkerij.

De Toestand der Nederlandsche Cavalerie. *Haarlem*, 1899. DE ERVEN LOOSJES